

Satu Nikku

Paikka elettyinä, koettuna ja nähtynä

Painopaikka:

KopioNiini

Satu Nikku

Paikka elettyinä, koettuna ja nähtynä

Maisterin tutkinnon opinnäyte

Visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma

Taiteen laitoksen Porin yksikkö

Aalto yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Sisällysluettelo:

Johdanto.....	7
---------------	---

ELETTY PAIKKA

Muistot ja tarinat paikkojen muokkaajina.....	10
Nostalgia.....	12
Maailman paras paikka.....	18
Myytit ja paikan henget.....	21
Kaukainen kotipaikka.....	26

PAIKKA KOETTUNA

Paikka luonnon helmassa.....	32
Kokemuksellinen kaupunki.....	37
Kotiutuminen.....	43
Yhteiskunta asuinpaikkana.....	50

PAIKKA NÄHTYNÄ

Kartta suunnannäyttäjänä.....	56
Maisemakuvasto osana visuaalista kulttuuria.....	62
Naturalismista symbolismiin.....	65
Maisemakuvaston uudet muodot.....	66
Paikka kaukaa koettuna.....	68

PAIKAN TUHO

Paikka täynnä häiriöitä.....	82
Tapaus Talvivaara.....	86
Solastalgia.....	90
Matka loppuu, etsintä ei.....	94

VISUAALINEN OSUUS

Yleistä.....	100
Solastalgia.....	106
Paikkoja Places.....	108
Paikkoja koettuna.....	114

DVD.....	takakannen sisätasku
- <i>Työskentelyprosessia vuosina 2012-2013</i> , 2013, video, 3.13 min.	
-Tallenne <i>Solastalgia</i> -videoinstallaatiosta, videotallenne, 3.30min.	
- <i>Paikan nostalgiaa</i> , 2013, video, 7.05 min.	
- <i>Missä oot, Soliphilia?</i> , 2013, video, 2.05 min.	
-Tallenne <i>Paikkoja koettuna</i> -näyttelystä, videotallenne, 3.57 min.	

Lähteet.....	122
--------------	-----

Johdanto

Mielenkiintoni paikkaan ja kotiutumiseen lähti siitä, että olen etsinyt kotipaikkaa koko ikäni, enkä ole kotitunut paikkaan, jossa olen lähes koko ikäni asunut. Ihmettelin, mistä tämä johtuu ja lähdin tämän tutkimuksen myötä selvittämään mitä aiheesta on tutkittu ja kirjoitettu. Olen etsinyt kotipaikkaa läheltä ja kaukaa, omasta kokemusympäristöstäni ja toisten tekemien visuaalisten esitysten välityksellä. Välillä olen tuntenut tuulahduksen kotipaikasta, välillä kodin kaipuu on ollut lähes sietämätöntä epätoivoa. Vuonna 2004 tein temperamaalaussarjan, joka on nimeltään *Kotipaikkaa etsimässä*, mutta lähes koko taiteellista tuotantoani voisi kuvailla tällä sanaparilla. Yritän etsiä paikkaani maailmassa, yhteiskunnassa ja omassa mielessäni. Tällä kertaa otan oppaakseni matkalle teoreettisen tiedon ja yritän tarkastella kotiutumiseen, juurettomuuteen ja visuaalisen ympäristön vaikutukseen liittyvää problematiikkaa.

Opinnäytteeni sisältää tämän kirjallisen osuuden lisäksi kaksi näyttelyä ja videoinstallaation. Rööperin Taidesalongissa Helsingissä oli 13.2.-3.3.2013 esillä näyttely nimeltä *Paikkoja Places* ja Galleria 3H+K:ssa Porissa 30.8.-19.9.2013 näyttely nimeltä *paikkoja koettuna*. Videoinstallaatio *Solastalgia* oli esillä Porin yliopistokeskuksen Värjäämön ylätilassa 18.11.2011. Opinnäytteeni visuaaliset työt esittelen tämän kirjallisen osion otsakkeen Visuaalinen osuus alla sekä videot erillisellä dvd -levyllä.

Käytän tutkimukseni lähtökohtana omia kokemuksiani paikoista ja paikan hengestä. Lukemani kirjallisuus käsittää aineistoa niin humanistisen maantieteen, fenomenologian, sosiologian kuin ympäristöpsykologiankin alueilta. Käsittelen aineistoa kuitenkin etupäässä fenomenologisesta näkökulmasta; miten itse olen kokenut paikkoja, paikattomuutta ja kotiutumista. Käytän esimerkinomaisena aineistona myös

lapsuusajan muistojani, omia matkakokemuksiani, visuaalista paikkakuvastoa sekä elokuvissa käytettyjä paikkakuvastoja ja muuta visuaalista paikkakuvastoa.

Kiinnitän tutkimuksessani erityisesti huomiota siihen, miten paikasta itsessään tulee minulle tärkeä ja miksi jokin paikka voi ikuisesti jäädä vieraaksi. Pohdin *nostalgia* -termin sisällön muuttumista ja australialaisen filosofin Glenn Albrechtin luomia *solastalgian* ja *soliphilian* käsitteitä sekä Yi-Fu Tuanin *topophilia* käsitettä olennaisena osana paikan kokemuksessa ja niiden tuntemusten kuvaajana, joita paikan kokeminen aiheuttaa.

ELETTY PAIKKA

Muistot ja tarinat paikkojen muokkaajina

Miten vaikea onkaan vastata kysymykseen mistä olen kotoisin. Tuo täysin harmiton ja usein uusia tuttavuuksia tavatessa vastaan tuleva kysymys voi olla isompi kun kysyjä saattaa olettaakaan. Olla jostakin kotoisin tarkoittaa, että kuuluu johonkin paikkaan, tuntee jonkin paikan kodikseen tai, että on juurtunut johonkin paikkaan, vaikka tällä hetkellä asuisikin jossakin muualla. Olla jostakin kotoisin tarkoittaa sitä paikkaa, jonka tuntee kodikseen. Usein sanomalla, että on jostain kotoisin tarkoitetaan synnyinpaikkaa, vaikka läheskään aina se ei ole sama kuin nykyinen asuinpaikka, saati se paikka, jonka tuntee kodikseen. Kotiutumiseen ja juurtumiseen vaikuttavat monet asiat.

Lapsuusajan ympäristöt vaikuttavat siihen, miten koemme ympäristöt myös aikuisuudessa (Latikka 1997, 13). Oman lapsuuteni ympäristöt ovat olleet toisistaan hyvinkin poikkeavia; asuin lapsuuteni kahden eri kaupungin betonilähiössä ja kesät vietin pienen kaupungin maaseudulla. Ehkä juuri näiden lapsuusajan toisistaan poikkeavien kokemusympäristöjeni erilaisuus on saanut minut huomioimaan ympäristöäni ja myös kiintymään syvästi paikkoihin joista pidän, toisaalta myös vierastamaan paikkoja joista en pidä, tai joihin en tunnu kuuluvani. Joskus olen tuntenut oloni ulkopuoliseksi omassa yhteisössäni. Olen myös tuntenut oloni vieraaksi omassa asuinpaikassani. Toisinaan olen taas löytänyt kotipaikan vieraasta paikasta. Nämä kokemukset ovat saaneet minut pohtimaan, mistä paikkaan kotiutuminen johtuu; mikä saa aikaan kotiuden tunteen ja mikä taas saa vierastamaan paikkaa, vaikka tuntisi sen polut ja kadut vuosien takaa.

Oletuksenani on, että jokainen kokee paikat omalla tavallaan riippuen persoonastaan ja omista kokemustaustoistaan. Sama paikka voi olla toiselle rakas ja mieluisa, toiselle taas epämiellyttävä ja

luotaantyyntävä. Joitakin yhteisiä paikkojen tunnelmaan vaikuttavia elementtejä kuitenkin on; tiet, kadut, puistot, rakennukset, kylät ja kaupungit, eli ihmisten rakentamat elementit, vaikuttavat jokaisen henkilön hyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Samoin vaikuttavat myös monet näkymättömät asiat kuten äänet ja hajut. Havaintomme ympäristöstä ja paikan luonteesta muodostuu siis monista tekijöistä ja ne vaikuttavat meihin joko tietoisella tai tiedostamattomalla tasolla.

Tutkimuskohteenani on paikan kokemukset, paikkaan liittyvät muistot, myytit ja mielikuvat, paikan maisemalliset ulottuvuudet, paikkojen ilmaiseminen visuaalisin keinoin sekä paikan henki.

Taidehistoriallisessa tutkimuksessa kaupunkitilaa on tarkasteltu rakennuskappaleiden ja niiden väliin jäävän tilan sekä materiaalistien elementtien synnyttämien elämysten näkökulmasta (Junkala & Sääskilahti 1999, 22, viittaa teokseen Kervanto-Nevanlinna 1998, 227-228). Ongelmana tässä on ollut se, ettei näkökulma huomioi ihmisten kokemusten erilaisuutta, vaan ihmisten tilakokemusta ja merkityksenantoa pidetään samanlaisena (Junkala & Sääskilahti 1999). Jokaisen ihmisen tila- ja paikkakokemus on kuitenkin erilainen ja jokainen eletty elämä jättää myös oman jälkensä elettyyn tilaan, rakennuksiin, paikkoihin.

Tuo ajallinen syvyys, paikan historia ja ikä, sekä inhimillinen toiminta, on fenomenologisen ympäristöestetiikan näkökulmasta merkittävä osa paikkakokemusta. Ajallinen syvyys on osa elettyä elämää ja siten myös havaittavissa suoraan paikkakokemuksessa (Forss 2007, 87). Tilasta tulee merkityksellinen paikka sosiaalisen toiminnan kautta (Junkala ja Sääskilahti 1999). Paikka taas koetaan merkitykselliseksi paikaksi aistien havaittavien ominaisuuksien, ajallisen syvyyden, historiallisen ulottuvuuden, kollektiiviisen muistin, sosiaalisen ulottuvuuden, tunnelman ja mielikuvien kautta (Forss 2007, 125). Paikan henki, *genius loci*, on termi, jota käytetään ilmaisemaan yksilöllistä paikan henkeä, paikan kokonaiskokemista, paikan identiteettiä. Forssin mukaan paikan henki on luonteeltaan pysyvä, eikä sitä voi suunnitelmallisesti tuottaa (Forss 2007,

110-127).

Paikan hengen voi sen sijaan aistia. Sen voi havaita kotiutumisen prosessissa, tuttuuden tunteena uudessa paikassa tai ehkä hyvänolon tunteena tietyssä paikassa. Paikan kokeminen on osa paikan hengen aistimista. Mitä enemmän aistimme ovat valppaina, sitä enemmän voimme kokea paikkaa. Nykypäivän aisteja kuormittavassa elämäntavassa paikkojen aistiminen voi olla haastavaa, mutta aistiminen tapahtuu myös alitajuisesti ja siten emme voi välttää paikkojen tunnelman vaikutuksilta vaikka sitä joskus ehkä haluaisimmekin.

Nostalgia

Nostalgia -sana tuo minulle mieleen lempeän tuulen ja auringon paisteen iholla, rosoisia seinäpintoja, hiekkaa varpaiden välissä, aamukasteen välkettä ruohikossa. Nostalgia -sana edustaa minulle hyviä muistoja ja perinteiden kunnioittamista, mutta myös kaipuuta ja koti-ikävä. Nostalgia on kaipuuta siitä, mitä meillä ei ole (Kukkonen 2007, 28) ja kaipuu syntyy tyytymättömyydestä ja on perusedellytys nostalgian synnylle (Rossi 2007, 126).

Nostalgia -termi on kokenut sisällöllisen muutoksen (Sallinen 2004). Suomen kielen sana koti-ikävä juontaa juurensa Sveitsiin, jossa valtiomies Ludwig Pfyffer tiedotti vuonna 1569 erään miehen kuolinsyyksi "heimweh" (koti-ikävä). Vuonna 1688 sveitsiläinen lääketieteen opiskelija Johannes Hofer taas julkaisi opinnäytetyön *Dissertatio medica de Nostalgia oder Heimwehe* (lääketieteellinen väitöskirja nostalgiasta tai

koti-ikävästä). Hofer kehitti tutkittavalle ilmiölleen ilmauksen *nostalgia* kreikankielisistä sanoista *nostos* (kotiinpaluu) ja *algos* (kipu, tuska). Termi oli osuva ilmaus sairauden oireista, joita olivat syvä ja jatkuva surullisuus, pelkotilat, unettomuus, ruokahalun menettäminen, liian kiihkeä sydämen sykintä, jatkuva huokailu, heikkous ja usein toistuva kuume. (Sallinen 2004, 81-82.)

Susanna Sallisen artikkelin “Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena” mukaan Hoferin 1600-luvulla kuvaama nostalgia liitettiin sveitsiläisiin palkkasotilaisiin, jotka olivat pitkiä aikoja poissa kotoaan ja joiden oli mahdoton vaikuttaa omaan kohtaloonsa taistelurintamalla. Hofer kuitenkin erotti vakavat sairaustapaukset nostalgian vaivaamista nimittämällä niitä “nostomaniaksi”. Tässä sairauden muodossa kotiinpaluhalukkuus ilmeni mielipuolisuuden muodossa. Joka tapauksessa, myös nostalgia käsitettiin sairaudeksi, joka auheutui siitä, että ihminen joutui vasten tahtoaan olemaan poissa itselleen tärkeäksi kokemastaan paikasta. (Sallinen 2004, 82-83.)

Ajan myötä nostalgia-termi on kokenut vahvan sisällöllisen muutoksen. 1700-luvulla nostalgia koki uuden nousun sairausdiagnoosina, kun sveitsiläiset lääkärit laajensivat sairauden määrittelyä ja käsittivät sen erityisesti palkkasotilaiden vaivaksi; myöhemmin termin merkitys kuitenkin alkoi muuttua. Sallinen nostaa artikkelissaan esiin ranskalaisen filosofi Jean-Jacques Rousseau, joka yhdisti nostalgian erityisesti osaksi vapaudenkaipuuta ja lapsuusajan muistoja. Sallisen mukaan Rousseau nostalgialueen tulkinta toi termiin menneen ajan idealisointia, joka leimaa termin käyttöä vielä nykyäänkin. (Sallinen 2004, 83.)

1900-luvulle tultaessa nostalgia-käsitteen sisältö oli pitkälti muuttunut ja yksilön kiintymys kotiseutuun nähtiin rakennusaineena henkilökohtaisen identiteetin luomiseen. Sallinen kirjoittaa Charles Zwingmannin tulkinnan mukaan: “Jouduttuaan eroon tutusta ympäristöstä olivat erityisesti vaikeasti sopeutuvat ihmiset vaarassa kokea koti-ikävää ja vakavia syyllisyydentunteita poissaolon takia...”. (Sallinen

2004, 84-85.)

Sanana nostalgia on kokenut inflaation ja voidaankin kyseenalaistaa onko sanan nykyisellä merkityksellä enää yhtymäkohtia sairaudeksi luokitellun ilmiön kanssa. Nostalgia -sanalla on alkuperänsä sairaudeksi luokiteltuna ilmiönä, mutta suomen nykykielen sana koti-ikävä on merkityksiltään erilainen; sanan jälkimmäinen osa “ikävä” viittaa enemmänkin “kaihoon ja kaipuuseen sekä johonkin huonoon tai tylsään olotilaan kuin kokeelliseen kiputilanteeseen.” (Sallinen 2004, 81, 83.)

Nostalgia -termi on siis kokenut sisällön perusteellisen muuttumisen vakavasti otettavasta sairaudesta kaukokaipuuksi ja kevytmieliseksi haihatteluksi. Puhutaan vanhojen aikojen nostalgisoinnista kun tarkoitetaan menneiden aikojen ihannoitua ja eräänlaista “aika kultaa muistot” -asennetta. Lieneekö kuitenkin niin, että vanhalla nostalgia -termin sisällöllä olisi jotain perustaa vielä nykyäänkin? Että rakkaan paikan menetys tosiaan olisi kipuun verrattavissa oleva, toimintaa rampauttava, tunnetila? Ainakin omat kokemukseni paikan kaipuusta ja kotipaikan etsimisestä ovat välillä saaneet aikaan kipuun verrattavissa olevia tunnetiloja. Rakkaat ja kotoiset paikat taas ovat saaneet minut paranemaan kivusta, tai ainakin hetkellisesti unohtamaan ikuisen koti-ikävän tunteen. Haaveilu rakkaasta paikasta ja kaipuu sekä odotus rakkaaseen paikkaan auttaa selviämään vaikeiden aikojen yli. Kuten Riikka Rossi asian ilmaisee: “ (...) ikävä toisaalle toimii selviytymiskeinona vaikeuksien keskellä, tapana käsitellä nykyhetken ongelmia haaveiden kautta ja sopeutua riittämättömiin olosuhteisiin.” (Rossi 2007, 127.)

Myös visuaalisessa kulttuurissa on kuvattu nostalgiaa. Hyvänä esimerkkinä lienee Andrei Tarkovskin elokuva *Nostalgia*. Elokuva kuvaa hyvin juuri *nostalgia* -termin vanhaa sisältöä. Elokuva on kuvaus nostalgiasta, joka on kaikkea muuta kuin sanan nykymuotoinen sisältö antaa ymmärtää. Elokuvassa ei kaivata kaiholla lapsuuden onneen, vaikkakin muistoissa ja unikuviin on kuvattu kauniisti italialaista maaseutua ja

luontoa. Elokuva on tunnelmaltaan raskas ja melankolinen. Tarjolla on viipyilyä, hitautta, hetken kokemista, pimeyttä, pehmeää ja himmeää valoa.

Maisemien seepianväriset muistokuvat ja aamukasteen sekä usvan leijunta hiljaisen miljöön yllä luovat elokuvaan surumielistä tunnelmaa. Kuvien kauneus, värien hillitty käyttö sekä kuvauspaikkojen rosainen olemus tuovat katsojan eteen menneen ajan kaipuuta ja haikeutta, mutta myös esteettisesti kauniita kuvia. Kauniit viipyilevät kuvat, himmeä valaistus, usva, muistojen seepianväriset kuvat ja rosoiset elämää nähneet pinnat antavat elokuvalle ominaislaatuksen tunnelman, joka kantaa läpi koko tarinan. Tarjolla on myös monelaisia paikan ääniä; ikkunaluukun avaaminen ja sulkeminen, kenkien kopina laualattialla, veden tippuminen hanasta, vesiputkien pulputus, vanhojen kaapinovien avaamisesta tuleva kolina, oven narina.

Vesielementti on tärkeä ja sitä käytetään monissa muodoissa; aamukaste, usva, sade, rikkiallas, kaikki nuo ovat olennaisia sekä esteettisesti että teemallisesti. Kylähullu Domenicon filosofian mukaisesti kaksi vesipisaraa muodostavat yhden isomman vesipisaran, eivät kahta. Näin ollen $1+1=1$, ei kaksi, ja yksinäisyys onkin hyvin läsnä elokuvan tunnelmassa. Elokuvan teemoina ovat kaipuu, totuus, hiljaisuus, haikeamielisyys, melankolisuus, uskon ja toivon menetys.

Juoneltaan elokuva on draamallinen kuvaus oikeudenmukaisuuden kaipuusta, hulluudesta ja ihmisen yksinäisyydestä. Elokuva alkaa näkymästä kun kuplavalokkari tuo pariskunnan aamu-usvaisen maalaismaiseman keskelle. Mies toteaa: “Olen kyllästynyt näkemään näitä toinen toistaan kauniimpia maisemia.” Nainen menee sisään vanhaan luostarirakennukseen, jossa on käynnissä uskonnollinen rituaali. Kynttilöiden valo tuo tilaan tunnelmaa ja mystinen tunnelma huipentuu lintuparven vapauttamiseen. Mies ei ole tullut sisään katsomaan äiti ja lapsi -freskoa ja se saa naisen ihmettelemään. “En ymmärrä sinua. Ajamme sumussa läpi Italian katsomaan äiti ja lapsi -freskoa ja kun saavumme perille, et edes käy katsomassa sitä”,

nainen parahtaa. Miehen mielestä nainen ei ymmärrä venäläistä sielunelämää, joka on täynnä melankoliaa ja kaipuuta.

Elokuvan edellä mainittu mies, Andrei Gortchakov (Oleg Yankovsky), on saapunut Italiaan tutkimaan 1700-luvulla eläneen ja sittemmin Italiaan päätyneen venäläissäveltäjän tuntemattomia vaihteita ja historiaa. Huonosti kieltä hallitseva Gortchakov on ottanut tulkikseen nuoren italialaisnaisen Eugenia (Domiziana Giordano). Yhdessä heidän on määrä toteuttaa matka menneeseen.

Kylässä elää hulluna pidetty mies, matematiikan tiedettä opettanut Domenico (ruotsalainen Erland Josephson). “Tiedätkö miksi he ovat vedessä? He haluavat elää ikuisesti.” Domenico sanoo viitaten paikallisen hotellin altaassa kylpeviin ja yrittää itse kävellä palavan kynttilän kanssa altaan päästä päähän. Gortchakovin silmissä Domenico alkaa näyttäytyä paljon mielenkiintoisempana tutkimuskohteena kuin venäläisen säveltäjän elämäkerta ja niinpä hän haluaakin tavata tuon paikallisen, oudoksitun miehen.

Gortchakov astuu sisään Domenicon valtakuntaan Beethovenin soidessa taustalla. Maali hilseilee seinillä. Vesisade ropisee ulkona, katto vuotaa valtoimenaan. Keräysastioiksi asetellut värilliset pullot tuovat väriä tilaan vesilammikoiden kerääntyessä lattialle. Vesi roiskii lattian kivipinnalta ja interiöörin täyttää himmeä värimaailma ja unenomainen valaisu. Talon kylmyyden ja puitteiden puutteellisuuden korvaa lämmin vieraanvaraisuus ja henkinen läheisyys kun Domenico ja Gortchakov nauttivat yhdessä leipää ja viiniä.

Rakennusten raunioissa elää toivonsa menettänyt ihmisraunio. Domenicon lukitsi perheensä ja lapsensa taloon seitsemäksi vuodeksi, jotta he selviäisivät maailmanlopulta. “Olin itsekäs. Halusin pelastaa perheeni. Kaikki täytyy pelastaa, koko maailma,” Domenico selittää. Gortchakovin kysyessä kuinka maailman voisi pelastaa, mies kertoo, että täytyy vain ylittää vesi palavan kynttilän kanssa. Domenico pyytääkin että Gortchakov kävelisi hänen puolestaan kynttilän kanssa veden yli.

Eugenia turhautuu Gortchakovin keskittäessä kaiken huomionsa uuteen hulluun tuttavuuteensa. “ Sen täytyy olla tämä paikka, ilma jota hengitämme, koska Moskovassa tapasin ihanan miehen,” Eugenia tuskailee. Nainen on selvästi turhautunut koska hänen unelmiinsa ei vastata. Hän unelmoi unelmasta, kuvitelmasta, täydellisestä rakkaudesta. Lopulta nainen päättää lähteä ja jättää Gortchakovin itsekseen omien pakkomielteittensä kanssa.

Domenico ja Gortchakov näkevät toisissaan samankaltaisuutta, kaipuuta ja nostalgista toivoa onnesta. Domenicon hahmo yhdistää toivottomuuden ja harmonian fyysiseksi muodoksi ja on samalla esimerkki hyvän ja pahan tahdon samanaikaisesta taistelusta. Domenico järjestää Roomassa kolmipäiväisen puheperformanssin, jossa tuo julki oman filosofisen näkemyksensä maailmasta ja sen tilasta. Domenico kysyy, mitä on hulluus? Ja vastaa hullujen olevan haitta, joita muut ihmiset eivät halua ymmärtää, mutta jotka ovat lähempänä totuutta. Puheperformanssin päätteeksi Domenico kaataa päälleen nestettä kanisterista ja sytyttä itsensä tuleen. Domenicon uskollinen koira voi vain kiinni kytkettynä ja ahdistuneena seurata isäntänsä palamista. Sen sijaan tapahtumaa seuranneet ihmiset eivät auta omaa lajitoveriaan.

Samaan aikaan Gortchakov päättää lopulta kantaa Domenicon pyynnön mukaisesti palavaa kynttilää altaan päästä päähän. Liekki sammuu aina uudestaan ja uudestaan, kunnes Gortchakov saa viimeisillä voimillaan kynttilän kannettua altaan reunalle. Tämän teon muodossa Gortchakov joutuu samalla kohtaamaan omat ennakkoasenteensa ja asettumaan katseiden alle, erottumaan massasta ja toimimaan rohkeasti muiden mielipiteistä välittämättä. Loppukohtauksessa Gortchakov ja Domenicon koira istuvat seepian värisessä maisemassa lammen edustalla. Kuvakulma aukeaa ja näyttää valtavien raunioiden sisällä olevan maiseman, maiseman raunioiden sisällä. Taivaalta alkaa sataa lunta. Onko kyseessä uni vai taivas, haave, unelma vai nostalgian paikka? Ehkä tuota kaikkea.

Tarkovskin *Nostalgia* on alakuloinen ja surullinen kuvaus hulluudesta, ahdistuksesta, toivon ja onnen etsimisestä sekä epätoivosta. Elokuva on täynnä nostalgisia paikkoja, menneestä elämästä tunnelmaa imeneitä paikkoja, muistikuvia rakkaista ja unohdetuista, surua ja pettymystä, toivoa hivenen paremmasta huomista, mutta myös epätoivoa. Juuri siitä, mistä *nostalgia* -termin alkuperäinen sisältö koostuu.

Haaveilu paremmasta lieenee ihmisen tavanomainen tapa kohdata arkipäivän haasteet. Kun haasteet kasvavat liian suuriksi, voi mieli tehdä tepposet ja luoda haaveilulle lähes hulluuden kaltaiset mittasuhteet. Henkilökohtainen tapahtumahistoria vaikuttaa siihen, miten koemme paikkaa ja miten helposti kotiudumme. Haaveilu voi auttaa pääsemään vaikeiden aikojen yli helpommin, mutta omalla kohdallani konkreettiset paikkakokemukset ovat varmasti myös vaikuttaneet siihen, miten koen paikkoja ja miten kaipaen jonnekin muualle, parempaan paikkaan maailmassa.

Maaailman paras paikka

Asuin elämäni ensimmäiset vuodet pääkaupunkiseudulla äitini ja isäni kanssa pienessä kerrostaloasunnossa. Asuinalue oli uusi eikä taloja ollut vielä rakennettu paljon. Asuntomme ikkunoista näkyi suuria puita ja kalliota. Pidin kalliolla leikkimisestä ja ikkunoiden alla kirmaavien oravien tarkkailusta. Kodin sisällä oli usein liian vähän tilaa ja liian kovia ääniä. Ulkona sen sijaan oli paljon tilaa ja vain vähän ääniä. Niinpä meninkin usein ulos ja leikin kävyillä ja kepeillä ja kaikella mitä nyt satuin ulkoa löytämään. Samalla kiinnitin huomioni kalliolla kasvavaan sammaleeseen ja jäkälään, jotka olivat kuin pehmeä patja kovalla

kalliolla, sekä puun runkoihin, jotka olivat kuin isoja suorassa rivissä seisovia ihmisiä.

Kun olin nelivuotias, muutimme äidin kanssa toiseen kaupunkiin. Uusi koti oli vieläkin pienempi, mutta sisällä oli rauhallista ja mukavaa. Ikkunoista näkyi iso asfaltillä päällystetty parkkipaikka. Piha oli talojen reunustama ja pimeä. Lähiö oli uusi ja nopeasti keskelle metsää rakennettu. Kaikki talot näyttivät samanlaisilta, suurilta, kovilta ja harmailta. Tiet oli päällystetty asfaltilla ja ne olivat liian leveitä. Pieniä polkuja löytyi metsästä, samoin isoja puita ja puroja. Rakennetun ympäristön ja vapaasti kasvavan luonnon välinen raja oli suora kuin viivottimella vedetty viiva ja tuon rajaviivan ylittäminen oli kuin siirtymä maailmasta toiseen. Metsä oli minulle vapauden ja luovuuden ympäristö, asfalttipihat kuin tukahdetun elämän ilon näyttämö.

Kesäisin lähdimme äidin kanssa maalle. Matka taitettiin junalla ja se kesti koko päivän. Välillä nukahdin junan äänen rauhoittavaan, tasaiseen kolinaan. Pääteasemalla vastassa olivat mummoni, tätini ja setäni, jotka veivät meidät kotiinsa, maaseudulla sijaitsevaan kouluun. Koulu oli mielenkiintoinen paikka; siellä oli paljon tilaa juosta ja olla rauhassa omien ajatustensa kanssa. Leveät käytävät portaineen, isot luokkahuoneet ja vielä isompi voimistelusalit olivat unelmien tila reuhata ja tutkailla. Koulun pihalla oli keinu ja iso pelikenttä. Koulun vieressä kulki soratie, jolla oli vain vähän liikennettä. Muutaman kerran viikossa tiellä pysähtyi kauppa-auto sekä kirjastoauto, josta saatoinkin lainata myös lastenkirjoja. Kesäaikani koululla sujui pääasiassa lukien ja luonnossa liikkuen sekä kissan kanssa leikkien.

Kun olin kuuden vuoden ikäinen, koulu lakkautettiin. Tätini, joka oli ollut koulun keittäjä, joutui töihin läheiseen kaupunkiin. Taakse jäivät koulun pitkät käytävät, avara jumppasali sekä villinä rehottava pihapiiri. Kivenheiton päästä koulusta sijaitsi kuitenkin äidin ja tädin synnyinkoti, mökki, jota kaikki sukulaiset saivat käyttää kesämökkinä. Siellä saatoinkin vielä vaellella vapaasti pihamaalla, leikkiä

kurkkupurkeilla keittiöleikkejä ja kerätä kedon kukkia. Ville-kissakin tuli kutsusta paikalle ja oleminen mökillä oli melkein kuin koululla aikanaan.

Lapsuuteni vuodet jakautuivat talviin ja kesiin. Talvet vietin kaupungissa ympärilläni rumia taloja ja liian isoja kouluja, kesät maalla ympärilläni luontoa ja rauhallista elämää. Koko talven odotin kesää ja kyselin äidiltä koska maalle lähdetäisiin. Joka kesä maalle lähdettiin ja se täytti kaiken odotuksen. Kesät olivat aikaa, jolloin sai nauttia luonnon rauhasta, tilasta ja maisemasta, joka aukesi mökiltä katsottuna peltojen yli vaaroille ja järvelle. Järvellä käytiin katsomassa katiskoja yhdessä sedän kanssa. Joskus täti paistoi kalat pannulla voin kanssa, joskus taas teki kaloista kalakukkoa. Kerran kesässä soudettiin porukalla läheiseen saareen ja paistettiin makkaraa. Matkalla saarelta takaisin kerättiin järvessä kasvavia ulpukoita. Ne olivat kauniin keltaisia ja varret hieman limaisia kun niitä kiskoi veden alta.

Serkkuni olivat kaikki minua vanhempia ja siksi minulla ei usein ollut mökillä leikkitovereita. Yksi serkkuni tosin oli hieman nuorempi kuin muut, ja hän tulikin silloin tällöin kaverikseni mökille. Serkkutyttö luki minulle ääneen, vaikka osasinkin jo lukea; lukeminen oli sillä tavalla paljon hauskenpää. Yhdessä kikatimme mökin yläkerran kammarissa kaikille hassuille jutuille. Kaikki salaisuudet jaettiin puolin ja toisin ja kesäisin olimme toistemme parhaat kaverukset. Sateella mökin viereisen tien kuopat täyttyivät vedellä ja niissä oli hupaisaa hyppiä yhdessä. Mökin pihamaalla saattoi juosta ilman kenkiä ja tuntea ruohon pehmeiden jalkojensa alla. Kesät maalla olivat lapsuuteni parasta aikaa.

Vuodet vierivät ja mielenkiinnon kohteet muuttuivat myös omassa elämässäni. Kaupunki alkoi paikkana miellyttää minua yhä enemmän ja enemmän. Kulttuuritarjonnasta tuli tärkeä osa elämääni ja kaupunki tarjosi kulttuuririentoihin monimuotoisen ympäristön. Mökillä kyläiltiin kuitenkin joka kesä tapaamassa sukulaisia ja nuuhkimassa maaseudun ilmaa. Kulttuuririentojen sijaan mökillä saattoi nauttia

ympäröivän luonnon ilmiöistä; kuunnella tuulen huminaa, lintujen liverrystä ja heinäsiirkojen siritystä, katsella taivaalla vaeltelevien pilvien muodostamia kuvia, niityiltä nousevaa sumua ja viljapellojen keinumista tuulessa.

Varttuessani vanhemmaksi aloin kaivata rauhaa ja hiljaisuutta kaupungin hälinän keskelle. Mökkipaikka alkoi kutsua luokseen yhä useammin. Pitkän välimatkan takia en voinut käydä mökillä kovin usein, mutta joka kesäloma tuttuun paikkaan oli aina päästävää. Lapsuusajan muistot ja tädin kertomat sukutarinat kehittyivät mielessäni kaukokaipuuksi ja mökkipaikan maisemista tuli minulle haaveilun kohde, illuusio onnellisen elämän puitteista, joihin ei ankaran maailman visaiset ongelmat yltäisi. Maalaismaisema oli täynnä kaunista katseltavaa, kaukana oli kaupungin hälinä. Kesämuistojen myötä mökkiseudusta muodostui mielessäni paras paikka maailmassa, elvyttävä ympäristö, joka olemuksellaan pesi minusta pois kaiken kaupungin liian.

Myytit ja paikan henget

Tarinat, olivat ne sitten osa omaa kokemusmaailmaamme tai perinteeseen liittyvää mytologiaa, voivat sitoa meitä paikkaan. Omakohtaisiin kokemuksiin sisältyy aina tunteita ja siten paikat, joissa olemme kokeneet elämää, ovat jollakin tapaa merkityksellisempiä kuin paikat, joista tiedämme vain faktoja tai kuulemme tarinoita. Tarinat voivat kuitenkin herättää tuntemattomankin paikan eloon mielessämme. Tarinat myös luovat paikalle historiallista ulottuvuutta. Omakohtaiset kokemukset muistuttavat meitä paikoista ilon ja

surun näyttämöinä. Sukutarinat liittävät meidät osaksi kokonaisuutta, osaksi suvun historiaa, osaksi paikallishistoriaa.

Lapsuuteni kokemukset maalaismaisemassa saivat minut tuntemaan paikan puut, kasvit ja rakennukset lähes elävinä olentoina. Niistä tuli ikäänkuin myyttisiä hahmoja, jotka edustivat eloisuutta ja kokemuksellisuutta sekä kotouden tunnetta vastakohtana betonilähiön ankeudelle. Paikasta tuli minulle pyhä paikka, jota piti rakkaudella vaalia ja ylläpitää.

Varhaiskantaissa yhteisöissä pyhä tarkoitti samaa kuin voima ja perimmäinen todellisuus sekä ikuisuus ja vaikuttavuus (Eliade 2003, 35). Myytti taas kertoo tarinaa pyhästä, aikojen alussa tapahtuvista tapahtumista. Myyttiset olennot ovat jumalallisia ja myytit tarinoita, joita nuo myyttiset olennot tekivät. Kun myytti kerrotaan julki, siitä tulee osa totuutta, todellisesti tapahtunutta (Eliade 2003, 116).

Muistot ja mielikuvat luovat paikkaan tunnelmaa ja kertomukset luovat mielikuvia paikoista. Kertomukset paikoista vaikuttavat mielikuviimme ja myös luovat niitä. Kertomukset elävät kielellisissä ilmaisuissa, tarinoissa ja kertomuksissa, jotka taas siirtyvät kuultuna ja luettuna tietona eteenpäin. Tekemisen, toiminnan ja reittien kuvailu elävöittää arkikertomuksia ja näin tehdessään ne luovat mieliimme tiloja. Kertomukset ovat tilallisia matkakertomuksia, jotka muuttavat tiloja paikoiksi ja paikkoja tiloiksi. (de Certeau 2013, 170-178.)

Tapahtumien näyttämönä on aina jokin paikka, joka tuo tapahtuneeseen oman mausteensa. Sukutarinat ja niiden tapahtumapaikat ovat toimineet minulla paikkaan juurtumisen apuvälineenä. Mökkiseudun ympäristöön sisältyvät tarinat ovat eläviä ja värikkäitä, samoin muistot eletystä elämästä tuolla seudulla. Ennen vanhaan kun ihmiset pysyivät usein samalla asuinpaikalla koko elämänsä, he kiinnittyivät kotipaikkaansa ehkä syvemmin kuin nykyään. Apuna paikkaan kiinnittymisessä ovat olleet monenlaiset

kansantarinat ja uskomukset.

Muistoja ja tarinoita liittyy myös mökkimme pihapiiriin. Yksittäisistä kivistä ja puista muotoutui lähes persoonallisia olentoja ja ne pitävät edelleen sisällään monta muistoa ja tarinaa. Lapsuuteni kesämökin pihalla kasvaa lähes satavuotias koivu. Se kasvoi paikalla jo kun mummoni ja pappani rakensivat mökkiä. Pihakoivu on monihaarainen ja vänkyrä ja sen pinnalla kasvaa pakurikääpää. Tätini kertoi tarinaa karhusta, joka oli eräänä yönä ilmestynyt pihalle ja vienyt pihakoivusta ison pahkan mennessään. Aamulla pihan hiekkakummun päältä löytyivät karhun käpälän jäljet. Tarina oli lapsesta jännittävä ja hauskakin, mutta edelleen se elää mielessäni; nykyään lähinnä muistona jo edesmenneestä tädistäni ja hänen värikkästä tavastaan kertoa tarinoita.

Joka puolelta maailmaa on tarinoita maailman ja ihmisen luomiseen liittyvistä myyteistä, joissa isoa osaa näyttelee suuri voimallinen puu (Eliade 2003, 170). Näitä puita kutsutaan maailmanpuuksi tai elämänpuuksi. Myös karhua pidettiin suomalaisessa kansanperinteessä merkittävänä olentona ja puut kuuluivat osana karhumyytteihin (Kovalainen ja Seppo 2006, 20-72). Karsikkopuuksi kutsutaan puuta, joka tehdään jonkin tapahtuman muistoksi tai paikan merkitsemiseksi; puusta karsitaan oksia tai kaiverretaan runkoon merkintöjä (Kovalainen ja Seppo 2006, 94). Karhun käydessä mökkipihallamme se ikäänkuin teki mökin pihapuusta oman karsikkopuunsa, merkitsi käyntinsä ottamalla osan puusta mukaansa. Tai ehkä karhu käyttikin puuta vaivojensa hoitoon ja otti pakurikäävän mukaansa sen vuoksi. Tarina puusta ja karhusta elää ja kehittyy mielessäni yhä uudelleen.

Puilla oli kaikkineen suuri merkitys esi-isiemme uskonnollisessa elämässä. Lähes joka talolla oli oma uhripuunsa, jonka istutti tai valitsi talon ensimmäinen asukas. Puun tuli olla isäntäänsä nuorempi ja se siirtyi sukupolvelta toiselle. Puu kanto mukanaan suvun kunnioitusta. Uhripuissa uskottiin olevan parantavaa

voimaa. Puilla ja ihmisillä oli myös kohtalonyhteys; se mitä tapahtui puulle, tapahtui pian ihmiselle.

Esimerkiksi oksien katkeaminen puusta ennakoi kuolemaa. (Kovalainen ja Seppo 2006, 110-124.)

Myös mökkipihamme puu on talon uhripuu, pihapuu, jota koko suku edelleen kunnioittaa.

Kertomuksen mukaan puusta tuli käyrärunkoinen, koska se vahingoittui hieman taloa rakennettaessa. Mummo ja pappa valitsivat puun säilytettäväksi ja sitä on aina kohdeltu kuin elävää olentoa konsanaan. Kun edellä mainittu tätini kuoli, kävin hautajaisten aikaan mökillä. Vanha pihapuu oli tiputtanut ison oksan maahan kuoleman merkiksi.

Taistelu pyhiä puita vastaan alkoi kristinuskon leviämisen myötä. Pyhiä puita ei usein kuitenkaan haluttu kaataa, koska puuhun kajoamisen katsottiin tuovan huonoa onnea ja olevan siten uhkarohkea yritys uhmata kohtaloa. Samalla puuhun kajoamista pidettiin rikoksena sukua kohtaan. Niinpä vastustuksesta huolimatta pyhien puiden puolesta kuitenkin taisteltiin ja vanhoista tavoista pidettiin kiinni ainakin paikka paikoin. (Kovalainen ja Seppo 2006, 134.)

Myös metsäpaikat ovat olleet tärkeitä esi-isillemme. Ne olivat temppeleitä, joihin kokoonnuttiin nauttimaan juhla-aterioita ja uhraamaan luonnon jumalille. Pyhättö, pyhä lehto eli hiisi on ollut portti menneisyyteen ja yhteys vainajiin. Hiisi sijaitsi usein pienillä kumpareilla, kivikkoisilla mäillä tai kallioisilla jyrkänteillä. Paikassa sijaitsi usein myös lähde, lampi tai puro. Koskematon, pyhä metsikkö, säilytettiin koskemattomana; siellä ei saanut katkaista oksaakaan eikä edes poimia marjoja. (Kovalainen ja Seppo 2006, 32.)

Kirkko aloitti hiisien ja pyhien lehtojen hävittämisen 1200-luvulla ja jatkoi sitä aina 1800-luvun lopulle saakka, mutta pyhien lehtojen muisto säilyy yhä paikannimissä. Toisaalta nimiä muutettiin samalla kun pyhät lehdot siirtyivät kirkon haltuun ja puiden kaadon jälkeen paikoille pystytettiin uusia tunnuksia

kuten kirkko, kappeli tai risti. Vähitellen, sekä uuden nimeämisen että uskomusten muuttumisen myötä, pyhästä tulikin paha. Hiidestä tuli kirosana, horna ja paholainen. (Kovalainen ja Seppo 2006, 37-44.)

Suomalaisessa kansanperinteessä luonnon ja ihmisen yhteys on ollut vahva ja se on näkynyt sekä vastuuna että osallisuutena; veden ja puiden henget olivat todellisia eläviä olioita ja niitä sekä kunnioitettiin että pelättiin (Heiskanen 2006, 177). Vanhassa pyyntikulttuurissa ihmisillä oli mielellis-kehollinen syvä tieto hallussaan. Laulut ja loitsut voimaannuttivat laulajansa, mutta välittivät “samalla metsästäjän kehollis-mielellistä tilaa koskevaa syvä tietoa toisille lajeille.” (Heiskanen 2006, 150.) Ruotsinvallan aikana saamelaisten ja suomalaisten pyyntikulttuuri joutui yhä ahtaammalle. Vähitellen muuttui myös ihmisten ajatusmaailma ja maailmankuva; myyttinen luontosuhde väistyi rationaalisuutta korostavien kokemis- ja toimintatapojen myötä (Heiskanen 2006, 161).

Myyttisiä tilaan ja paikkaan liittyviä uskomuksia lienee ollut jokaisessa kulttuurissa. Maailmankuvamme vaihtuu sen mukaan mitä tiedämme ympäröivästä maailmasta. Maailmankuva on ihmisten tapa yrittää ymmärtää ympäristöään ja itseään osana maailmaa. Tiede on vaikuttanut käsitykseemme maailmasta, eikä nykyisessä modernissa yhteiskunnassa enää juuri vakavasti keskustella ukkosen jumalasta tai puiden hengistä.

Silti erilaiset myytit ja uskomukset vaikuttavat yhä myös kaupunkitiloissa. Esimerkiksi vertikaalisuuteen liittyy lähes kaikissa kulttuureissa moraalisia merkityksiä, ylöspäin suuntautuvan merkitessä positiivista ja alaspäin suuntautuvan negatiivista. Vertikaalisuuden ja siihen liittyvien uskomusten johdosta vallan suhde näkyy kaupunkikuvassa; vallan linnakkeet ovat korkeita rakennuksia. (Tuan 2003; Junkala 1999, 30.)

Myös paikkojen nimiin liittyy yhä ympäristöllistä ja paikallista ulottuvuutta. Nimi on usein kuvannut

paikalle ominaisia luonnonolosuhteita ja vaikuttanut myös sukunimien muodostumiseen. Paikkojen nimet ovat osa paikan muistia ja nimet vaihtamalla voidaan tehdä suurta tuhoa ihmisten paikallisidentiteetille. (Hännikäinen 2010.)

Kaukainen kotipaikka

Paikkojen merkityssisältö tulee kokemuksiemme kautta. Kokemukset paikoissa saavat meidät joko kiintymään niihin tai vierastamaan niitä. Sen sijaan paikoissa vietetty aika ei välttämättä liity kokemuksen laatuun tai voimakkuuteen; myös lyhyen vierailun aikana saattaa saada tuntuman paikan henkeen, mutta varsinaiseen kotiutumiseen menee yleensä pidempi aika.

Vuonna 2007 tein matkan Seattleen, Yhdysvaltoihin. Rakas ystäväni ja kollegani asui tuolloin paikkakunnalla ja olimme saaneet mahdollisuuden pitää näyttelyn Nordic Heritage Museum:ssa. Vietin Seattlessa kaksi viikkoa, jona aikana ripustimme näyttelyä ja kiertelimme katselemassa ympäristöä. Tuon kahden viikon aikana elämäni muuttui; kiinnyin seattlelaiseen kaupunkiympäristöön, luontoympäristöön ja paikan henkeen.

Vierailuni ajoittui huhtikuulle, jolloin kevään merkit olivat jo selvästi ilmassa. Magnoliapuiden kukinta, ikimetsää kaupungin kupeessa, merenranta kävelyetäisyydellä ja taustalla siintävä jylhä vuorisiluetti tekivät vaikutuksen luontoympäristöä arvostavaan sieluuni. Mutta ei rakennettu ympäristökään jättänyt kylmäksi. Kumpuilevasta maastosta kohoava monimuotoinen rakennuskanta, mielenkiintoiset ja vaihtelevat

kaupunkinäkymät sekä kaupunkikuvassa mainosten tilalla oleva ympäristötaide, sai minut näkemään Seattlen visuaalisesti viehättävänä ympäristönä. Kun lisäksi vielä löysin paikallisista kirjakaupoista käsittämättömän monipuolisen valikoiman taidekirjoja, uskoin tulleeni taivaaseen. Kaiken kaikkiaan kaupungin rento, ystävällinen ja hyväksyvä ilmapiiri sai minut kotiutumaan kaupunkiin tuon lyhyen vierailuni aikana. Olin niin ihastunut uuteen mielipaikkaani, että olisin halunnut jopa muuttaa sinne pysyvästi. Se oli kuin rakkautta ensi silmäyksellä.

Kahden viikon jälkeen palasin kotiin, mutta sieluuni jäi kaipausta kotiin. Olin kokenut tuon kaukaisen paikan kodikseni syvemmin kuin kaupungin, jossa olen asunut vuosikymmeniä. Yritin kertoa kotipaikan kaipuusta lähipiirilleni, mutta kukaan ei tuntunut minua ymmärtävän. Tiesin heidän ajattelevan, miten voisinkin tuntea paikan kodikseni kaksi viikkoa siellä vietettyäni.

Yi-Fu Tuan kuitenkin kirjoittaa, että ihminen voi rakastua paikkaan kuin toiseen ihmiseen ja tuntea paikan omakseen vain yhden silmänräpäyksen jälkeen. Lyhyt mutta intensiivinen kokemus saattaa tehdä niin suuren vaikutuksen, että olemme valmiita luopumaan kodista lähteäksemme kohti luvattua maata. Tuanin mukaan kiintymiseen ei välttämättä tarvita edes paikassa käymistä, joskus myös kuva saattaa riittää tuottamaan intohimon tietyn tyyppistä ympäristöä kohtaan. (Tuan 2003, 184.)

Monen vuoden kokemukset yhdessä paikassa saattavat jättää vain joitakin muistijälkiä mieleemme, kun taas toisaalta intensiivinen, lyhytkestoinen kokemus voi muuttaa elämämme (Tuan 2003, 185). Samaa mieltä ovat myös maantieteilijät James Duncan ja David Lambert, joiden mukaan ihminen voi pitää kotiseutunaan myös aluetta, jolla ei ole koskaan edes käynyt (Hännikäinen 2010, 27).

Asun edelleen Suomessa. Muutto kaukaiseen kotipaikkaan tuntui liian suurelta ponnistukselta, eikä se ehkä kuitenkaan olisi ratkaissut kotipaikan kaipuutani. Jälkeen päin olen miettinyt miksi tunsin niin vahvasti

yhteyttä seattlelaiseen ympäristöön. Ehkä vuoristo muistutti minua mökkiseutuni vaaramaisemista, ehkä ylös kipuavat ja alas laskevat tiet lapsuuteni kiemurtelevista sorateistä. Jokin paikan sisäinen olemus sai minut tuntemaan itseni osaksi tuota paikkaa. Paikassa oli jotakin tuttua, mutta myös jotakin, jota kaipaani yhä nykyisessä asuinpaikassani. Ehkä se oli tuo roomalaisen mytologian paikan henki, *genius loci*, joka vaan on läsnä eikä sitä ole helppo tai ehkä edes mahdollistakaan sanallisesti selittää. Ehkä se on jotakin sellaista, jonka tuntee kaikilla aisteillaan ja tietää vain sydämellään.

Aikaa matkakokemuksesta on kulunut jo vuosia. Ehkä mieleni on tehnyt tepposen ja pyyhkinut muistoista kaiken valitettavan ja negatiivisen, tai sitten mieleni haluaa ylläpitää kaukaista haavetta unelmien paikasta. Unelmointini lähestyy uskoa utopiaan, ihannepaikkaan jota ei ole. Otin toki matkalla valokuvia muistojeni tueksi. Siltä varalta, että muistini sekoittaa muistoja liiaksi, tekee muistot epäaidoiksi ja unelmointini utopiaksi.

Suomalainen sananlasku ”aika kultaa muistot” kuvaa hyvin muistin ja muistojen muuttumista. Ajan myötä muisti tekee tepposet ja ja muuttaa muistot kauemmas totuudesta. En minäkään muista Seattlea suurkaupunkina, jossa autot kiemurtelevat loputtomina jonoina eteenpäin. Muistan kaupungin puutarhamaisena kylänä, magnoliapuiden kukittamina tienvieruksina ja puutalojen loputtomina kortteleina. Juuri nämä muistikuvat ovat saaneet minut kiintymään paikkaan yhä enemmän. Juuri nämä muistikuvat saavat minut kaipaamaan kaukaista kotipaikkaani yhä uudelleen.

Muistikuvat muuttuvat, dokumentit pysyvät. Kuvia otetaan usein merkittävistä tapahtumista tai kohteista. Kuva pysyy muuttumattomana kun muistissa asiat ovat jatkuvassa liikkeessä. Muisti korjaa ja hävittää, tekee lisäyksiä ja muokkaa (Sepänmaa 1994, 274). Sen sijaan ”(V)alokuvat, elokuvat, esineet ja musiikki loihtivat takaisin mennyttä ja auttavat paluussa ja kaipuussa.” (Kukkonen 2007, 27.)

Nykyään koti-ikävän olemukseen ja vaikutuksiin suhtaudutaan Susanna Sallisen mukaan moninaisemmin ja yksilön mielenterveyden tilaa myös tarkastellaan kokonaisvaltaisemmin, samoin yksilön sidonnaisuus vain yhteen alueeseen ja siellä eläneisiin ihmisiin kyseenalaistetaan. Sallinen tulkitsee aluemaantieteilijä Antti Paasin toteamusta, että yksilön alueellinen tietoisuus, niin sanottu alueellinen identiteetti, nivoutuu yhteen yksilön paikallisen identiteetin kanssa. Sallisen mukaan Paasi tarkoittaa kaikkia yksilön kokemia konkreettisia ja kuvitteellisia paikkoja, joita yksilö pitää muistamisen arvoisina. Sallinen jatkaa: “Mahdollinen tunnepitoinen kaipuu tiettyä paikkaa kohtaan voi näin ollen ilmentyä vaikkapa elettynä paikkana tai spatiaalisena muistikuvana ja on silloin aina subjektiivinen kokemus, jolla ei ole välttämättä mitään yhtymäkohtia maantieteellisesti määriteltävän alueen kanssa.” (Sallinen 2004, 85.)

Kaipuu itselleni tärkeisiin paikkoihin liittyy erilaisiin asioihin. Miten voisinkaan verrata kaipuutani maaseudun rauhaan kaipuuteeni suurkaupungin vilskeeseen. Jos maaseutu on rauhan tyyssija, niin suurkaupunki on vapauden tyyssija. Taina Rajannin mukaan suurkaupungissa on tilaa mitä erilaisimmille yksilöille, mutta samalla yksilö joutuu ottamaan omaksi suojakseen varautuneisuuden ja pinnallisuuden kilven; suurkaupungin vilinässä sosiaaliset suhteet eivät perustu tunteisiin vaan rahalla mitattaviin ominaisuuksiin (Rajanti 1999, 133-138).

Paikkasuhteitamme määrittävät kokemukset, jotka voivat olla emotionaalisia, toiminnallisia tai aistihavaintoihin perustuvia. Myös aika vaikuttaa paikkasuhteeseemme. Menneisyyden muistot tuovat mieleemme kuvia, tunnelmia ja ajatuksia paikasta. Näitä muistoja kannamme mukamme ja ne myös muuttuvat mielessämme elämän mukana. Jotkut asiat haluaa muistaa, jotkin unohtaa. Jotkin taas luulimme unohtaneemme kunnes jokin tilanne, tuoksu, ääni tai näkymä saa meidät taas muistamaan. (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 76.)

Kaipuu mökkipaikkaan iskee pahiten kevättalvella kun vielä pitää odotella, että lumi sulaa ja tulee lämpimämpää. Hieman pitää vielä odotella, että mökissä tarkenee yöpyä ja ulkona voi rapsutella maata. Erilaisia kokemuksellisia muistoja liittyy molempiin lempipaikkoihini, vaikka luonteeltaan ne ovatkin tyystin erilaisia. Paikat ovat erilaisia, mutta jotakin näistä molemmista paikoista kuitenkin kaipaan; mökkisudulta sisäisen rauhoittumisen tilaa ja suurkaupungista mieltäni elävöittäviä kiintopisteitä ja virikkeitä. Molemmista paikoista kaipaan kokemusta kotipaikan tunteesta; siitä tunteesta, että voin olla itsessäni rauhassa ja juuri sellaisena kun olen.

PAIKKA KOETTUNA

Paikka luonnon helmassa

Luonto on aina ollut itselleni tärkeä vaikka olenkin aina asunut kaupungissa. Lapsuuteni lähiöiden metsät ja pienet pihat olivat tärkeä vastapaino rakennetun ympäristön ankaruudelle. Metsäpuron lirinä ja sinivuokkojen ihailu riittivät tyydyttämään kauneuden kaipuuni lapsuuteni lähiössä. Kesämökin viereisessä metsässä käyskentelin kulkiessani koululta mökille ja takaisin. Tuossa metsässä sijaitsi myös monttu, jossa mummoni säilytti viileyttä vaativia ruokatarvikkeita. Kesäisin kävin marjametsässä yhdessä sukulaisteni kanssa, joille marjastus lähenteli kilpaurheilua. Hyvät marjamaastot olivat tarkoin varjeltu salaisuus joita ei paljastettu ulkopuolisille. Marjametsässä kului tuntikausia ja kun sieltä palattiin alkoi armoton marjanrikkomissavotta. Siivilät esiin ja sangot tuolin eteen pihanurmelle; talkoisiin osallistuivat kaikki lapsista vanhuksiin. Kukaan ei koskaan edes eksynyt metsään, vaikka eksyimme kyllä ajoittain toisistamme metsässä. Jokin sisäinen kompassi taisi johdattaa perille ja oikeaan suuntaan. Kenties keho kertoi mistä oli tullut ja osasi palata lähtöpaikkaan takaisin.

Korpimaisemat ja tiettömät saloseudut kuuluivat suomalaiseen metsämaisemaan vielä 1950-60-lukujen taitteeseen. Metsään oli teiden puuttuessa mentävä jalkapatikalla, hiihdettävä, kuljettava poron pulkassa tai mentävä vesistöjä pitkin. 1960-luvulla aloitettu metsäautotieverkon rakentaminen ulotti tiet lähes joka paikkaan ja hävitti samalla tiettömät salot ja korpimaastot. (Kivi 2010, 101-102.)

Kehityksen myötä tuleva helppous ja tehokkuus ovat aikamme ylistyssanoja. Kuka haluaisi kulkea jalan jos autollakin pääsee, voitaisiin ihmetellä. Tehdyllä tiellä on kuitenkin tapana kahlita kulkijansa,

pakottaa seuraamaan tehtyä reittiä, välttää poikkeamasta ohjatulta polulta. Tien rytmi on myös eri kuin maastossa kulkien. Tiellä liikutaan nopeasti moottoriajoneuvolla, vieden ja tuoden tavaroita, sivuille vilkuilematta. Tien rakentamisen tieltä poistuvat puut ja metsä. Tilalle tulee koneisto ja rakenne johon kuljija liittyy. (Kivi 2010, 197.) Korpimetsät ja tiettömät korvet ovat vähentyneet, elleivät jo kokonaan ehtyneet, ihmisten toiminnan lisääntyessä myös metsissä.

Metsän ajatellaan helposti olevan luonnontilainen alue, vaikka harvoin näin kuitenkaan on. Luonnonmetsiä on lähinnä luonnonpuistoissa. Niistä on tehty päätös, jonka perusteella alue suojellaan ja säilytetään luonnonkohteena. Näiden metsien status on erilainen kuin “perusmetsien”, puuntuottoon ja virkistyskäyttöön tarkoitettujen metsien. Luonnonmetsät ovat saaneet käsitteellisen statuksen, arvostuksen yli muiden metsäalueiden. (Sepänmaa 1994, 158.)

Oli sitten kyse luonnonmetsästä tai rakennetusta perusmetsästä, valoa siivilöivine puineen ja pehmeine sammalineen metsä oli olennainen osa lapsuuteni ympäristöä. Edelleen metsä on minulle tärkeä rentoutumisen, latautumisen ja myös toiminnan paikka. Kävely läheisen metsän lenkkipolulla kesken kirjoitusurakan elvyttää olon mukavasti.

Omat metsäkokemukset lienevät luonteeltaan haptisia. *Haptisesta kokemuksesta* puhutaan kun on kyse kaikkien aistien kautta tapahtuvasta, välittömästä ympäristökokemuksesta (Aura ym. 1997, 64). Tärkeää tässä kokemisen muodossa on osallistuva toiminta eli, että kohdetta ei vaan katsella ja käsitellä objektina, vaan se on läsnä toiminnan eri muodoissa, kaikkien aistien aistittavissa (Aura ym. 1997, 64).

Pauli Karjalaisen sanoin: “Kun olemme osallisena maisemassa, ei maisema voi olla vain

ulkoapäin nähty ympäristöelementti, vaan mielen ja ruumiin liikkeiden konstituoima eletty ympäristö. Intiimisti eletystä ympäristöstä tulee henkilökohtainen asia, persoonallinen muistojen ja odotusten kirjoma paikka maailmassa.” (Karjalainen 2004, 55.)

Paikka ja tila ovat yleisiä käsitteitä; paikka tuo turvallisuutta, tila vapautta (Tuan 2003, 3). Metsä voi mielestäni tuoda molempia. Metsä on laajana tilana vapautta antava elementti, mutta puiden reunustamana samalla suojainen ja turvallinen suojapaikka. Jokainen ihminen kuitenkin toimii ja havaitsee asioita omalla erityisellä tavallaan omista kokemuksistaan ja henkilöhistoriastaan riippuen (Neisser 1982, 50). Myös ympäristö voidaan kokea monella eri tavalla.

Arnold Berleant kirjoittaa: ”Me emme vain näe elinympäristöämme: liikumme siinä, vaikutamme ja vastaamme siihen. Emme koe paikkoja vain väreihin, rakenteisiin ja muotoihin perustuen vaan myös hengittämällä, haistamalla, ihon kautta, lihastoiminnoilla ja ruumiin asennoilla, tuulen, veden ja liikenteen ääninä. Emme kohtaa ympäristön tärkeimpiä elementtejä – tilaa, massaa, kokoa ja syvyyttä – ensisijassa silmällä vaan ruumiillamme, liikkumalla ja toimimalla.” (Berleant 2006, 105.) Ympäristö on toiminnan paikka, paikka, jossa aistimme kaikilla aisteilla ja elämme koko kehollamme.

Ympäristöpsykologisen näkemyksen mukaan ympäristö voidaan kokea myös ulkopuolisena fyysisenä tilana tai minuuden jatkeena eli osana itseä. Ympäristö voidaan myös kokea vahvasti toisiin ihmisiin samaistuen, jolloin ihmissuhteet ja sosiaalinen verkosto muodostuvat tärkeimmäksi asiaksi ympäristössä.

Ympäristö voidaan kokea tunnelman, ilmapiirin ja tunnesisällön perusteella tai sitten puhtaasti toiminnallisin perustein. (Aura ym. 1997, 123-124.)

Ympäristöpsykologian termi *tilan personalisointi* tarkoittaa sitä, että tilasta muodostuu minuuden jatke. Ympäristön personalisoinnissa ympäristölle annetaan oma henkilökohtainen leima ja siitä tehdään minuuden jatke. Ryhmätasolla esiintyessään se lujittaa ryhmäidentiteettiä. (Aura ym. 1997, 54.)

Tilan personalisoinnista voitaneen puhua, kun puhutaan antautuneimpien puutarhaharrastajien toiminnasta. Pihaa laitetaan, korjataan ja uudistetaan joka vuosi uudestaan ja uudestaan. Koskaan ei tule valmista. Puutarhasta tulee minuuden jatke; sillä kerrotaan omia arvoja, näkemyksiä ja mielenkiinnon kohteita. Puutarhassa voi antaa luovuuden lentää tai noudattaa tarkkaa ja sääntillistä suunnitelmaa. Puutarha on pala maata, mutta luonnonmukaista siinä ei ole hitustakaan. Se on ihmisen rakentamaa ja ylläpitämää tilaa, joskin ainakin omistajilleen usein hyvin arvokasta tilaa.

Oma innostukseni puutarhan hoitoon juontaa ehkä lapsuuden maalaisympäristöstä, mutta se konkretisoitui, kun huomasin omistavani pienen palan pihaa nykyisen asuntoni yhteydessä sijaitsevalta tontilta. Aluksi luin toinen toistaan innostavampia puutarhakirjoja ja tein suunnitelmia, sitten alkoi hikinen puurtaminen. Mieheni toimi kaivinkoneena minun asettellessa kasveja sopiviin kohtiin. Ensimmäisenä kesänä teimme hiekkalaatikon paikalle pienen havuryhmän ja siihen viereen perennapenkin sekä hyötykasvimaan. Seuraavina kesinä urakka jatkui ja nykyään pihaamme koristaa jos jonkinmoinen kasvipenkki. Hienointa puutarhan hoidossa on kevät, kun voi seurata kasvien kasvuun lähtöä. Ensimmäiset krookukset ovat omiaan tuomaan valoa harmainpaankin arkipäivään. Jollen pääse joka hetki rakkaaseen mökkipaikkaani maaseudun rauhaan, toimii oma puutarhani, tuo pieni pläntti keskellä kaupunkia, omana kesäparatiisiani, todellisena kaupungin melusta irtautumisen ja elpymisen paikkana.

Ympäristöpsykologia määrittelee elvyttävän ympäristön paikaksi, jossa on mahdollista vapautua stressistä ja palauttaa voimavaroja (Salonen 2006). Mielipaikka taas on elpymisen paikka, joka on jokaisella ihmisellä itselle sopiva. Mielipaikka on myös itse löydettävä (Salonen 2006). Omat mielipaikkani ovat yleensä löytyneet luonnon helmasta, metsästä, puistosta tai puutarhasta. Tärkeintä näissä paikoissa itselleni on ollut se, että niissä aikaa vietettyäni olen tuntenut itseni uudistuneeksi ja sisäiset voimavarani parantuneiksi.

Tietyt fyysiset ympäristöt, kuten monet luontopaikat, herättävät myönteisiä mielikuvia, jotka puolestaan rauhoittavat mieltä. Siksi näissä elvyttävissä ympäristöissä oleskelu helpottaa oloa. Syytä sille miksi näin tapahtuu ei ole löydetty, mutta erityisesti lapsuusajan kokemusten on arveltu vaikuttavan taustalla. (Latikka 1997, 17.)

Ihmiset lajina ovat saanut alkunsa savannityyppisessä ympäristössä ja evolutionaarisen näkemyksen mukaan näitä pidetäänkin ihmiselle mieluisimpina ympäristöinä. Ihminen on oppimisen kautta sopeutunut kaupunkiympäristöön, mutta ympäristönä kaupunki altistaa ihmiset jatkuvalle stressille. Jatkuessaan lieväkin stressi voi vuosien mittaan aiheuttaa erilaisia sairauksia. (Salonen 2006, 54.)

Savannilta onkin pitkä matka suurkaupunkiin. Vielä pidempi on mielen matka sopeutua ympäristön nopeaan muutokseen. Se ei silti tarkoita sitä, etteikö kaupunki voisi olla mielenkiintoinen ja ehkä myös virkistävä paikka. Kaupunki voi tarjota ihmiselle hyvinkin rikkaan ja kokemuksellisen ympäristön.

Kokemuksellinen kaupunki

Lukioaikoina kävin pari kertaa Lontoossa. Silloin Suomi oli vielä erillään muusta maailmasta ja kaikki totutusta poikkeava oli mielenkiintoista ja kiehtovaa. Lontoossa huomasin kuinka kaupunki voi olla moniulotteinen ja erilaisia kokemusympäristöjä omaava. Ensimmäistä kertaa minun oli mahdollista nähdä omin silmin maalauksia, joita olin nähnyt vaan taidekirjoissa. Ensimmäistä kertaa maistoin oikeaa omenista käytettyä siideriä, tuota virkistävää juomaa, jota ei Suomessa tuolloin vielä ollut saatavilla. Ensimmäistä kertaa kuljin maanalaisella ja löysin perille; voi sitä itsenäistymisen onnea kun huomasin pärjääväni suuressa maailmassa. Kirpputoreilla kiertely toi eteeni lukuisen määrän esineitä, joilla kaikilla oli oma tarinansa. Vehreissä puistoissa saattoi istua piknikillä kenenkään sitä ihmettelemättä. Tuo kokemuksellinen kaupunki oli kokemus vapaudesta, kaikesta siitä mitä kotimaastani vielä tuolloin puuttui.

Mielenkiintoinen kaupunki on kokemuksellinen kokonaisuus erilaisia toiminnallisia paikkoja. Mielenkiintoinen kaupunki houkuttaa toimimaan ja etsimään. Kaupunki, jonka yhden pääkadun varrella kaikki toiminnot tapahtuvat, ei ole mielenkiintoinen kaupunki. Mielenkiintoisessa kaupungissa on mahdollista löytää itselleen sopivan paikan asua, kuluttaa aikaa, käydä ostoksilla, virittyä kulttuurielämyksistä ja niin edelleen. Iso kaupunki takaa mahdollisuudet moneen. Pienikin kaupunki voi toki olla kokemuksellinen, joskaan ei ehkä niin moniulotteinen kuin suurkaupunki. Rakennuskanta vaikuttaa kokemuksellisuuteen ja viihtyvyyteen. Jotkut viihtyvät pilvenpiirtäjissä ympärillään korkeita lasiseiniä, toiset taas matalissa, vanhoissa puutaloissa. Mielenkiintoisessa kaupungissa on vara valita erilaisten ympäristöjen väliltä. Jokaiselle

sopivaa samankaltaista elinpaikkaa ei olekaan, mutta kaupungilla on mahdollisuus tarjota monenlaisille ihmisille viihtyisä ympäristö.

Kaupunkikäsitys on muuttunut antiikin klassisesta kulttuurikohteesta ja teknisen kaupunkikäsityksen fyysisestä ilmentymästä moderniin kaupunkikäsitykseen, joka korostaa tilan kokemuksellista ja pirstaleista ulottuvuutta (Rajanti 1999, 124).

Kaupunki on kerroksellinen kokonaistaideteos. Siinä on läsnä monenlaisia ulottuvuuksia; historiallisuus, visuaalisuus, toiminnallisuus. Kaupunkia on uusittu, korjattu ja laajennettu; rakennusten toiminnallisia funktioita muutettu. Kaupungin kokeminen perustuu kaikkiin aisteihin, ei pelkästään näköaistiin. Äänet, hajut kuin myös tuntoaistiin vaikuttavat elementit vaikuttavat kaupunkikokemukseemme. Kaupunkikokemukseen vaikuttaa myös tunneyhteys kaupunkiin; kaupunki on asuinpaikka, ehkä kotipaikkakin. Se on historiallisten ja henkilökohtaisten tapahtumien miljö. Kaupunkiin liittyy muistoja ja assosiaatioita. (Sepänmaa 1994, 89.)

Kaupungissa liikkuminen on liikkeen ja ympäristön kokemista; sosiaalisten, symbolisten ja mentaalisten rajojen läpäisemistä sekä maisemien, reittien ja mielikuvien havainnoimista (Junkala 1999, 46). Liikkeen katkonaisuus on kaupunkikulttuurille ominaista. Liikkuminen kaupungissa ei ole suoraviivaista, vaan jatkuvaa pysähtelemistä ja uudelleen liikkeelle lähtemistä sekä paikasta toiseen suunnistamista. Kaupunkitilassa katse kohdistuu jatkuvasti uudelleen (Junkala 1999, 49). Tunnelma kaupunkitilassa kulkiessa on joskus kuin katselisi kulkiessaan nopeatempoista elokuvaa. Välähdyksenomaiset kuvat ja nopeatempoiset leikkaukset tuovat silmien eteen jatkuvaa liikettä. Huomion kiinnittyminen tilassa vaihtuu joka silmäyksellä. Näköaisti on tärkeä ihmisten keskinäisille suhteille ja viestittämiselle kaupungissa. Julkisissa liikennevälineissä, kaduilla ja muissa julkisissa tiloissa silmä kohtaa jatkuvasti katseita ja välähdyksiä

tapahtumista ja tilanteista. (Benjamin 1986 ja 1989.)

Kansainväliset situationistit olivat Guy Debordin muassa kiinnostuneet kaupunkikuvasta ja kaupungissa toimimisesta. Kaupungistumisen myötä porvaristo halusi muuttaa ympäristönsä itsensä kaltaiseksi; sosiaalisista tiloista tuli kauppapaikkoja ja yksityinen ja yleinen tila eristettiin toisistaan. Kaupunkisuunnittelun avulla eristettiin ihmiset toisistaan ja osoitettiin näin heidän paikkansa yhteiskunnassa. Autoistumisen ja tieverkoston kasvun myötä työläiset oli helppo eristää kaupungista lähiöihin ja estää mahdollinen kapinointi kaupungissa. Porvarillisen kehityksen kritiikiksi situationistit kehittivät yhtenäisen urbanismin (*urbanisme unitaire*). Yhtenäinen urbanismi vastusti yksilöiden eristämistä ja kaupunkisuunnittelun ankeutta. Toiveena oli luoda paikkoja, jotka provosoisivat uusia tunne-elämyksiä. (Pyhtilä 2005, 47-50.)

Eläin toimii ympäristönsä kanssa kiinteässä yhteydessä ja yhdessä ne muodostavat systeemin. Ihmisen ympäristö on arkkitehtuuria, rakennettua ympäristöä. Jos ihminen on myös eläin, niin ihminen muodostaa systeemin yhdessä talojen ja kaupunkien kanssa. Rakennettua ympäristöä ei olisi ilman ihmistä. (Nyman 2004, 128.)

Arkkitehdille taas kaupunki on spektaakkelimainen projekti, joka ilmaisee toimeksiantajansa mahtia ja arkkitehti toteuttaa toimissaan omaa mestarillista tahtoaan ja suunnitelmaa (Rajanti 1999, 119). Kaupungin suunnittelusta vastaavilla on mahdollisuus toteuttaa erilaisia tiloja ja paikkoja.

Paikkoja on mahdollista suunnitella sekä karttalähtöisesti että paikallisesti. Karttalähtöiselle rakentamiselle on ominaista pyrkimys ympäristön hallintaan jo suunnitteluprosessissa. Tämän myötä menetetään mahdollisuus monimuotoiseen ympäristöön. Karttalähtöinen suunnittelu voikin paikan rakentamisen sijaan luoda paikattomuutta. Paikallinen rakentaminen taas tehdään paikan ehdoilla, jolloin

paikan oma luonne ja monimuotoisuus säilyy uusillakin rakennusalueilla. (Forss 2007, 146-169.)

Rajat erottavat paikat toisistaan. Rajat jäsentävät tilaa, erottavat meidät heistä sekä kontrolloivat sisä- ja ulkopuolen suhdetta. Rajat voivat olla pysyviä tai muuttuvia kuin myös materiaalisia, sosiaalisia, symbolisia tai mentaalisia. (Junkala 1999, 21.)

Yhdelle kohderyhmälle suunnitteleminen luo latteita asuinympäristöjä. Monimuotoinen ympäristö on selkeä ympäristö, johon on helppo samaistua. Merkittävässä paikassa on aina myös epätäydellisyyksiä, joten vanhoja rakennuksia tulisi suojella pelkästään jo paikan hengen säilyttämisen vuoksi. (Forss 2007, 180-196.)

Sen sijaan kaikissa kaupungeissa ei ole kosmisuutta, talot eivät ole yhteydessä luontoon ja suhteet ympäröivään tilaan ovat keinotekoisia. Gaston Bachelardin mukaan: "Kaikki on konemaista, sisäinen elämä pakenee kaikkialta." (Bachelard 1957, 115.)

Kaupunki on sitä vastoin täynnä paikkoja, jotka eivät houkuta pysähtymään. Nämä epäpaikat ovat ohikulkemisen ja väliaikaisen olemisen tiloja. Tyypillisiä epäpaikkoja ovat matkailijan tilat ja maisemat sekä kuluttajien tilat, kuten hotellit, hypermarketit, moottoritiet ja lomakylät. (Rajanti 1999, 192.)

Epäpaikoilla ei ole paikoille ominaista identiteettiä, niihin on vaikea sitoutua ja muokata omaksi paikakseen (Junkala 1999, 45). Näiden epäpaikkojen keskellä me kaupunkilaiset kuitenkin asumme ja yritämme muokata ympäristöstämme omaamme.

Fyysisen ympäristön mieltämiseen vaikuttavat se, minkälaisia läpikuljettavat tilat ovat, minkälainen liikkeen kokemuksellisuus tilassa on mahdollista, sekä näkymien vaihteellinen ilmestyminen liikkeen edetessä. Vanhat kaupungit ja niiden orgaaniset muodot ja kapeat kadut tarjoavat usein kiehtovia liikkumiskokemuksia. (Aura ym. 1997, 115.)

Lähiö, jossa asuin nuoruuteni, ei tarjonnut kovinkaan paljon kiehtovia liikkumiskokemuksia. Tuo lähiö oli rakennettu keskelle metsää kauas kaupungin keskustasta. Lähiössä asui pääosin alempaa keskiluokkaa ja ongelmaperheitä. Rajat alueen sisällä olivat aistittavissa vaikkakaan eivät nähtävissä. Talot olivat toistensa kaltaisia, mutta nuorena asukkaana minun tuli tarkkaan tietää minkä pihan kautta saattoi kulkea kouluun ja mikä taas kiertää mahdollisimman kaukaa. Kioskilla saattoi törmätä stilettiä heiluttelevään poikaporukkaan ja kaverin luo mennessä rappukäytävässä mekastavaan tyttölaumaan. Metsissä samoili liimanhaistelijoi. Reitit tuli tuntea ja aistit pidettävä valppaina tässä modernin kaupunkisuunnittelun luomuksessa asuessa. Kokemuksellisuutta riitti omiksi tarpeiksi ja muillekin jaettavaksi. Niin paljon sain tästä kokemuksellisuudesta tarpeekseni, että hain yläasteelle kouluun kaupungin keskustaan. Kuljin ilomielin vuodet linja-autolla tietäen, ettei minun tarvitsisi törmätä nuorisojengeihin eikä muihin häiriköihin. Betonilähiö, jossa talojen muodot, kadut ja tiet ovat viivasuoria ja pihat vailla puuston tuomaa suojaa, ei vastaa ihannetta kiehtovasta liikkumiskokemuksesta. Lähiöpihoihin muodostuikin nurmikoiden läpi kulkevia polkuja, kun asukkaat tekivät asuinympäristöään mielekkäämmäksi ja toimivammaksi.

Kaupungissa liikkuminen on kehollista kokemista. Keho voi muistaa asioita, joita mieleemme ei muistaisi. Nämä muistot voivat aktivoitua eri aistien välityksellä ja tuoda mieliimme muistoja, jotka jo luulimme menettäneemme. Keho voi muistaa miten liikkua paikasta toiseen, se voi tuntea paikassa kokemamme tapahtumat erilaisina aistimuksina. (Casey 1987, 151-154.)

Arkkitehtuuri on etääntynyt kehollisuudesta ja keskittynyt olemaan pelkästään visuaalinen taidemuoto. Todellinen arkkitehtuuri edustaa elämän kuvaa, kun nykypäivän rakennukset näyttävät tyhjiltä eivätkä edusta mitään elämäntapaa. (Pallasmaa 1994, 24.) Oma kehoni muistaa edelleen pelon elämästä betonilähiössä.

Tila koetaan usein visuaalisesti, mutta muut aistit laajentavat ja rikastavat visuaalista kokemustamme

tilasta. Ääni laajentaa tilallista ymmärrystä alueesta pään takaisesta näkymättömästä tilasta, jota ei voida nähdä. Ääni myös dramatisoi tilallisen kokemuksen. Äänetön tila voi tuntua rauhalliselta tai elottomalta huolimatta tilassa tapahtuvasta liikkeestä (Tuan 2003, 16). Moderni arkkitehtuuri voi hivellä silmää, mutta siitä puuttuu hajujen tuoma persoonallisuus. Hajut tekevät esineistä ja paikoista persoonallisia, jotka on helpompi tunnistaa ja muistaa (Tuan 2003, 11).

Omat muistoni asumisesta betonilähiössä virkistyvät kaikkialla missä näen likaisenharmaita betonielementtitaloja. Samankaltaisiin lähiöihin voi törmätä miltei missä päin maailmaa tahansa ja joissakin paikoissa niistä on tullut haluttuja asuinympäristöjä. Itse en koe betonielementtirakennuksia myönteisiä muistoja nostattavina, en myöskään mielelläni vieraile kyseisessä nuoruuteni kaupunginosassa. Pelonsekaiset muistot nousevat mieleen heti noustessani linja-autoon, jonka tulisi kuljettaa minut tuolle alueelle. Kehoni muistaa kokemukset lihasten jäykistymisenä ja rintakehän kiristymisenä, päänsärkynä, selkäkipuna. Kehoni muistaa betonilähiöt paikkana, joissa ei ole miellyttävä asua.

Minkälainen sitten on miellyttävä asuinympäristö, sellainen johon voi kotiutua? Miellyttävän ympäristön tuntomerkkejä on muun muassa viheralueiden läheisyys. Viheralueet tulisi olla korkeintaan 300 metrin etäisyydellä asuinrakennuksesta. Alueella tulisi olla sekä laajoja viheralueita että pieniä hajautettuja viheralueita. Asuinalueilla tulisi olla enemmän pyöreitä muotoja, kun taas suoria viivoja ja kulmia olisi vältettävä. Alueen tulisi olla mahdollisimman monimuotoinen ja salaperäisyyttä ylläpitävä. Luontokohteita tulisi säästää maisemallisista syistä, maiseman muotoja tulisi kunnioittaa rakentamisessa ja monotonisuutta olisi vältettävä. (Salonen 2010, 42.)

Miellyttävä asuinympäristö on sellainen, johon on helppo kotiutua. Itselleni miellyttävä ympäristö on paikka, jossa historiaa ja kauneutta arvostetaan. Kaipaen tunnetta siitä, että asuinympäristössäni kunnioitetaan

luontoa ja esteettisiä arvoja. Mitä tämä sitten tarkoittaa. Luonnon kunnioituksella tarkoitan esimerkiksi sitä, että kun rakennetaan ei välttämättä tarvitsisi kaataa koko metsää, jotta saataisiin rakennukset mahdollisimman helposti rakennettua. Voitaisiin kenties kehittää uusia menetelmiä säästää puut tai rakentaa hillitymmin. Luonnon kunnioitus tarkoittaa siis myös kaikkien elävien olentojen kunnioitusta. Isot puut kasvavat kauan. Jos täysikokoinen puu kaadetaan, tarkoittaa se sitä, että uudelle asuinalueelle istutetut puut luovat viihtyisän pesän taloille noin viidenkymmenen vuoden kuluttua. Siis silloin kun mahdolliset toisen polven asukkaat asuvat alueella. Voitaneen olettaa, että vanhat asuinalueet ovat usein viihtyisiä ja vetovoimaisia juuri siksi, että asuinalue itsessään on viihtyisä täysikasvuisiksi kasvaneiden puiden ja muun rehevän kasvillisuuden johdosta, historiallisen ympäristön johdosta ja ihmisenkokoisen rakennuskannan ansiosta. Tästä tulemmekin historian kunnioittamiseen. Historia tarkoittaa yhtä lailla rakennettuja elementtejä kuin kerrottuja ja elettyjä elämiäkin. Näistä olisi hyvä pitää kiinni, jotta puiden lisäksi myös ihmisille muodostuisi juuret. On vaikea juurtua paikkaan, jonka eletyistä elämistä ei tiedä mitään.

Kotiutuminen

Kotiutuminen on tuottanut minulle ongelmia. Asuinpaikkakuntani on pysynyt samana monta vuosikymmentä, enkä vieläkään tunne paikkaa kodikseni. Jokin kaupungissa saa minut aina tuntemaan itseni ulkopuoliseksi. En tunne paikkaan liittyviä tarinoita, historiaa, muistoja sukupolvien takaa. Kotipaikkani näyttäytyy minulle etäisenä ja kylmänä teollisuuskaupunkina.

Jokaisella paikalla on luonne, joka heijastuu ihmiseen. Kotiseutu on paikka, johon kiinnytään ja kasvetaan sekä leimaudutaan. Se on paikka, joka vaikuttaa ihmisen identiteetin muodostumiseen. Ihminen voi jopa kytkeytyä paikkaan kuin toiseen ihmiseen. Joskus ihminen voi haluta irtaantua kotiseudustaan; tuo irtautuminen voi olla koko elämän mittainen työ. Ihminen voi muuttaa toiselle mantereelle pääsemättä irti omasta entisestä kotiseudustaan. Ihminen voi siis myös olla kotiseutunsa vanki tai sen sitoma. Ihanne olisi, että kotiseutu antaisi varustuksen kestää ulkoa tulevia vaikutteita ja paineita persoonallisuutta kadottamatta. Ympäristön muutos muovaa myös henkilöiden persoonaa. Jokainen muutos rakennetussa ympäristössä voi muuttaa paikkaa niin paljon, ettei henkilö enää tunne paikkaa omaksi kotipaikakseen. Sekä rakennetun että luonnontilaisen ympäristön suojelu sen sijaan säilyttää persoonallisuutta ja samuutta. (Sepänmaa 1994, 271-275.)

Juurettomuuden tunne saattaa syntyä lapsuusiässä tapahtuneiden ympäristönvaihdoksien seurauksena (Latikka 1997, 14). Ehkä lapsi ei tajua ympäristönvaihtoon johtavia taustoja ja kokee muutoksen kuin aikuinen kokisi kotipaikkansa tuhoutumisen. Lapsilla ei useinkaan ole mahdollisuutta asuinpaikkansa valintaan; aikuiset tekevät valinnat heidän puolestaan.

Ihminen tekee tiedostavana olentona valintoja ja päätöksiä myös asuinpaikkaansa liittyen. Hän on erottamattomasti kiinni ympäristössään, mutta osallistuu myös sen luomiseen. Persoonallisuuteen merkittäviä tekijöitä ovat lapsuuden maisema, kodin henki, kasvatusperiaatteet, yhteisön ilmapiiri ja siinä vallitsevat käsitykset. Ihminen ei kuitenkaan toista kokemaansa tai oppimaansa sellaisenaan. Kokemuksista muodostuu pääoma, joka joko auttaa eteenpäin tai vastustaa kasvua kaikella tavalla. (Sepänmaa 1994, 282-283.)

Oma kokemukseni asuinpaikan tärkeydestä koin jo nuorena. Ensimmäinen oma päätökseni etsiä uutta ympäristöä oli lähteä kaupungin keskusta ylä-asteelle. Asuin vielä betonilähiössä, mutta minulla oli myös

uusia paikkoja, joista löytää toisenlaisia vaikutuksia elämään. Uusissa paikoissa olin silti ulkopuolinen, lähiönuori keskikaupungin kasvattien keskellä. Identiteettini ei sopinut uuteen ympäristöön. Sepänmaa kirjoittaa: “Irrallisuus omasta yhteisöstä saattaa synnyttää vierauden tunnun. Taide tarjoaa samaistumiskohteen ja mahdollisuuden tarkastella omaa taustaansa sen läpi.” (Sepänmaa 1994, 275.)

Ehkä tuo vierauden tuntu ajoi minut taiteen ja käsillä tekemisen pariin; etsin yhteyttä ensin lähiön vapaa-aikakeskuksessa järjestettävällä maalauskurssilla, sittemmin kuvataidelukiossa ja edelleen taidekouluissa. Ehkä vierauden tuntu on myös syy siihen, että olen teoksissani etsinyt kotipaikkaa niin itseni sisältä kuin itseni ulkopuolelta.

Sepänmaan mukaan yhteisöstä irrallaan olevalla taiteilijalla saattaa olla hyvä mahdollisuus tarkkailla ympäristöään uudella tavalla. Tällainen hedelmällinen ristiriita voi pakottaa taiteilijan katsomaan tuoreesti menneisyyttään ja näkemään yhteisön eri tavalla kuin siinä kiinteästi elävät. Myös muistelija näkee asiat eri tavoin kuin ikänsä paikallaan pysynyt. Sepänmaan mukaan: “Taiteelle on ominaista etäisyyden ottaminen, oli se sitten ajallista tai paikallista. Syntyy luova ristiriita: tarkkailija ei ole pelkästään osa tarkkailtavaa, vaan hän risteyttää aikaisemman ja myöhemmän kokemuksensa.” (Sepänmaa 1994, 277)

Län karttuessa taide on toiminut henkisenä kotipaikkanani, ainakin väliaikaisesti. Taidemaailma ei ole tarjonnut suojaa eikä turvaa, mutta taide itsessään ja käsillä tekemisen ilo on tuonut minulle lohdutusta pahimpaan koti-ikävään.

Sana “koti” voi herättää meissä lämpimiä muistoja lapsuudesta, mutta tuoda mieleen myös ahdistuksen ja pelon, jota olemme ehkä lapsuudessa kokeneet. Aikuisikämme kodit voivat olla tiedostamatonta pyrkimystä palata lapsuusiän menetettyyn kotiin. Koti ei ole rakennus vaan olotila, johon liittyy muistoja, mielikuvia, haluja, pelkoja, menneisyyttä ja tulevaisuutta. Koti on rituaaleja, elämänrytmejä ja arkirutiineja. Koti on ajan

luomaa tilaa ja tunnelmaa. Koti on suojan ja järjestyksen symboli, mutta se voi myös olla yksinäisyyden, hylkäämisen, hyväksikäytön ja väkivallan tyyssija. (Pallasmaa 1994, 16.)

En halua palata lapsuuteni koteihin betonilähiöiden kaikuvan kolkkoon maailmaan. Sen sijaan haluan palata lapsuuteni kotipaikkaan, mökille maaseudun rauhaan. Ehkä tuo halu on ajanut minua etsimään aikuisiän kodeista samoja elementtejä, joita löytyy mökistä; rosoisuutta, vanhoja hilseileviä pintoja, jonkinlaista rappioromantiikkaa. Ensimmäinen oma kotini sijaitsi 1930-luvulla rakennetun kerrostalon kolmannessa kerroksessa. Asunto oli hirveässä kunnossa, katto mustana noesta ja lattioissa ruma muovimatto. Mittavan pintaremontin jälkeen kodista kehkeytyi tunnelmallinen pieni kaksio muovimaton alta paljastuneine lautalattioineen ja leveine ikkunautoineen. Viihdyin tuossa asunnossa kahdeksan vuotta. Kun sitten tuli aika etsiä uusi koti, halusin taas löytää jotain samankaltaista rosoisuutta ja epätäydellistä kauneutta. Yhdessä puolisoni kanssa löysimmekin lähes täydellisen kotipaikan vanhalta asuinalueelta, metsän läheisyydestä ja kävelymatkan päästä kaupungin palveluja. Tämä asunto on tunnelmaltaan vielä lähempänä lapsuuteni henkistä kotipaikkaa. Puutalon tunnelma ja pihan tuoma yhteys maahan ovat asioita, joista olen erityisesti nauttinut nykyisessä kodissa asuessamme. Aikaa on talossa kulunut jo neljätoista vuotta. Välillä yhä kaipaen kotiin mökkipaikkaan, mutta onneksi saan viettää siellä edelleen kesälomat. Nykyisessä kodissani voin kuitenkin paeta maailmaa, haaveilla ikuisesta onnesta ja vetäytyä työhuoneen rauhaan etsimään kotipaikkaani taiteen ja käsillätekemisen välityksellä.

Nykyisessä kodissamme on kaksi kaunista kaakeliuunია muistuttamassa tulen tärkeydestä. Kodin luomisessa tulisijalla on tärkeä merkitys; talonpoikauskulttuurissa liesi oli välttämätön ruoanvalmistuksessa, porvariston asumuksissa takka enemmänkin mukavuusesine ja tunnelmanluoja (Pallasmaa 1994, 20-22). Meillä uunit toimivat talvisin lämmöntuojina, kesäisin kauniina rakennukseen kuuluvina elementteinä.

Reijo Kupiainen kirjoittaa artikkelissaan “Taiteen ei-teknologinen maailmasuhde” fokaalisuudesta ja antaa esimerkin eräästä Albert Borgmanin laiteparadigmasta, muutoksesta puulämmityksestä keskuslämmitykseen. Puulämmityksessä tulisija oli fokus, pyhä paikka ja sosiaalisen toiminnan sydän, joka kokosi ihmiset yhteen. Fokaalinen väline tai paikka sitoutuu kehollisiin, sosiaalisiin, toimintoihin sekä luonnon kiertokulkuun ja arkipäivän askareisiin. Kaukolämmön myötä tekniikka irrotti ihmiset tästä kehollisesta ja sosiaalisesta toiminnasta ja vei osan ihmiselämän merkityksellisyyden katoamisesta. Fokaalinen toiminta on merkityksellistä toimintaa, se on omistautumista, intensiivistä läsnäoloa, jatkuvaa huomiota tekeillä olevaan, harrastuneisuutta johonkin asiaan. (Kupiainen 2004, 3-5.)

Ehkä juuri tuota fokaalisuutta jään usein kaipaamaan kaupunkielämässä, merkityksellistä toimintaa ja kokemuksellista yhteyttä luontoon. Mökillä, tuossa lähes satavuotiaassa torpassa, ollessani ilman sähköä ja vesijohtoverkkoa voin tuntea kuuluvani tuohon paikkaan, olevani osa tuota ympäröivää luontoa ja yhteydessä siihen. Arkipäiväisten askareiden täyttäessä päiväni tunnen oloni olla maailmassa oikeutetuksi, osana kiertokulkua, osana tuota paikkaa.

Paikka ja mielikuva ovat paikkakokemuksessa toisistaan erottamattomia (Forss 2007, 101). Mielikuvat paikoista vaikuttavat myös haluttavuuteen asuntomarkkinoilla. Jotkut asuinalueet muodostuvat haluttavammiksi kuin toiset. Oma tuntemukseni tästä perustuu lähinnä sanomalehtien asuntoilmoitussivustoille. Hintojen perusteella voi päätellä asuinalueen haluttavuuden. Usein vanhat alueet, joissa on vanhaa puistomaista tunnelmaa ovat juuri näitä haluttuja asuinalueita. Kummallista, että nämä halut eivät välity arkkitehtien pöydille eivätkä rakennusliikkeiden suunnitelmiin.

Pallasmaa kirjoittaa: “Monilla meistä arkkitehdeistä tuntuu olevan jonkinlainen jakautunut persoonallisuus; meillä on erilaiset ympäristöarvot suunnittelijoina ja asukkaina. Arkkitehteina me tavoittelemme pikkutarkasti muotoiltua ja ajallisesti yksiulotteista ympäristöä, kun taas asukkaina me pidämme parempana kerrostunutta, monimerkityksistä ja esteettisesti vähemmän yhtenäistä ympäristöä; asukkaan vaistot pääsevät pintaan ammattilaisen rooliarvojen alta.” (Pallasmaa 1994, 15.)

Pallasmaan mukaan muodosta ja tilasta syntyvät tunteet liittyvät ihmisen ja tilan väliseen kohtaamiseen. Tunne liittyy toimintaan, eikä tilan visuaalisuuteen (Pallasmaa 1994, 18).

Nykyaikaisissa taloissa ja kaupungeissa ei ole salaisuuksia. Tila on nähtävissä yhdellä silmäyksellä. Vanhoissa taloissa ja kaupungeissa on sokkeloisuutta ja salaperäisyyttä, joka ruokkii mielikuvitusta. Kun tilaa nähdään vain vähän kerrallaan, tilassa liikkuminen säilyy mielenkiintoisena ja tuo olemiseen odottavaa tunnelmaa. (Pallasmaa 1994, 20.)

Sama alue voidaan kokea eri tavoin. Kokemiseen vaikuttaa historian tunteminen tai tuntemattomuus, kollektiiviset kertomukset alueesta (Riikonen 1997, 189), kuin myös omakohtaiset kokemukset ja tuntemukset alueesta.

Jokaisella alueella on oma identiteettinsä. Sitä myös uusinnetaan, muutetaan ja vahvistetaan erilaisten rakenteiden avulla. Identiteettiin vaikuttavat se minkäläiset luonnonolot alueella vallitsevat, minkälainen on alueen historia ja minkälainen sosiaalinen rakenne alueella on. Myös kulttuuri, kieli ja murteet vaikuttavat

alueen identiteettiin. Kaikki alueen identiteettiä muodostavat asiat luovat alueelle symboliikka, mielikuvia ja odotuksia. Alueen identiteetti peilaa meitä ja meidän aluettamme muihin ja toisiin. (Riikonen 1997, 179.)

Paikallisuus ja asuinalueen merkitys koostuu sekä menneistä muistikuvista että nykyhetken kokemuksista. Paikkaan joko tuntee kuuluvansa tai sitten ei. Pitkään paikassa asuneilla on enemmän paikkaan sidottua historiaa, kun juuri muuttaneilla kaikki on uutta ja tietoisuus alueen identiteetistä vasta muodostumassa. Myös kansakuntaa voisi helposti ajatella yhtenäiseksi yhteisöksi, vaikka oikeastaan se voi olla vain kuviteltu yhteisö. Kukaan ei voi koskaan tuntea kaikkia. (Riikonen 1997, 181-183.)

Kotiutuminen vie joka tapauksessa oman aikansa, joskus jopa sukupolvien ajan. Sitten kun paikkaan kotiutuminen tapahtuu, saa se menneisyyden elämään nykyisyydessä ja asukkaat tekemään paikan eläväksi. Paikka ilman ihmistä on kuollut tila, raunio. (Rajanti 1999, 45-46.)

Kokemus kotipaikasta on kadonnut viimeistään globalisaation myötä. Uuden globaalin tilan muodostuminen ja tuota tilaa hyödyntävät viestintäteknologiat ovat hävittäneet tunteen kotipaikasta ja jättäneet ihmiset harhailemaan paikattomina vailla suuntavaistoa. Kodiksi kutsuttu ääri viivojen muodostama paikka on kadonnut ja paikallisten kulttuurien yhtenäisyys menetetty. Aika ja välimatka eivät ole enää vuosisatojen aikaan eristäneet paikkoja tai ihmisiä. (Massey 2008, 136-140.)

Matkailu, niin fyysisesti liikkumalla kuin sähköisten viestintävälineiden välitykselläkin, on antanut yksittäiselle ihmiselle lisää mahdollisuuksia löytää kotipaikkansa mistä tahansa. Tarjonta on laaja ja valinta vaikea, mutta paikalla on väliä. Kodiksi voi kutsua vain paikkaa, jonka kodiksi tuntee.

Yhteiskunta asuinpaikkana

Etsin yhä kotipaikkaani. Osasyypäikättömyyden tunteeseeni saattaa olla se, etten tunne olevani osa asuttamaani maata, tämän maan ihmisistä koostuvaa yhteiskuntaa. Kuten Yrjö Sepänmaa osuvasti sanoo: “Jokainen on jotakin vain suhteessa siihen yhteisöön ja ympäristöön, joka häntä tarvitsee.” (Sepänmaa 1994, 295.) Tehokkuuden ihannoimassa yhteiskunnassa ei tunnu olevan tilaa taiteilijoille eikä muillekaan “tyhjäätoimittajille”.

Ekofilosofi Henryk Skolimowski kirjoittaa: “Taloudellinen, ekologisen ja inhimillisen riiston järjestelmä ei ole kiinnostunut tiedosta, puhumattakaan viisaudesta. Sen sijaan se on elintärkeällä tavalla kiinnostunut informaatiosta ja asiantuntemuksesta; se on kiinnostunut omasta kitkattomasta toiminnastaan, joka perustuu teknologiseen tehokkuuteen.” (Skolimowski 1984, 23.)

Länsimainen kulttuuri toimii tehokkuuden arvojen ajamana. Päätöksiä tehdään taloudellisen kasvun näkökulmasta ja tuloksena on voitontahto, kilpailuhenkisyys ja kiire. Talouselämän näkökulma tunkee kaikille elämäntilueille ja vie mehut yksilöiden elämästä. Tunteilu talouden arvottamassa yhteiskunnassa ei ole suotavaa. (Salonen 2010, 44.)

Kotiseutu on yhteydessä kieleen, ajattelutapaan ja yhteiseen samaistumiseen. Yhteyden tunne luo hengen. Lapsuudessa ympäristön vaikutus korostuu kielen kautta. Ympäristö alkaa hahmottua yhä enemmän

ja enemmän kielen kautta ja siten ympäristön vaikutus lapsuudessa korostuu. Synnyinpaikka ja lapsuuden miljöö on tärkeä, ehkä jopa tärkein, paikka. Muualle voi asettua, synnyinpaikkaan synnyttään ja kasvetaan. (Sepänmaa 1994, 278.)

Ihmisen suhde ympäristöönsä on kielellinen ja ympäristö on kielen kyllästävä. Ympäristö on käsitteitä, kuvia, tarinoita; kaikki kielen värittämiä muistoja ja assosiaatioita (Nyman 2004, 129). Myös murre on tärkeä, se on ajattelutapa (Sepänmaa 1994, 285). Murteen sointi, äänenpainot, sanonnat, eri merkityksiä tarkoittavat sanat; kaikki ne myös vahvistavat, tai heikentävät, kiintymistä paikkaan. Murre tuo puheeseen persoonallisuutta ja herättää muistikuvia paikoista. Murre, samoin kuin kieli, voi joko yhdistää tai eristää yhteisöstä.

Kukin paikka saa identiteettinsä suhteessa toiseen paikkaan (Massey 2008, 145). Nykyihminen ei enää ole paikkaan sidottu. Yhä useampi voi valita asuinpaikkansa omien arvojensa ja mieltymystensä perusteella (Sepänmaa 1994, 291). Tyytymättömyys omaan kotipaikkaan saa lähtemään muualle. Usko, että muualla on paremmin, on saanut väkijoukot lähtemään paremman elämän perässä Suomesta ensin Amerikkaan ja sitten Ruotsiin (Sepänmaa 1994, 291).

Muistan vieläkin tuon Ruotsista tulleen kaukaisen sukulaisen, joka ajeli länsinaapuristamme ostetulla nopealla, punaisella, autollaan pitkin mökin ohi kulkevaa hiekkatietä. Pöly vaan lensi kun vaurastunut naapuri tuli tapaamaan sukulaisiaan. Kaikki kylällä tiesivät, että mies oli lähtenyt vuosia sitten Ruotsiin ja hankkinut aimo omaisuuden. Liekö tarua vai totta, mutta ainakin mukana saapui tuo kiiltävän punainen statussymboli.

Nykyisin samanlaisia menestystarinoita taitaa kuulla Thaimaassa, kun sikäläiset ahkerat työntekijät saapuvat kesäksi raatamaan Suomen marjametsiin. Jos onni suo, he saavat kotiinviemisiksi vuoden palkan.

Tosin, jos huono onni käy, voi kohtalona olla jopa karhun kitaan joutuminen, kuten spekuloitiin kesällä 2010 kadonnutta thaimaalaismiehen kohtaloa. Näissä spekulatioissa saattoi kuitenkin enemmän olla kyseessä myytit ja uskomukset sekä pelot kuin varsinaiset faktat. (”Kadonnut thaimaalainen marjanpoimija löytyi kuolleena”, mtv3, 12.8.2010.)

”On lottovoitto syntyä Suomeen”, sanotaan, ja toisaalta parjataan kotimaata kurjana ja köyhänä takapajulana. Näiden ääripäiden välistä olisi hyvä etsiä todellisuudentajuun perustuvaa itsetuntoa (Sepänmaa 1994, 295).

Tuota edellä mainittua sanontaa kommentoi Umayya Abu-Hanna kirjoittamalla kolumnin Helsingin Sanomien kuukausiliitteeseen 30.12.2012, jossa kertoi kokemastaan rasismista Suomessa ja muuttamisestaan Amsterdamiin. Uusi kotipaikka vaikutti adoptiotyttäreensä kohdistuneen rasismin jälkeen suvaitsevalta ja ihanteelliselta asuinpaikalta. Myös Abu-Hanna itse kertoo kokeneensa rasismia Suomessa, mutta kun hänen Etelä-Afrikasta adoptioimalle tyttärelleen alettiin huudella rasisisia kommentteja keskellä kaupunkia, oli se liikaa. Abu-Hanna päätti jättää kotimaaksi itselleen tulleen Suomen taakseen ja muuttaa Amsterdamiin. Kolumnin mukaan uusi kotipaikka vaikuttikin suvaitsevalta ja ihanteellisesta asuinpaikalta. (Abu-Hanna, 2012.)

Vaikka kolumni oli kertomus yksittäisen ihmisen omakohtaisista kokemuksista, se herätti joissakin lukijoissa vahvan vastareaktion. Netin keskustelupalstat täyttyivät Abu-Hannaa vastaan esitetyistä väitteistä ja herjauksista. Sivistyneempää kommentointia edustaa Ulla Appelsinin kirjoitus, joka kuitenkin kritisoi Abu-Hannan henkilöä, ei itse asiaa, rasismia. Myös Appelsin näyttää olevan sitä mieltä, että Abu-Hannahilla on asenneongelma, eikä suomalaisessa yhteiskunnassa ole mitään vikaa. (Appelsin, 2012.)

Ottamatta kantaa tähän nimenomaiseen keskusteluun, ihmettelen toki, ettei ulkoa muuttanut Suomeen

kotiutunut henkilö voi edelleenkin kritisoida suomalaista yhteiskuntaa joutumatta murskakritiikin uhriksi. Toisaalta uskon myös, että niin Abu-Hanna kun muutkin onnen perässä maasta muuttavat joutuvat jossain vaiheessa toteamaan, ettei uusi paikka ole sama onnena enää vuosien päästä miltä se aluksi näytti. Kun kotiutuu uuteen paikkaan, alkaa nähdä myös niitä ei toivottuja asioita ympärillään. Toivottavaa kuitenkin olisi, että oli sitten kyseessä maahanmuuttaja tai niin sanottu alkuperäisasukas, olisi meillä kaikilla kansalaisilla oikeus ja mahdollisuus vapaasti kertoa mikäli emme tunne maata kotipaikaksemme. Ehkä nämä kansalaisten kommentit voisivat auttaa päätöksentekijöitä parantamaan yhteiskuntaa paremmaksi kotipaikaksi, myös täällä lottovoittajien maassa.

Paikkaan kuuluminen on aina omakohtainen kokemus, mutta alueellinen identiteetti muodostuu jaetuista kokemuksista, yhteisistä näkemyksistä paikan luonteesta ja sen erityispiirteistä. Ihmisten yhteinen historia, median luomat mielikuvat paikasta ja paikan hengestä voivat kaikki vaikuttaa mielenmaiseman syntyyn, jossa omakohtaiset käsitykset paikasta kohtaavat muiden paikassa asuvien kanssa. (Haarni ym. 1997, 18.)

Samanaikaisesti paikallisuus on myös kadonnut. Teollisuus on monikansallista ja kulttuurivaihto maailmanlaajuista. Doreen Masseyn mukaan: “Paikat käyvät yhä enemmän keskenään samankaltaisiksi, ja silti niistä tuntuu puuttuvan sisäinen yhtenäisyys. Kotikutoinen erityislaatuisuus on joutunut hyökkäyksen kohteeksi.” (Massey 2008, 134.)

Sosiaalinen tila muodostuu sosiaalisten suhteiden verkostosta ja siten paikka voidaan käsittää tietyllä alueella toimivien sosiaalisten suhteiden muodostelmaksi (Massey 2008, 144). Missään asutussa paikassa ei silti enää ole yhtä yhtenäistä sosiaalista ryhmää. Jos tällaisia paikkoja vielä jostakin löytyy, niissä asuvilla ei kuitenkaan ole samanlainen paikan tuntu. Kaikissa yhteisöissä ihmisillä on erilaisia asemia ja se vaikuttaa

henkilön paikkasuhteeseen. (Massey 2008, 28.)

Miksi nuoret siis edelleen lähtevät maalta kaupunkiin? Yksi syy on siinä, että kotikaupungissa ei ole tilaa toteuttaa unelmia, työpaikkoja ei ole tarjolla ja toisaalta pieni paikka asettaa liian paljon sosiaalisia rajoituksia käyttäytymiseen (Tuan 2003, 60). Kotipaikka voi löytyä uudesta kaupungista tai sitten koti-ikävä pakottaa palaamaan takaisin. Yhteiskunta on hyvä paikka asua, jos asujalla on siellä paikkansa. Ilman paikkaa olevista tulee tyytymättömiä kansalaisia ja yhteiskunnasta yhä harvemmille oikea kotipaikka.

PAIKKA NÄHTYNÄ

Kartta suunnannäyttäjänä

Ollessani peruskoulun ala-asteella koulupöytäni päällä oli karttapallo. Sellainen, joka monen muunkin koululaisen pöydältä löytyy; pyörítettävä, jonka sisälle saattoi sytyttää valon. Se oli kaunis esine katsella monine väreineen ja kuvioineen. Se siivitti ajatukset kauas pois arjen ahdistavista tilanteista ja viritti sisälleni uteliaisuuden siemenen; “mitä mahtoi olla tuolla, entä tuolla”; mietin ja pyörittelin karttapalloa.

Ulkomaanmatkat eivät kuitenkaan kuuluneet omaan lapsuuteeni, lukuunottamatta yhtä matkaa Kolmårdenin eläintarhaan. Matkustin matkani omassa mielessäni, loin tuntemattomia paikkoja ja maisemia mielikuvitukseni kautta ja pääsin näin tutustumaan uusiin mielenkiintoisiin kohteisiin. Tuo värikäs kartta toimi mielikuvitukseni apuna ja tunnelmien luojana. Karttapallo oli kuin ikkuna vieraaseen maailmaan, mahdollisuus ikimuistettavalle matkalle ja unelma onnellisesta retkestä. Kenties tuo lapsuuteni karttapallo jäi pyörimään alitajuntani syövereihin, odottamaan tajuntaani pulpahtamista ja tuottamaan ideoita taideteoksiini. Kartta on visuaalinen esitys maailmasta ja itselleni myös mahdollista materiaalia teoksiani varten. Myöhemmin kiinnostuin myös kaksiulotteisista kartoista. Ne toivat mieleeni labyrinthit, loputtoman etsimisen ja löytämisen verkoston ja risteykset, joista voisi valita erilaisia mahdollisuuksia nähdä ja kokea asioita. Jokin kartassa saa minut edelleen tuntemaan tuon uteliaisuuden uusia paikkoja kohtaan, halun kulkea ja katsella uusia maisemia, uusia paikkoja, ihmetellä outoja tapoja ja kummastella moninaisia elämäntyylejä.

En olisi tuolloin lapsena uskonut, että maapallo, jota katselin, olikin tehty välittämään minulle väärää tietoa, suoraan sanoen minun huijaamiseksi laadittu. Lapsena jokin sellainen kuin kartta, kaikesta kauneudestaan huolimatta, oli totuuden dokumentti, suora esitys maailmasta, tietoa johon voi luottaa.

Nykyään kuitenkin tiedän, että maailman kuvaamisella on ollut pitkä historia, eikä kartta aina ole näyttänyt samanlaiselta, eikä toisaalta esittänyt totuudellista tietoa. Kartta toimi ennen ja toimii yhä mielikuvien luoja ja mielipiteiden muokkaajana samoin kuin muutkin aikamme kuvalliset dokumentit. Karttaa on projisoitu monin eri tavoin ja kartta, jota totuin katselemaan pöytäni päällä tai koulun seinällä, ei välttämättä ilmentänyt oikeita mittasuhteita, eikä siten myöskään alueiden ja paikkojen keskinäisiä suhteita.

Karttoja tarvittiin ensin vahvistamaan uusia yhteisöjä, kuvaamaan rajoilla toisistaan eristettyjä valtioita ja eristämään ihmisryhmiä sekä tonttien ja maan jakamisen näkyväksi tekeminen (Pickles 2004, 99).

Jouni Häkli kirjoittaa kartoittamisesta ja maailman visualisoimisesta:

“Kartoittamisen historia voidaan ymmärtää kehitykseksi, jonka myötä yhteiskuntaa ja tilaa on alettu hallita katseen ja järjen voimalla. Syyt visualisoida sosiaalista ja fyysistä maailmaa ovat liittyneet vahvasti hallintovallan lujittumiseen ja hallinnan järkipäistymiseen. Moderni politiikka on osaltaan tullut mahdolliseksi vasta, kun yhteiskunta on voitu projisoida paperille. Tekemällä yhteiskunta ja sen ilmiöt näkyviksi ne on tehty myös hallittaviksi.” (Häkli 1997, 38.)

Kartta on ihmisen luoma näkemys maailmasta. Sen ajan ihmisen käsitys, joka karttaa on sillä hetkellä luomassa. Kartta muuttuu maailman mukana, ihmisen tietoisuuden ja uskomusten muuttumisen myötä.

Kuten Jouni Aarnio kirjoittaa:

“Kartta on aina kartoittajan tulkinta häntä ympäröivästä todellisuudesta. Kartan käyttäjä puolestaan tulkitsee kartoittajan laatimaa kuvaa ympäristöstä oman käsityskykynsä muodostaman suodattimen lävitse. Tällöin vastaanottajan tiedon taso, ennakkokäsitykset, mielikuvat ja kartografiset kyvyt vaikuttavat oleellisesti karttatulkintaan.” (Aarnio 2000, 120.)

Kartat ovat graafisia esityksiä maailmasta. Sijaintitietojen lisäksi karttoja käytetään kuvaamaan myös monenlaisia muita asioita. Kartan tarkoitus ei siis ole vain paikkatietojen antaminen vaan myös mielikuvien luominen. (Kokkonen 1997, 53-59.) Täytyy siis myös osata tulkita karttaa, lukea karttaa kuvana kuten mitä tahansa ajan kuvamateriaalia, mitä tahansa visuaalista representaatiota maailmasta.

Kartan piirtäminen on aikoinaan ollut käsityöammatti. Maanmittarit ja kartanpiirtäjät piirsivät kartat tussilla, jotka sitten väritettiin vesiväreillä. Suomessa siviilikartoituksen lähtökohtana oli maanomistuksen selvittäminen ja sen myötä verojen määrittäminen. (Strang 2000, 11-27.)

Maanmittaustoiminta alkoi Suomessa vuonna 1633. Maanmittarit arvioivat peltojen, niittyjen ja kaskien tuoton sekä kalavesien laadun, jotta talojen veroluku, manttali, voitiin määrittää. Maakirjakarttojen karttamerkit olivat realistisia, talot oli piirretty taloiksi ja kirkot kirkoiksi. Tiluksien talot ja tontit merkittiin arabialaisella juoksevilla numerolla ja pellot latinalaiskirjaimilla, niityt merkittiin kirjaimilla. Pellot ja niityt erotettiin toisistaan eri värein ja viivoituksin, samoin järvet, tiet ja rajat piirrettiin eri värein, jotta ne oli helppo erottaa toisistaan. Maakirjakartat olivat oikeita taideteoksia, mutta maastotietoja niissä ei ollut juuri ollenkaan. Vaikka kartta oli tekijänsä teos, sitä ei yleensä kuitenkaan signeerattu, vaan tekijä selviää korkeintaan tyylin ja piirrosjäljen perusteella. (Raantupa 2000, 73-84.)

Kartantekijän valitsemat värit, viivan käyttö ja alueiden sijoittelu ovat tieteellisen tiedolle ylimääräisiä elementtejä, mutta luovat kuvaa maailman rakenteesta ja ovat myös arvottamisen ja propagandan mahdollistavia välineitä (Pickles 1994, 44). Karttoja on vuosisatojen kuluessa tehty monenlaisiin tarkoituksiin. 1600-luvun lopulla yleistyi tiedemiesten ja tutkijoiden keskuudessa tapa käyttää karttaa tutkimustulosten ja ilmiöiden havainnollistajana. Ruvettiin tekemään teemakarttoja, jotka kuvasivat milloin köyhyyttä, terveydenhoidon ja sairauksien alueellista esiintyvyyttä, milloin rikollisuutta. (Järvinen 2000, 129-140.)

Kartta on aina kompromissi kuvattavasta kohteesta. Kartoituksessa käytettävä tekniikka litistää kolmiulotteisen maanpinnan kaksiulotteiseksi kuvaksi. Tämä tuottaa vääjäämättä vääristymiä kuvattavasta kohteesta. (Pickles 1994, 34.)

Tämä aiheuttaa sen, että käsityksemme maiden välisistä mittasuhteista on ollut vääristynyt sen mukaisesti, miten karttaprojektiot ovat näitä suhteita vääristäneet. Mercatorin projektio on huono mittasuhteissa, mutta hyvä valinta merenkävijöille, sillä sen avulla on helpointa suunnistaa suoria linjoja pitkin, Petersin projektiossa taas on virheitä muotojen kuvaamisessa, jolloin karttakuva näyttää venytetyltä maapallolta. Gallin projektiossa muodot ovat sen sijaan kohtuullisen lähellä todellisuutta. (Massey 2008, 96-99.)

Kartta on representaation muoto, jonka avulla ilmaistaan tulkintoja maailmasta ja siitä missä suhteessa olemme toisiinsa. Kartat ovat myös sosiaalisia tuotoksia; ne tulkitsevat aluetta, jota ne kuvaavat. Kartantekoprosessissa on pakko tehdä valintoja siitä, mitä karttoihin laitetaan ja mitä jätetään pois. Tässä prosessissa ilmenee vallalla oleva yhteiskunnallinen maailmankuva sekä tuon ajan arvomaailma. (Massey 2008, 80-87.)

Karttoja on tehty kaikissa kulttuureissa, mutta eri kulttuureissa karttoja kuvataan graafisesti omalla tavallaan. Eurooppalaisessa historiankirjoituksessa alkuperäiskansojen karttoja ei tunneta, koska niitä ei joko ole dokumentoitu kunnolla tai ne eivät ole täyttäneet luonteeltaan eurooppalaisia kartalle asetettavia laatuvaatimuksia. Sekä keskiaikaiset eurooppalaiset kartat että Australian aboriginaalien kartat ilmaisevat omaa maailmankuvaansa yhdistämällä kartoissaan topografiaa, uskontoa ja historiaa. (Kokkonen 1997, 68.)

Ympäröivää todellisuutta ei voi kaikkineen ilmaista pelkän kartografisen esityksen avulla. Maisema on aistien välittämä vaikutelma paikasta tai näkymästä, ei objektiivisesti mitattu kokonaisuus. Siten maisemaa ei voida pelkistää kaksiulotteiseksi kartaksi ilman ongelmia. Pelkkä kartografinen tulkinta ei ole riittävä tapa ilmaista tai tutkia maisemaa. (Raivo 1997, 206.)

Kartta ei siis anna tarpeeksi informaatiota kokea ympäristöä ja paikkaa. Kokemalla ja aistimalla paikkaa paikasta muodostuu mieliimme kuvia. Näistä kuvista voimme muodostaa mielikuvakarttoja.

Mielikuvakartat ovat mielessä olevia kuvia, joiden avulla voi suunnistaa. Perustekijöinä niissä ovat paikat ja kiintopisteet, kuten erilaiset maamerkit ja risteyskohdat. Mielikuvakartoissa on tietoa kiintopisteiden sijainnillisista suhteista sekä reittisuunnitelmia, eli malleja miten paikasta toiseen pääsee sujuvasti. (Aura 1997, 120.)

Mielikuvakartta ei ole samanlainen kuin maantieteellinen kartta. Siinä ei ole maantieteelliselle kartalle tyypillistä tarkkuutta, vaan se on katkelmallinen ja pelkistetty. Mielikuvakartta voi sisältää kuvien lisäksi myös muuta aisti-informaatiota sekä tunnelmiin ja kokemuksiin liittyvää tietoa ympäristöstä.

“Mielikuvakartta on yksilön sisäinen malli fyysisestä ympäristöstään.” (Aura 1997, 106.)

Mielikuvakartalla on kolme tärkeä tehtävää. Mielikuvakartta auttaa meitä liikkumaan ympäristössä ja orientoitumaan siihen. Mielikuvakartalla on sosiaalinen tehtävä jaettujen mielikuvien ja muistojen muodossa.

Mielikuvakartat luovat myös perustaa henkilökohtaiselle identiteetille. (Aura 1997, 106-107.)

Ulric Neisser puhuu kognitiivisista kartoista, joka on kuin kuvanomainen malli liikkumisesta erilaisissa paikoissa. Neisserin mukaan kuvittelemisen ja näkemisen ovat eri asioita. Kognitiiviset kartat sulautuvat yhteen liikkumis- ja havaitsemistoimintojen kanssa muodostaen kuvitellun kartan, mielikuvan. (Neisser 1982, 109.)

Kognitiivisilla kartoilla on erilaisia piirteitä, jotka tekevät havainnosta visuaalisen mielikuvan. *Maamerkit*, kuten tornit, ovat tärkeitä koska ne on helppo erottaa kaukaa, *polut*, kuten tiet ja kadut, ovat reittejä liikuttaessa paikasta toiseen, *solmut* ovat silmiinpistäviä risteykohtia ja *seudut* alueita, jotka tunnistaa helposti jonkin kulttuurisen tai maantieteellisen ominaisuuden perusteella, *rajat* erottavat alueet visuaalisesti toisistaan. Näiden piirteiden perusteella kaupungin rakenne ilmenee ja määrittyy sen asukkaille. (Neisser 1982, 103.)

Kartantekijälle ja taidemaalarelle yhteistä lienee siis se, että he molemmat ovat petoksen mestareita, mestareita kääntämään kolmiulotteisen kohteen kaksiulotteiseen muotoon (Olsson 2007, 388). Jos taiteilija joutuu kamppailemaan miten esittää kolmiulotteinen kohde kaksiulotteisella kankaalla, niin kartantekijä joutuu miettimään, miten esittää kolmiulotteinen maapallo kaksiulotteiseen muotoon (Olsson 2007, 130).

Kun kartta on vuosisatojen ajan ollut visuaalinen representaatio maailmasta, jossa elämme, ei liene ihme, että myös taiteilijat ovat olleet kiinnostuneita kartoista. Monet nykytaiteilijat ovat innostuneet käyttämään karttaa omien töidensä materiaalina. Jotkut käyttävät karttaa konkreettisena materiaalina leikaten ja liimaten karttoja tehden niistä kollaaseja, uusia kuvia maailmasta. Toiset taas käyttävät karttaa ajatuksellisena lähtökohtana maalaamalla reittejä, maan pinnan muotoja ja kaikenlaisia mielikuvituksellisia karttoja paikoista joita ei oikeasti ole, mutta jotka voisivat olla. Jotkut tekevät kolmiulotteisia karttoja, toiset

käsitekarttoja. Taiteilijat luovat kartoista visuaalisia muistikarttoja, kehonkarttoja, psykologisia karttoja; kartoittaen maailmaa taiteen keinoin ja etsien paikkaansa osana tätä maailmaa. (Harmon 2004 ja 2009.)

Oma kiinnostukseni kartoista juontaa vuosien takaa. Kiinnostuin ensin labyrinttikuviosta ja sittemmin huomasin ruutukaavan muistuttavan labyrinttia. Kaupunki muistutti ikään kuin labyrinttiä, johon voisi eksyä ja josta voisi löytää uusia, mielenkiintoisia asioita. Kartta alkoi kiinnostaa temaattisena elementtinä. Myöhemmin aloin käyttää karttaa myös teosteni materiaalina. Leikkaan tiekartastoja ja liimaan niitä maalatulle pinnalle. Tiet muodostavat pinnalla orgaanisia muotoja. Yhdistän karttoja toisiinsa ja luon olemassa olevista teistä uusia reittejä. Representatio todellisuudesta muuttuu mielikuvakartaksi, tuulenpesäksi, vanhaksi puuksi ja takaisin paperimateriaaliksi.

Maisemakuvasto osana visuaalista kulttuuria

Ihmisen toiminta on aina läsnä maisemassa joko suorasti tai epäsuorasti. Työ, asuminen, harrastetoiminta ynnä muu jättävät jälkensä maisemaan. Maisema on näin muotoutunut ihmisen toiminnan myötä eräänlaiseksi historialliseksi kokonaisuudeksi ja luontosuhde on osa ihmisen itseymmärrystä. (von Bonsdorff 2007, 42-46.)

Yksilö ja ympäristö muodostavat siis jatkumon, jossa ei ole ulko- tai sisäpuolta (Berleant 2006, 91). Luonto on osa ihmistä ja ihminen osa luontoa. Ehkä siksi luontoaiheet ja maisema ovat aina olleet läsnä visuaalisessa kulttuurissa. Visuaalinen kulttuuri on laaja käsite, joka sisältää katsantokannasta riippuen

monenlaisia kulttuurin ilmenemismuotoja. Omasta mielestäni visuaalinen kulttuuri ei ole pelkästään ihmisen tekemä taide, arkkitehtuuri tai painettu kuvasto, vaan myös ympärillämme aukeava maisema, luontoympäristö. Nykyään koskematonta luontoympäristöä saa tosin etsimällä etsiä, koska lähes kaikki luonto on ihmisen toimesta muokattu.

Maisema ympärillämme ilmentää siis yhtä lailla kulttuuria siinä missä nykytaide tai arkkitehtuuri. Maalaismaisema on ollut tärkeä elementti elämässäni. Taiteessani maisemaelementit ovat myös olleet näkyvässä osassa, joskus konkreettisina kuvina joskus viitteellisesti. Se, miten näen ja koen maisemaa on kulttuurisesti opittua.

Esteettinen havaitseminen ja arviointikyky on kulttuuriin sidottuja. Taiteiden ja matkustamisen kautta meidän on mahdollista päästä tutustumaan monenlaisiin kulttuureihin kaukana omasta elinpiiristämme. Arnold Berleantin mukaan:

”Kulttuuriesteettinen sisältää (siis) yhteisölle ominaiset värit, äänet, pinnanmuodot, valot, liikkeet, tuoksut, maut, tilakäsityksen (johon kuuluvat myös etäisyys ja liike), ajantajun sekä käsitykset koosta suhteessa ihmisen kehoon. Nämä yhdessä määräävät tiettyyn paikkaan ja aikaan kuuluvan ympäristön kokemisen luonteen.” (Berleant 2006, 108-109.)

Kuvantekijänä minua kiinnostaa, miten maisemakuvasto on kehittynyt ja miten maiseman esitystavat ovat vaikuttaneet omaan tapaani katsoa ja nähdä maisemaa. Maisemista on aina tehty kuvia. Ne kertovat omasta ajastaan ja maisemassa tapahtuvista muutoksista. Maisemakuvasto on osa visuaalista kulttuuria.

Maunu Häyrynen kirjoittaa: “Maisemakuvasto on koostumukseltaan moninainen: siihen kuuluvat maisemankuvaukset, maisemakohteet, tieteelliset esitykset ja oppikirjat sekä myös kuvaston aktivoimat käytännöt, kuten maisemien katselu ja kuvaaminen, maisemamatkailu tai maisemanhoito. Näistä rakentuu keskinäisten viittaussuhteiden verkosto, joka luo yhteyksiä erilaisten tiedonalojen – kuvataiteen, luonnontieteiden, historian, turismin, arkitiedon – välille. Maisemat eivät hahmotu tällöin fyysisinä paikkoina tai niiden kuvauksina, vaan kyseisen referenssiverkoston solmukohtina, ja tietty maisema saattaa jossain toisessa kontekstissa esiintyä ei-maisemana. Maisemakuvaston piiriin kuulumaton määrittyy epämaisemaksi, sulkeistetuksi välitilaksi.” (Häyrynen 2005, 61)

Maisemakuvasto on siis länsimaalaisen visuaalisen kulttuurin ilmenemismuoto, joka on muodostunut vakiintuneeksi kansallisen tilan kuvaustavaksi. Kuvasto perustuu joukkoon esitystapoja sekä periaatteita, jotka yhdessä tuottavat aluetta koskevia maisemankuvauksia. Maisemakuvaston toistuessa usein ne muuttuvat nopeasti vakiintuneiksi esitystavoiksi, joissa samat maisemakohteet, kuvakulmat ja temaattiset painotukset toistuvat yhä uudelleen kunnes ne muuttuvat klassikoiksi, kliseiksi tai molemmiksi. (Häyrynen 2005, 183-184.)

Tarpeeksi monta kertaa tietyssä yhteydessä nähty maisemakuva muuttuu pikkuhiljaa osaksi tuota kontekstia.

Naturalismista symbolismiin

Maisemaa on kuvattu eri tavoin eri aikoina. Usein on haluttu pikemminkin kuvata toivottuja kuin todellisia ominaisuuksia. 1500- ja 1600-lukujen topografisessa maisemakuvausperitöissä oli vallalla tunnistettavasti esitetyt kaupungit, linnoitukset ja monumentit, maalaustaiteessa pastoraaliset ihannemaisemat. 1700-luvun loppupuolen pittoreskia luonnehti viimeistelemättömyys, epäsäännöllisyys ja karkeus. Pittoreski esitystapa toimi esteettisenä suodattimena etäännyttäen periferiset seudut taideteosten kaltaiselle tarkastelulle. Porvarillisen turismin myötä ihailtujen periferiamaisemien kuvaukset alkoivat saada nationalistisia piirteitä. (Häyrynen 2005, 38-39.)

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Euroopassa elettiin teollistumisen ja kaupungistumisen aikaan. Maailma muuttui niin tieteen, politiikan kuin psykologiankin alueella ja muutos heijastui myös taiteilijoiden tapaan kuvata ympäröivää todellisuuttaan. Taiteilijat rupesivat kuvaamaan vaikutelmaa, ei niinkään esittävää kohdetta. Naturalismia vastustava, mielikuvitukseen vetoava taidesuuntaus sai nimen *symbolismi*. Symbolismi oli enemmänkin näkemys tai suhtautuminen tunnelmaan, kuin varsinainen taidesuunta. Luontoa käytettiin mielialan ja tunnelman kuvaamiseen. Teoksilla oli tarkoitus saada aikaan tunnereaktioita katsojassa. Koska maisema on kaikille ihmisille kokemuksellisesti tuttu asia, oli se hyvä aihe välittämään tuntemuksia. Symbolistitaiteilijat tavoittelivat kuviinsa aineellisen maailman sisällä ja ulkopuolella olevan aineettoman maailmaa kuvaamista. Symbolistitaiteilijat kuvasivat usein paikkoja ilman ihmisiä, jolloin kuvissa tulee voimallisesti ilmi paikan tunnelma. Joissakin symbolistisissa maalauksissa voikin aistia paikan hengen. Kun tunnelman esittäminen tuli tärkeämmäksi kuin itse aiheen naturalistinen

tulkinta, alkoi ilmaisu mennä abstraktimpaan suuntaan. (Rapetti ym 2012, 12-15.)

Paikan ja alueen rooli oli symbolisteille tärkeää. Metsä kuvattiin usein arvoituksellisena villinä luonnontilaisena alueena, jossa vallitsi mystinen tunnelma. Taiteilijoiden näyt tarjosivat yleisölle kokemusta peloista ja unelmista sekä loivat visuaalisen representaation mielen maisemista. (von Bonsdorff 2012, 103.)

Perspektiivikäsitys muuttui ja uudet tyylit hylkäsivät näköaistin välittämän todellisuuden. Maalaustaiteen ilmaisussa lähestyttiin kielen ja kirjallisuuden symboliperiaatetta, idea ilmaistiin ideogrammein. (Rapetti 2012, 35.)

Maisemakuvaston uudet muodot

Jos 1600-luvulla maisemaa kuvattiin sen itsensä vuoksi, tänään maisemaa kuvataan taiteessa myös symbolina; sitä käytetään kuvaamaan erilaisia eettisiä näkökulmia, kuten ilmaston lämpenemistä ja muita teollisissa yhteiskunnissa vaikuttavia ympäristökysymyksiä. Nykykuvataiteilijat käyttävät maisemaa myös materiaalina ja teostensa toteutuspaikkana, kuten maataiteessa on ollut tapana. Nykyinen maisemakuvasto koostuu moninaisista esityksistä aina epäpaikkoja kuvaavista nykytaiteen valokuvista mainoskuviin käytettyihin romanttisiin maisemiin. Kuvien katsojina me ihmiset tulkitsemme ympäröivää maailmaa näiden kuvien kautta. Kuvien kautta myös arvotamme ympäristöämme. Kuvan tekijöinä me taiteilijat luomme uutta visuaalisen kulttuurin maisemakuvastoa, haluamme sitä tai emme. Näin kuvan tekijät ja vastaanottajat kommunikoivat keskenään visuaalisen kulttuurin areenalla tulkitsemalla maisemaa ja ympäristöä. Maiseman

tulkitseminen riippuu kunkin omista lähtökohdista kuten myös nähtävillä olevista kuvalähteistä.

Kun taide ryhtyi laajentamaan alaansa 1800-luvulta lähtien hyväksymällä miellyttävän ja sievän lisäksi myös groteskin ja ruman osaksi taidekäsitystä on myös ympäristökokemuksen piiriin laskettava monenlaiset ympäristöt kauniista luontonäkymistä rujoihin teollisuusmaisemiin (Berleant 2006, 98). Maisemakuvaston monipuolistuminen on lisännyt ympäristökokemusten tarjontaa. Erityisesti valokuvauksen kehittyminen on tuonut maiseman ja paikan esittämisen lähemmäs kuluttajaa. Myöhemmin elävän kuvan keksiminen ja nykyisin myös tietotekniikka on luonut uudenlaisen kuvamaailman myös maiseman esittämisen kulttuurissa.

Valokuvaa käytetään myös visuaalisessa maisemaseurannassa osana maisemantutkimusta, jolloin valokuva toimii erityisesti maiseman dokumentoinnin apuvälineenä ja valokuvaus suoritetaan tarkasti määriteltujen periaatteiden mukaisesti (Heikkilä 2007). Nykyään myös kuvamanipulaatioita käytetään havainnollistamaan mahdollisia maisemanmuutokseen liittyviä ilmiöitä. Kuvamanipulaatioissa kohteita poistamalla ja lisäämällä saadaan havainnollistettua suunniteltuja maisemaan vaikuttavia hankkeita (Heikkilä 2007, 99).

Toisenlaista kuvamanipulaatiota edustaa Marko Lampisuon valokuvaan perustuvat grafiikanvedokset, joissa hän vedos vedokselta poistaa yhä enemmän elementtejä maisemasta kadottaen maiseman lopulta kokonaan. Lampisuon teokset eivät ole tieteellisiä dokumentteja, mutta ne ovat osa aikamme visuaalista maisemakuvastoa ja voivat kertoa paikan hengestä sekä maiseman tunnelmasta yhtä paljon kuin tieteellisin metodein otetut valokuvat.

Oma suhtautumiseni maisemaan ja maiseman esittämiseen lähestyy jollakin tapaa symbolistien tapaa esittää maisema. Haluan luoda kuvia, jotka herättävät tunteita ja laittavat mielikuvistuksen liikkeelle. Esitän asioita myös naturalistisesti, mutta vain fragmentteina tai niin, että ne ovat kollaasinomaisesti osa kuvaa.

Omassa kuvantekemisessäni pyrin tunnelmaan sekä jatkuvan kotipaikan etsimisen prosessiin, joka ohjaa valintojani ja virkistää mielikuvitustani yhä uudelleen.

Paikka kaukaa koettuna

Ehkä oma paikattomuuden tunteeni ajoi minut tekemään taidetta, mutta se laittoi minut myös haaveilemaan. Haaveilemaan täydellisestä paikasta, jossa voisi olla onnellinen. Koti-ikävä kaipuussa epätyytyttävässä ympäristössä haaveilussa auttoi televisio ja elokuvat. Ne toivat eteeni mahdollisuuksia uusista kotipaikoista maailman eri laidoilta. Mielikuvitukseni kehitteli eteeni tulevaisuuden näkymiä elämästä noissa paikoissa, paikoissa, joissa voisin olla kotonani. Ideaalin kotipaikan paikkakuvasto sai vaikutteita ja kehittyi elävien kuvien välityksellä. Haaveilin ja kuvittelin unelmieni paikkoja, utopistisia, täydellisiä onnen tyyssijojen kaukana arjen harmaudesta.

Paikkakuvasto muodostuu nykyään myös yhä enemmän liikkuvan kuvan välityksellä. Tässä paikkakuvastossa elokuvat ja televisiosarjat ovat visuaalisen kulttuurin muotoja, jotka ovat osa modernin ihmisen jokapäiväistä elämää. Näemme television ja internetin välityksellä kuvia sekä sodan runtelemista paikoista että huikaisevan kauniista maisemista. Maailmankuvamme avartuu ja visuaalinen paikkakuvasto muuttaa muotoaan. Saamme myös mielikuvitukseemme vaikutteita ja elämäämme monenmoisia elämyksiä. Viihteeksi tätä myös kutsutaan.

On niin rentouttavaa tehdä pesä sohvan nurkkaan ja avata televisio. Antaa maailman tulla kotiin

luokse. Katsella maisemia, joita ei muuten ehkä koskaan näkisi, kuunnella ääniä joita ei tiennyt olevan. Vanhanaikaista, voisi joku ajatella. Nykyään uutiset ja elokuvat pitäisi katsoa netistä tai älypuhelimien välityksellä, televisio on keskiluokkaisen sohvaperunan yritys elää elämää. Oma elämäni on kuitenkin saanut paljon maustetta television välityksellä. Käsitykseni paikan vaikutuksesta ihmisen elämään on ehkä myös voimistunut television ja elokuvien myötä. Ehkä elämäni kaupungissa ei ole tarjonnut tarpeeksi merkityksellistä, fokaalista, toimintaa ja olen siksi etsinyt nostalgian tunnetta, vanhan ajan elämän romanttisuutta sekä tunnelmallisuutta elokuvien välityksellä. Jonkinlaiseen kaukokaipuuseen koskettavat kuvat ovat sisälläni vastanneet.

1990-luvun alussa esitettiin Suomessa ensi kertaa sarja *Villi Pohjola* (Northern Exposure), joka teki minuun lähtemättömän vaikutuksen. Sarjan tapahtumapaikat olivat eksoottisia ja samalla aikaa jollakin tavalla tuttuja, sarjan hahmot kummallisia, mutta sympaattisia. Tapahtumapaikoista saattoi aistia lämpöä ja kodin tunnetta, vaikka kuvan välittäjänä minulla toimi pienen pieni televisiovastaanotin. Sarjan päänäyttelijä, newyorkilainen lääkäri Joel Fleischman (Rob Morrow), joutuu muuttamaan töihin Alaskaan täyttääkseen opintovelkansa maksuehdon. Fleischman saapuu Alaskaan saadakseen kuulla, että hänet sijoitetaan Cicelyyn, keskelle erämaata sijaitsevaan pikkukaupunkiin.

Fleischman matkaa bussilla kohti Cicelya ja pysäkiltä hänet nappaa kyytiinsä Ed, elokuvista kiinnostunut intiaaninuorukainen. Matka erämaan keskelle alkaa. Yllättäen kesken matkanteon Ed hyppää ulos autosta ja painelee metsän siimekseen käskien Fleischmanin ajaa loppumatkan itsekseen. Newyorkilainen löytää kuin löytääkin perille Maurice Minnifieldin (Barry Corbin) talolle ja saa kuulla, kuinka Minnifield on luonut Cicelyn kaupungin tyhjästä. Minnifield kehuu perustaneensa kaupunkiin sanomalehden sekä radio-aseman, luoden näin kulttuurin perustan tälle erämaa-alueelle. Kaupunki itsessään ei sen sijaan ole kuin

muutaman rakennuksen muodostama rypäs tien molemmin puolin. Paikasta löytyy baari, kauppa, kampaamo, bensa-asema, pesula sekä radio-asema, eikä juuri muuta. “Kaupungin” nähtyään Fleischman kauhistuu sydänjuuriaan myöten ja yrittää keksiä kaikkensa, jotta saisi sopimuksensa purettua, joutuen lopulta toteamaan, että on tuomittu elämään erämaan keskella seuraavat neljä vuotta.

Täysin murtuneena ja toivonsa menettäneenä Fleischman majoittuu Maggie O’Connellyn (Janine Turner) isännöimään taloon huomatakseen, että talossa majoilee myös rottia, eikä talon infrasraktuuri muutenkaan ole modernin kerrostaloasumisen luokkaa. Ensimmäisen Cicelyssä vietetyn yönsä jälkeen Fleischman kuljettaa kepin nokassa isoa rottia talon takana sijaitsevaan roska-astiaan kauhusta huutaen. Järkytyksen hieman laannuttua hänen silmänsä tavoittavat ympärillä avautuvan maiseman; silminkantamattomiin metsää ja vesistöä, vuoriston siintäessä taustalla. Maisemasta hullaaantuneena Fleischmann lähtee aamulenkille ja juoksee itsensä väsyksiin. Vielä tovin Fleischmann yrittää hangoitella uutta asuinpaikkaansa vastaan, mutta jakso jaksolta newyorkilainen juppilääkäri sisäistää paikan olemuksen itseensä ja tutustuessaan kaupungin omalaatuisiin asukkaisiin oppii jopa pitämään tästä syrjäisestä erämään kolkasta.

Villi Pohjola kuvaa hienosti paikan vaikutusta ihmisten arkeen, uskomuksiin ja ajatusmaailmaan. Fleischmannin urbaani ajatusmaailma kohtaa luonnon helmassa elävän kyläyhteisön tavat välillä rajustikin törmäten. Kaupunkiyhteisöön tottunut ihminen joutuu kyseenalaistamaan omia totuuksiaan. Paikallinen intiaaniväestö tutustuttaa uuden tohtorin intiaanilääketieteen saloihin, välillä jopa kyseenalaistaen Fleischmannin niin kovasti kunnioittaman länsimaisen lääketieteen. Yhteentörmäykset ovat väistämättömiä, mutta myös paikan raadollisuus, luonnon välitön läheisyys ja ilmaston ankuruus herättävät vannoutuneessa suurkaupunkilaisessa monenlaisia tunteita. Talven kylmyys lumituiskuineen on leppoisaan ilmastoon

tottuneelle kaupunkilaiselle koettelemusten aikaa.

Myös sarjan uskomattomat hahmot luovat paikkaan mystistä tunnelmaa. Pilvenpiirtäjien ja asfaltin kasvatin, neuroottisen Doctor Fleischmanin ja pienkonelentäjä Maggien lisäksi tutustumme hallusinaatioita näkevään elokuvafriikki Ediin, ihmisiä vihaavaan gourmetkokki Adamiin, entiseen rikolliseen, nykyiseen pappiin ja radioääneen Chriisiin, entiseen astronautti Minnifielddiin, kauppaa pitävään ikinuoreen Ruth-Anniin, baarinpitäjä Hollingiin ja hänen neljäkymmentä vuotta nuorempaan missi-tyttöystävä Shellyyn sekä vähäpuheiseen Fleischmanin vastaanottoapulaiseen, intiaaninaiseen Marilynin. Hahmojen moniulotteisuus ja epätavanomaisuus tuo katsojalle kuvan taianomaisesta paikasta kaukana pohjoisessa, jossa riitit ja myytit ovat arkipäivää ja tavanomainenkin arkipäivän tapahtuma muuttuu hullunhauskojen hahmojen myötä muistokkaaksi kokemukseksi.

Se miten paikat valitaan nähtäviksi ja koettaviksi, ei ole sattumanvaraista. Paikkojen valintaa liittyy aina valtaa. Monet tavallisille ihmisille tärkeät paikat ovat tavallisia, eivätkä visuaalisesti mitenkään erityisiä. Tieteentekijöillä on valtaa luoda paikoista tärkeitä valitsemalla tärkeitä paikkoja vähemmän tärkeitä. Kirjallisin tai visuaalisin keinoin paikoista voi luoda tärkeitä kiinnittämällä huomion sellaisiin paikkoihin, joihin emme muuten kiinnittäisi huomiota. (Tuan 2003, 162.)

Syvästi rakastetut paikat eivät välttämättä ole yleisesti tunnettuja. Paikat voidaan tehdä näkyväksi useiden keinojen avulla: kilpailemalla muiden paikkojen kanssa, olemalla ristiriidassa muiden paikkojen kanssa, luomalla visuaalista näkyvyyttä ja mielikuvia taiteen, arkkitehtuurin, seremonioiden ja rituaalien kautta. Paikat tulevat eläviksi dramatisoinnin kautta. (Tuan 2003, 178.) Taide voi tehdä paikasta merkityksellisen vain olemalla paikassa; veistos tietyssä tilassa luo paikasta tärkeän pelkästään olemalla siinä

paikassa ja luomalla siihen oman tilansa (Tuan 2003, 162).

Villi Pohjola -televisiosarjan avulla tuntematon periferia saavutti miljoonien katsojien olohuoneet ja sai meidät sarjan seuraajat uskomaan paikan taianomaiseen vetovoimaan. Tekemällä televisiosarja periferiassa, luotiin paikalle aura, jota muutoin ei olisi ehkä ollut olemassakaan. Julkisuuden kautta paikka saa tunnettavuutta, turisteja ja tuloja, kuten on käynyt myös *Villi Pohjola* -sarjan kuvauspaikalle, Roslynin pikkukaupungille Yhdysvaltain Washingtonin osavaltiossa.

Etäläsnäolo tarkoittaa sitä, että koemme paikasta vajavaista ja valikoitua tietoa, kun taas läsnäolon ollessa kyseessä koemme itse paikkaa. Television kautta olemme etäläsnä paikassa, emmekä tällöin koe paikkaa, vaan valmista mielikuvaa paikasta. Tällöin mielikuvamme perustuu tarjotun näkemyksen, ei oman kokemuksemme, pohjalta. (Forss 2007, 105.)

Villi Pohjola -sarjaa seuraamalla me katsojat olimme etäläsnä tuossa karunkauniissa pikkukaupungissa, television välityksellä kokemassa kaikki sarjan ilot ja surut. Etäläsnäollessamme emme kuitenkaan kokeneet aitoja tapahtumia aidoissa paikoissa, vaan koimme mitä meidän haluttiin kokevan.

Toisenlaisia etäläsnäolon kautta koettuja kokemuksia koin katsoessani elokuvaa *Toscanan auringon alla*. Elokuva perustuu Frances Mayesin saman nimiseen romaaniin. Audrey Wellsin ohjaamassa elokuvassa avioerosta toipuva Frances Mayes -niminen kirjailija (Diane Lane) saa ystäviltään lahjaksi matkan Toscanaan. Kiertäessään bussilla homomiesten matkassa hän näkee ilmoituksen myytävänä olevasta talosta. Frances hyppää ulos bussista ja jää sille sijoilleen tekemään talokauppoja. Talosta on myös muita kiinnostuneita ostajia, mutta myyjä näkee Francesin ymmärtävän talon henkeä ja myy talon hänelle. Nainen palkkaa remonttiavuksi ulkomaisia työmiehiä ja talon remontointi alkaa. Talo on rapistuneessa kunnossa ja korjaaminen raskas urakka. Välillä nainen on vaipua epätoivoon urakkansa alla, mutta lopulta työn tulokset

alkavat näkyä ja nainen alkaa pitää taloa uutena kotinaan.

Elokuva kuvaa Italiaa ainaisen auringonpaisteen ja suloisten unelmien maana, vaikka Frances välin kohtaakin rajuilmoja ja pieniä pettymyksiä rakkauselämässä. Elokuvan paikkakuntalaiset ovat pääosin avuliaita, vieraanvaraisia ja lämpimiä ihmisiä, lukuunottamatta päivittäin kadulla kulkevaa vanhaa miestä, joka välttää viimeiseen asti tervehtimistä uutta tulokasta. Elokuvan Frances pärjää Italian syrjäkylässä hyvin englannin kielellä paikallisten kielitaidon ollessa yllättävän sujuvaa. Oltaisiin elokuvan taiteellisesta tasosta mitä mieltä tahansa, se kuitenkin ottaa ympäröivän miljöön osaksi juonellista kuljentaa ja jatkaa paikalle ominaisen identiteettikuvan levittämistä.

Itse pääsin tutustumaan Toscanan aurinkoon marraskuussa 2009, kun sain tilaisuuden mennä asumaan ja työskentelemään Grassinan taiteilijaresidenssiin. Saavuin Firenzen lentokentälle illalla kun oli jo pimeää. Taksimatka kesti puolisen tuntia ja kuski joutui kyselemään osoitteen sijaintia puhelimella. Mieleepäily, mihin jumalan selän taakse olinkaan joutunut. Saavuin talon pihamaalle, joka oli huonosti valaistu. Minua oli vastassa taiteilijapariskunta, joka opasti minut omaan luokkuuni. Luukuksi saatoin asuntoa ensi näkemältä kutsua, niin askeettinen se oli. “No, töitähän tänne ollaan tultu tekemään”, ajattelin ja paneuduin yöpuulle.

Seuraavana aamuna heräsin auringonpaisteeseen. Nukkumaparvelta ei näkynyt ulos, mutta kun pääsin ikkunan ääreen, edellisen illan epäilyt paikasta kaikkosivat taivaan tuuliin. Edessäni aukesi kaunis kumpuileva maisema, juuri sellainen kun vain toscanalainen maisema on. Sypressit kohosivat ylväinä ylös rinteiltä, alhaalla laaksossa näkyi talojen punatiilisiä kattoja, taivas loisti sinistä hehkuaan. Enää ei ollut epäilystäkään

viihtyisinkö tässä paikassa tulevan kuukauden. Pian saapumiseni jälkeen tutustuin myös muihin talon asukkaisiin, suomalaisiin taiteilijapariskuntiin, jotka olivat oleilleet talossa jo useaan otteeseen ja tiesivät miten paikassa tulisi toimia, mistä mitäkin saisi hankittua ja niin edelleen. Näiden mentoreiden avustuksella ja maiseman kauneuden turvin sopeuduin paikkaan tuota pikaa.

Residenssitalo sijaitsi kukkulalla, jolta on kauniit näkymät ympäristöön, mutta kaupat sijaitsivat alhaalla kylässä. Kauppareissuista tulikin urheilusuorituksia, joihin tuli huolella varustautua. Naapuripariskunta lainasi avuliaasti vetokassiaan, jonka he olivat aiemmista reissuista viisastuneita tajunneet ottaa mukaansa, ja sen turvin sain rahdattua kaiken tarvittavan ylös talolle. Maalaustarvikkeet kävin ostamassa bussimatkan päästä Firenzestä, jossa samalla tutustuin paikallisiin taidearteisiin. Kuukauden jokaiselle viikolle piti saada ainakin pari kaupunkipäivää Firenzessä, jotta ehtisin kiertää kaikki museot ja kirkot. Kuukauden loppupuolella olinkin jo kurkkuani myöten täynnä lattiasta kattoon koristeltuja huoneita ja krusifikseja, enkä toisaalta ollut nähnyt juuri lainkaan nykytaidetta. Paikka elää turismista ja samalla menneisyydestä, siihen eivät ilmeisesti nykytaiteen kummallisuudet kuulu.

Paikasta hullaantuneen olin itsekkin aluksi innoissani Firenzen koristeellisuudesta ja runsaudesta, mutta saatuani tarpeekseni museoista ja kirkoista aloin kaivata raikasta ulkoilmaa. Maiseman pittoreski kauneus ei minua sen sijaan häirinnyt. En kaivannut harmaita betonitaloja enkä suoria teitä. Mielelläni käyskentelin monimuotoisissa puutarhoissa ja vanhan kaupungin mutkittevilla, kapeilla kujilla. Vieressä kohoavien rapistuvien kiviseinien läheisyys toi tunteen menneisyydestä, eletystä elämästä, kaikesta mitä tässä vanhassa kaupungissa oli tapahtunut, muutoksista mitä se oli nähnyt ja ihmisistä joita näitä katuja oli tallannut. Aamupäivän tuoksu kapeilla kujilla, kun aurinko ei ihan vielä lämmitä kunnolla, kun ihmiset poikkeavat aamukahville ennen työpaikoilleen rientämistä, kun pikkuiset puodit availevat oviaan. Tuo tuksu oli historian

havinan tuoksu, kostea elämän tuoksu, tuoksu, joka tulee vain kapeilta vanhoilta kujilta, ei koskaan leveiltä asfalttikaduilta.

Kerran ollessani kävelyllä Grassinan kaduilla ajauduin paikallisen kirkon puutarhaan. Viikunapuut olivat antaneet satonsa jo aiemmin, mutta yksi viikuna riippui vielä pienessä puussa kuin odottaen ottajaansa. Otin hedelmän ja maistoin. Tunsin viileää ihanuutta kun marraskuinen viikuna sulii suussani. Tuo ihana maku hiveli hermojani pitkään, enkä sen koommin moista makua ole maistanut. Kauas kuljetetut hedelmät eivät vedä vertoja vasta poimituille. Monia hienoja makuelämyksiä koin tuolla matkallani ja ne osaltaan ovat maustetta muistikuvilleni. Makuelämykset ovat osa paikan ominaislaatua joka tulee suoraan paikallisesta maasta. Perinpohjaisen juurevaa paikallisuutta, joka kasvaa puuksi, hedelmäksi sekä edelleen ihmisten ja eläinten nautinnoksi.

Maata ja sen juurevaa luonnetta elokuvan muodossa näyttää Terrence Malickin ohjaama *Onnellisten aika* (Days of Heaven) vuodelta 1978. Elokuvan ominaisluonnetta on sen kuvaus- ja valaisutapa. Elokuvan ulkokohtaukset kuvattiin luonnonvalossa ja sisäkuvissakin keinovaloa käytettiin säästeliäästi. Elokuva on esteettisesti kaunis ja lähentelee paikoin kuvaustavaltaan luontodokumentteja. Erityisesti tuulen kuvaaminen on hienovaraista; viljapeltojen keinuva liike ja veden väreilu tuo katsojalle vahvan kokemuksen vallitsevasta ilmastosta. Avara peltomaisema mahdollistaa myös taivaalla tapahtuvien muutosten havainnoimisen, värit, valot ja pilvimuodostelmat kuvaavat vuorokauden vaihtumista ja myös elokuvan tunnelman vaihtumista. Ympäristö on avointa ja maasto tasaista, mutta kun kuvataan intiimiä kohtausta ollaankin valoisalla metsäaukiolla. Puut ja kasvillisuus tekevät turvapaikan, muodostavat suojan herkimille hetkille. Paikat ovat tärkeä elementti elokuvan kerrontaa ja tunnelman luomista.

Visuaaliset esitykset paikoista vaikuttavat asenteisiimme erilaisista ympäristöistä. Romanttinen

elokuva Toscanasta antaa meille erilaisen tunnelman paikasta kuin vaikkapa inhorealistiset valokuvat betonilähiöstä. Molemmat visuaalisen kuvaston elementit vaikuttavat tapaamme nähdä ja kokea kyseiset paikat. Visuaalisen kuvaston vaikutusta on siis vaikea välttää. Myös rumasta paikasta voi saada aikaiseksi kauniin kuvan. Se ei silti tee paikasta kaunista, mutta voi vaikuttaa tapaamme nähdä kyseinen paikka. Kuva paikasta voi siten vaikuttaa paikan arvottamiseen suhteessa muihin paikkoihin.

Sekä taide että ympäristö ovat siis molemmat osa visuaalista kulttuuria. Sekä taidemaailmassa että ympäristömaailmassa on molemmissa tekijä ja teoksen vastaanottaja, sekä eri tasojen henkilöitä, laitoksia ja instituutioita teoksia/tekoja arvottamaan. Nämä rakenteet ovat ilmeisiä taiteen ja rakennetun ympäristön osalta, mutta myös luonnontilaisen luonnon osalta silloin kun kyseessä on turistikohde. Turistikohteena ympäristöstä tulee kuin *ready made* -taideteos, kohde, jota voidaan arvioida erilaisin laatukriteerein. (Sepänmaa 1994, 26-34.)

Yrjö Sepänmaa kirjoittaa: “Taiteen ja ympäristön instituutiot vastaavat toisiaan yleiseltä rakenteeltaan. Taiteilija tekee taideteoksen toisten kuvailtavaksi, tulkittavaksi ja arvotettavaksi. Samalla tavalla tehdään tai valitaan ympäristökohteet. Prosessit limittyvät; jotkin taiteen muodot ovat osa ympäristöä, ja ympäristö puolestaan muuttuu taiteenomaiseksi.” (Sepänmaa 1994, 48.)

Taide ja ympäristö lähestyvät toisiaan myös konkreettisesti taiteen kentällä ympäristötaiteen kautta ja luontokuvaajien välityksellä. Samoin arkkitehtuuri kytkee ympäröivän luonnon osaksi teosta. (Sepänmaa 1994, 46.)

Taiteilija voi kuvata maisemaa monella tavalla, mutta taiteilija ei kuitenkaan kuvaa vain sitä mitä näkee, vaan rakentaa kaikesta näkemästään ja kokemastaan jotakin uutta. Mielikuvitukseen sekoittuu kaikki aina kotiseutupaikan kokemuksista, elämän aikana nähtyyn, opittuun, luettuun. Yhä enemmän vaikuttavat myös muiden tekemät kuvaukset maailmasta: valokuvat, elokuvat ja painettu media. Nähty ja koettu kerrostuu dokumentoidun ja kuvitellut kanssa kerroksittain. (Sepänmaa 1994, 273-274.)

Visuaalista kuvastoa tulee eteemme kaikkialta ja monilla tavoilla. Markkinataloudessa visuaalisia elementtejä käytetään herättämään erinäisiä halujamme, jotta ostaisimme tavaroita ja palveluja. Eräs vahvasti estetiikankaipuuseen, kokemuksien hakemiseen ja elämyksellisyyden etsimiseen vaikuttava visuaalisen kuvaston muoto on matkaesitteet. Niiden tarkoituksena on herättää lukijassa halu viettää lomansa juuri kuvatussa paikassa. Kuvien avulla luodaan mielikuva paikasta ja lukija arvioi vastaako kyseisen paikan luonne omia lomapaikalle asetettuja vaatimuksia. Vaikutelma paikasta on erilainen liittyen millaista matkaa esitteessä tarjotaan. Samalla paikalla voi olla monta identiteettiä, riippuen kohderyhmästä jolle matkaa myydään. Esitteissä mainitaan harvoin paikallisia ihmisiä. Paikka kuvataan turistien viihtymisen paikaksi, eräänlaiseksi ihannemaailmaksi, johon eivät paikallisten arkirutiinit vaikuta. Tällaisen myyntistrategian myötä meidät on tarkoitus johdattaa tunnelmoinnin tielle ja välttää meidän tuntemasta vastuuta siitä, minkälainen vaikutus lomamatkastamme saattaa paikalliselle väestölle ja itse paikalle olla. (Massey 2008, 83-84.)

Turismi oli aluksi vain eliitin etuoikeus, mutta pikkuhiljaa se yleistyi koko väestön keskuudessa; matkakokemuksia visualisoivat matkaoppaat tulivat tunnetuiksi ja tekivät turistin katsomistavan oleelliseksi osaksi turismia (Urry 2002, 4). Sekä teollistuminen että kaupungistuminen palkkojen nousun myötä sekä lomien vakiintuminen osaksi työkuultuuria aiheuttivat turismin mahdollistumisen myös työväestön

keskuudessa. Junaliikenne mahdollisti keskiluokan matkustamisen ja massaturismi alkoi kehittyä. Kun turisteja oli joka yhteiskuntaluokista, alkoivat myös matkakohteet muodostua eri arvoisiksi suhteessa toisiinsa; paikkoja arvotettiin sen mukaan ketkä siellä matkustivat. He, joilla oli rahaa pystyivät matkustamaan kauemmas ja harvinaisiin matkakohteisiin, kun taas köyhempi joutui tyytymään edulliseen massaturismikohteeseen. Näin demokraattinen matkustus muuttui taas eriarvoistamisen välineeksi. Lomanvietto voidaankin nähdä osana nykyajan kerskakulutusta, jossa tärkeää on se missä loma vietetään, keitä ovat ne toiset, jotka lomailevat samassa paikassa, kuinka paljon lomailijoita samassa kohteessa käy ja kuinka paljon turistin itsen kaltaisia ihmisiä paikassa lomailee. (Urry 2002, 16-23.) Turismista on tullut oman itsen ilmaisun väline.

Kun turisti sitten matkustaa uuteen, ehkä eksoottiseenkin, paikkaan, hän katsoo näkemäänsä uteliaasti ja kiinnostuneesti. Tämä katse on sosiaalisesti organisoitu, median luoma katseen tapa, jota odotetaan kaikilta turisteilta. Turisti etsii katseellaan perinteistä, vanhaa, aitoa; jotakin mennyttä tai sellaista, mitä ei ole koskaan ollutkaan. (Urry 2002, 3.)

Turismi on kuin jonkinlaista pyhiinvaeltamista kaikkine omasta elämästä irtautumisineen ja uusiin, erilaisiin paikkoihin tutustumisineen. Pyhiinvaelluksen jälkeen voi turvallisesti palata tuttuun arkiympäristöön valaistuneena ja kaiken nähneenä. Kaikki aito, jota turisti matkoillaan näkee, ei kuitenkaan aina ole oikeasti aitoa. Usein se on varta vasten turistille rakennettua. Usein turisteille tehty kohteet ovat myös samankaltaisia suhteessa toisiinsa, mutta joka tapauksessa turistilla on kuitenkin mahdollisuus nähdä jotakin uutta ja ihmeellistä. (Urry 2002, 8-11.)

Omasta turvallisesta kokemuspiiristä irtautuneena ja uudella tavalla asioiden katsominen, uusien makujen maistaminen ja uusien hajujen haistaminen voi myös aiheuttaa turistissa uudenlaisen ajatuskulun ja

notkauttaa paikalleen jämähtäneet rutiinit edes hetkeksi paikoiltaan.

Turistina maailmaa katsellessa tavallisetkin asiat muuttuvat kiinnostaviksi tai erikoisiksi, katsomisen arvoisiksi. Turistin utelias katse muuttaa kokemukset ainutkertaisiksi ja tärkeiksi; samat asiat joita arjessa pidämme tavanomaisina ja tylsinä, ovat turistille näkemisen ja kokemisen arvoisia tapahtumia. Turisteina käymme museoissa katsomassa arkielämään liittyviä esineitä kuin mitäkin ihmeitä. Shoppaileminen, syöminen, juominen ja liikunta muuttuvat tiettyssä visuaalisessa taustakulississa elämyksellisiksi kokemuksiksi. Keräämme kokemuksia kuin esineitä ja itse merkistä tulee merkittävä, nähty. Näin käy vaikkapa taidemuseossa, jossa turistin katseen kohteena on enemmänkin tekijöiden nimet kuin itse teokset. (Urry 2002, 13.)

Turismi pyörittää isoa bisnestä ja vaikuttaa meidän tapaamme nähdä maailmaa (Urry 2002, 6). Turismikuvasto matkaesitteineen ja turistivalokuvineen luo visuaalista maisemakuvastoa paikoista ja arvottaa paikkoja suhteessa toisiinsa. Turistipaikoissa paikan kokeminen voi olla yhtä etäläsnäolevaa kuin elokuvaa katsellessa.

Yksi päivittäin arkiympäristössämme läsnä oleva visuaalisen kuvaston ilmenemismuoto on uutiset, joiden kautta maantieteellinen mielikuvituksemme myös rakentuu. Kuulemme päivittäin eri puolella maapalloa tapahtuneista uutisista ja näiden uutisten ja raporttien perusteella rakennamme maailmankuvaamme ja merkityksellistämme ympäristöämme. (Massey 2008, 84.)

Maailma on visuaalinen paikka ja maailmankuvamme muokkaantuu erilaisten visuaalisten ilmenemismuotojen kautta. Se miten ymmärrämme maisemaa muodostuu paljolti siitä, miten maisemaa visuaalisen kulttuurin kautta meille ilmennetään.

PAIKAN TUHO

Paikka täynnä häiriöitä

Ympäristön ongelmat eivät ole ihmisistä riippumattomia tai ihmisiä koskettamattomia, vaikka joskus näin saattaisi luulla. Ympäristössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat meihin, vaikkemme sitä toivoisi tai aina edes huomaisi. Erinäisistä haitoista tulee etenkin kaupungissa asuvalle niin arkipäiväisiä, ettei niiden olemassa oloa edes tule kyseenalaistettua. Tällaisia ovat esimerkiksi melu, valo ja ilmansaasteet. Luontoympäristö tarjoaa monia mahdollisuuksia elpyä elämän stressaavista tilanteista, mutta mikäli tarpeeksi rauhallisia luontoympäristöjä ei ole saatavilla, on elpymisen paikkaa vaikea löytää.

Nuorena kävin usein rock-konserteissa. Lienenkö saanut yliannostuksen äänestä, koska nykyään hiljaisuus on minulle todella tärkeää. Kotona ollessani en useinkaan kuuntele musiikkia ja kaupungilla asioidessani valitsen reitin, joka olisi mahdollisimman vähä-ääninen. Lehtienpuhalluskone on keksinnöistä kamalin, se pitäisi lailla kieltää. Aurauskalustokin voisi olla hiljaisempaa, samoin ostoskeskusten taustamusiikki ja elokuvien äänitehosteet. Elinympäristöni on täynnä enemmän ja vähemmän häiritseviä äänielementtejä. Kaupunkilaisena olen oppinut elämään niiden kanssa, mutta en voi sanoa viihtyvänä metelissä. Hiljaisuutta saa kaupungista hakea. Luonnon takamailla, jossa ei kulje teitä lähellä, on mahdollista huomata hiljaisuus. Tai oikeastaan huomata luonnon äänet, koska myös luonnossa on ääniä. Me ihmiset vaan olemme niin kovaäänisiä, ettemme aina kuule mitä luonto meille sanoo. Joskus voisi olla hyvä vain kuunnella.

Luonto ei itsessään tuota ihmiselle pettymyksiä ja siksi se voi hyvin toimia voimaannuttavana auttajana. Luonto ei hylkää, petä tai torju ihmistä. Ihminen hylkää, pettää ja torjuu sekä itsensä että ympäristönsä oman toimintansa seurauksena. (Salonen 2010, 70.)

Jos ajattelemme, että ihminen on osa luontoa, voimme myös olettaa, että kaikki ympäristössä oleva vaikuttaa myös meihin ihmisiin. Kaikki ympäristön muutokset muuttavat siten myös ihmisen olemusta. (Salonen 2005, 56.)

Paikkakokemukset voivat tarjota lumoutumisen, jatkuvuuden ja arjesta irtautumisen tunteen, mutta mikäli paikka ei tunnu itselle sopivalta se ei myöskään toimi elvyttävästi. Yksittäinen häiriötekijä kuten melu, voi estää elpymiskokemuksen. (Salonen 2006, 63.)

Melu on ympäristöongelma, joka aiheuttaa haittaa ihmisille ja heikentää elinympäristön laatua. Melu aiheuttaa kehossa luonnollisen pakoreaktion. Melu heikentää immuunijärjestelmää, aiheuttaa unihäiriöitä, lisää oppimisvaikeuksia, nostaa verenpainetta sekä lisää stressihormonien eritystä. Äänet voivat kuitenkin myös auttaa sopeutumaan ympäristöön ja parantaa fyysisiä oireita. Esimerkiksi noin 27-30 Hz korkuiset äänet rentouttavat ja lievittävät kipua sekä edistävät aineenvaihduntaa. Koska hiljaiset alueet vähenevät jatkuvasti, niistä tulee yhä haluttavimpia asuinalueita. Etenkin kaupunkien läheisyydessä sijaitsevat hiljaiset saarekkeet muuttuvat varakkaiden asuinalueiksi ja siten asuinalueiden eriarvoistuminen kasvaa. (Heiskanen 2006.)

Suomessa osataan arvostaa valoa, sillä luonnonvaloa on niin harvoin saatavilla. Etenkin talvella. Sähkövaloa tarvitaan pimeimpinä aikoina valaisemaan sisätiloja, jotta voisimme toteuttaa tärkeitä askareitamme. Silti myös liiallinen valo voi olla häiritsevä elementti.

Kaupungistuminen ja teollistuminen toi sähkövalon ihmisten arkeen. Sähkövalo edusti 1800-luvulla edistystä, mutta tästä edistyksestä on tullut myös uhka terveydellemme sekä luonnon toiminnalle. Valosaaste supistaa melatoniinin tuotantoa ja lisää siten riskiä sairastua rintasyöpään. Myös vastustuskyky heikkenee ja stressi lisääntyy. Valosaaste haittaa myös eläinmaailman elämää. Yöllä liikkuvien eläinten, kuten lepakkojen ja muuttolintujen, suunnistuskky on heikentynyt. Melua voidaan mitata ja säätää helpommin kuin

valosaastetta, mutta monesti ne kulkevat käsi kädessä. Pimeiden alueiden supistuessa myös hiljaiset alueet vähenevät. (Ranta 2012.)

Suomessa löytyy kuitenkin vielä pimeyttä ja hiljaisuutta. Jopa kaupungin lähetyillä on aika ajoin mahdollista nähdä revontulia. Tähtiharrastajat kuitenkin kiroavat aina lisääntyvää kaupunkien valaisemista. Jussi Kivi kirjoittaa. “Valosaaste haittaa tähtien tarkkailua kaupunkien läheisyydessä, saa puiston linnut visertelemään öisin ja punaa taivaanrannan kuin Brueghelin helvetin kuvauksissa.” (Kivi 2010, 169.)

Arvottaminen kohdistuu paikkoihin ja ihmisryhmiin, mutta myös muihin eliölajeihin. Hyväosaiset (usein länsimaalaiset) ihmiset tekevät arvotuksen omien kriteeriensä pohjalta ja usein taloudellisiin arvoihin perustuen. Tämänkaltaisen arvottamisen perusteella arvottomiksi jäävät ne, joilla ei ole mahdollisuutta puolustaa omia arvojaan. Ihmisten maailmassa näitä ovat kaikki muut eliölajit. Arvottamisella on kuitenkin seurauksensa ja ihminen maksaa omista arvoistaan usein terveytensä kustannuksella.

Ympäristön arvot, kuten kauneusarvot, perustuvat usein ihmisen määrittelemiin arvoihin ja kriteereihin. Kuitenkin luontoa, sekä kasvi- että eläinkuntaa, olisi suojeltava niiden itsensä vuoksi, juuri sen vuoksi että ne ovat arvokkaita juuri sellaisinaan (Sepänmaa 1994, 77). Kehityksen myötä luonnontilaisesta luonnosta on tullut ihmiselle yhä tuntemattomampi; vaaralliseksi tuntemamme eläimet ja luontokohteet arvotetaan eri tavoin kuin kansallista identiteettiä kohottavat maisemakuvastot (Sepänmaa 1994, 81-82).

Vertaileminen ja arvottaminen ei silti ole ympäristön kohdalla sen hedelmällisempää kuin ihmistenkään kohdalla. Monimuotoisuuden arvostaminen olisi toivottavaa myös maisemakohteita ja paikkoja arvotettaessa. Usein ihminen kuitenkin arvotetaan muuta luontoa tärkeämmäksi.

Ihmisoikeudet luotiin takaamaan kaikille ihmisille oikeussubjektin asema, mutta samalla se sulki oikeuksien ulkopuolelle kaikki muut elolliset oliot. Ihmisen luoma kulutuksen kulttuuri vahingoittaa luonnon fysikaalista järjestelmää. Ihminen, joka pitää itseään luonnon herrana, ylinpänä kaikista olioista, myrkyttää meret, saastuttaa ilman ja muuttaa maan jätteiden kaatopaikaksi. Ihminen pitää oikeutenaan tehdä maapallolle mitä haluaa. (Serres 1990, 46-62.)

Ihminen tekee ympäristöönsä jatkuvasti peruuttamattomia muutoksia, jotka ovat voimakkuudeltaan samoja kuin jääkauden aikaiset maanpinnan muutokset. Tieleikkaukset, kalliolouhokset, kaivokset ja hiekkamontut muuttavat maanpinnan muodot, poistavat kasvillisuuden ja tuhoavat paikan lopullisesti. (Sepänmaa 1994, 65.)

Luonnonvarojen kuluttajat asuttavat usein eri maailmankolkkaa, mistä luonnonvaroja hankitaan. Paikalliset asukkaat elävät luonnonrikkauksien keskellä vaatimattomasti kun tulokkaat kaivosyhtiöiden ja muiden luonnonvarojen hyödyntävien tahojen kautta ottavat käyttöönsä paikallisten luonnonvarat. Globaalistuminen kohdistuu eri tavoin eri ihmisryhmiin. (Massey 2008, 76-77.)

Kehityksen myötä ihmisen elinympäristö on muuttunut ja tuonut uusia uhkia mielen ja ruumiin terveydelle. Kehityksen myötä uhkat lisääntyvät myös muilla elollisilla lajeilla. Suuret puut, jotka ovat aikojen alussa olleet jopa palvonnan kohteita, ovat nyt uhkassa vähetä radikaalisti. Samoin kuin suurten eläinten, myös suurten puiden määrä on vähentynyt ympäri maailmaa. Suurilla puilla on suuri merkitys sekä metsä- ja maatalouteen että kaupunkialueiden ekosysteemeihin maailmanlaajuisesti. Ne sitovat itseensä hiilidioksidia, tarjoavat elinympäristön lukuisille eliöille ja kierrättävät ravinteita. Suurten puiden kasvaminen vie aikaa kymmeniä, ellei satoja vuosia, joten menetettyjen puiden tilalle ei nopeasti kasva vaikutuksiltaan yhtä suuria uusia yksilöitä. Ihmisten toimet aiheuttavat isojen puiden kuolemia; toistuvat hakkuut, tulipalot,

laidunmaat ja vieraslajien vaikutus haittaavat isojen puiden elinympäristöjä. Ilmastonmuutoksen myötä ilman lämpötilat nousevat, maailmanlaajuinen kuivuus lisääntyy kun taas paikalliset sademäärät kasvavat. Nämä muutokset puolestaan lisäävät metsäpalojen ja myrskyjen uhkaa sekä tuholaisien ja tautien aiheuttamia riskejä. Kaikki nämä tuhoavat puita ja tuhoavat samalla useita eliölajeja. Vanhat puut vaativat ympäristöltään pysyvyyttä ja muuttumattomuutta. Tällaisia ympäristöjä on nykyään harvassa. (Lindenmayer ym. 2012.)

Ekopsykologisen näkemyksen mukaan ihminen tarvitsee kokemuksellisia luontoelämyksiä ja arkisia kohtaamisia ympäröivän luonnon kanssa. Omien jälkien korjaaminen ja sen kautta kokemuksellinen oppiminen voi auttaa oivaltamaan ihmisen ja luonnon yhteyttä toisiinsa (Hirvi 2006, 19). Ekofilosofi Henry Skolimowskin sanoin: “Jos ihmiselämää tulee kohdella kunnioittavasti, niin samoin tulee kohdella ekologisen ympäristömme elämää. Ekologisella ympäristöllämme on sisäinen arvonsa, se on osa elämän kokonaisuutta.” (Skolimowski 1984, 93.)

Tapaus Talvivaara

Ihmisoikeuksia pidetään sivistysvaltiossa itsestäänselvyyksinä, mutta ympäriöivän luontomme oikeudet nousevat otsikoihin ainoastaan silloin kun tapahtuu jotakin katastrofaalista. Viimeisimpänä esimerkkinä Suomessa Talvivaaran tapaus. Ilman kipsisakka-altaan vuotoakin alueella tapahtuneet muutokset olisivat olleet paikalliselle väestölle valtavia, puhumattakaan nyt kun paikasta on tullut varoittava esimerkki

ympäristön räikeästä hyväksikäytöstä ja välinpitämättömyydestä luontoa kohtaan.

Kulttuuriantropologi Anneli Meriläinen-Hyvärinen kuvaa artikkelissaan “ “Sanopa minulle, onko mejjän hyvä olla täällä?” Paikkakokemukset kolmen Talvivaaralaisen elämässä” äitinsä kotitilan Niskalan menetystä kaivospiirialueeksi ja Talvivaara Oy:n omistukseen sekä Talvivaaran kaivospiirialueeseen liittynyttä paikkasuhdetta. Meriläinen-Hyvärinen sai tietää kaivossuunnitelmista vuonna 2004. Kaivoshanke herätti alusta alkaen suuria tunteita, pelkoa, epävarmuutta, mutta myös myönteisyyttä ja toivoa kaivoksen mukana tulevien työpaikkojen vuoksi. Meriläinen-Hyvärinen kuvaa menetetyn paikan problematiikkaa ja tuntemuksia, joita rakkaan paikan menettäminen aiheuttaa.

“Talvivaaran alueella kysymys on useiden sukupolvien ketjusta, jonka yhteys kotiseutuun on katkeamassa kaivoshankkeen myötä. Asumisen, työn ja toimeentulon lisäksi se on sitonut ihmiset kotiseutuunsa, jonka muuttuminen avolouhokseksi on useimmille raskas kokemus. Paikasta, johon ihmisillä on elinikäiset ja usein sukupolvien mittaiset kiinnostuskohdat, on vaikea luopua silloin, kun se on pakon edessä tehtävä ratkaisu. Visuaalisen ja eletyn maiseman lisäksi kysymys on usein myös sielun maisemasta, jolle on vaikea lähteä hakemaan korvaavaa kiinnekohtaa.” (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 65.)

Kokemus paikasta jonne voi aina palata, jossa aika pysähtyy ja joka pysyy aina samanlaisena on tärkeä osa paikkatunnetta. Jos rakas paikka hävitetään, visiot, vaikutelmat ja atmosfäärit muistuvat elävänä mieleen ja tuovat tilalle menetyksen ja surun, aivan kuin osa itsestä olisi pyyhkäisty pois. Menetyksen tunne voi koskettaa suurta joukkoa ihmisiä, mutta on silti jokaiselle kokijalle ainutkertainen ja omakohtainen

tapahtuma, jonka jokainen kokee tavallaan ja myös käsittelee omalla tavallaan. (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 65.)

Tärkeän paikan menetyksessä ei ole vaan kyse tietystä alueesta ja sillä sijainneista rakennuksista vaan koko suku- ja henkilöhistoriasta, identiteetistä ja yhetisöllisyydestä, tunnesiteistä, maisemasta ja sen esteettisistä arvoista. Paikan menetyksen myötä ihminen joutuu luopumaan myös osasta tulevaisuudestaan kun pysyvyyttä ilmaiseva paikka on menetetty. (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 68.)

Talvivaaran tapauksessa kauppakirjojen allekirjoitus katkaisi asukkaiden juridisen omistussuhteen ja fyysisen yhteyden paikkaan. Jäljelle jäivät muistot paikasta. Nuo muistot elävät ihmisten mielissä omaa elämäänsä ja pitävät yllä tunnesiteitä, jotka tulevat todeksi ruumiin muistin kautta. Aistihavaintojen avulla on mahdollista muistaa kokonaisia tapahtumasarjoja ja historioita, mutta myös välähdyksenomaisia tuokioita, jotka kiinnittävät kokijan tuohon menetettyyn paikkaan. (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 77.)

Meriläinen-Hyvärinen tähdentää, että Talviraavan kaltaiset prosessit eivät ole ainutlaatuisia, vaan tulevat koskettamaan lukuisia ihmisiä ympäri maailmaa ja vaikka media kiinnittää tapauksiin huomiota, olisi suotavaa, että myös päätöksentekoprosesseissa kiinnitettäisiin enemmän huomiota ihmisen paikkasuhteen moninaisuuteen ja paikan menetykseen liittyvään problematiikkaan. (Meriläinen-Hyvärinen 2010, 77-78.)

Meriläinen-Hyvärinen sanoin: “Elämäkerrallinen paikkasuhde on ani harvoin pelkästään taloudellinen omistussuhde, sillä hyvin usein se on keskeinen osa ihmisen identiteettiä. Nämä prosessit kestävät vuosikausia, ja ne saattavat ihmiset vaikeisiin tilanteisiin, joista he joutuvat selviytymään pitkälti omin avuin mahdollisuuksiensa ja voimavarojensa mukaan. Näiden tekijöiden laaja-alainen tiedostaminen on tärkeää, ja tältä

osin tämän kaltaisella kulttuurin tutkimuksella on myös selkeä yhteiskunnallinen merkitys.”
(Meriläinen-Hyvärinen 2010, 78.)

Kun vuonna 2012 tuli ilmi, että Talvivaaran kipsisakka-allas on vuotanut, alkoi media ja yleisö reagoida. Tapauksesta käytiin lukuisia keskusteluja sekä sähköisessä että painetussa mediassa. Aamulehden yleisönosatolla 17. marraskuuta 2012 Essi Luoma ilmaisi huolensa ympäristön turmelemisesta ja ihmisten välinpitämättömyydestä. Hän kysyy: “Miksi ympäristöstä ja ekologisista arvoista välittäminen on noloa ja usein irvailun kohde?” Luoma myös vertaa median suhtautumista ympäristöonnettomuuksien ja ihmisten lomautusten uutisoinnissa. Kirjoittajan mielestä toimittajien ja median asenne on valitettava, eikä ympäristökatastrofeille anneta kriisiarvoa ellei siinä satu henkilövahinkoja. Kirjoittaja huomauttaa, että ympäristön vahingoittuminen koskettaa kuitenkin myös lähialueen asukkaita. “Tällaiseen laajamittaiseen ympäristöongelmaan ei saisi suhtautua vähätellen ja pelkällä olankohautuksella. Myös ympäristöllä on arvo, jota tulee suojella.” (Luoma 2012).

Luonnonkatastrofit näyttäytyvät joskus mediassa ikäänkuin luonnon hyökkäyksenä ihmiskuntaa vastaan, mutta ovat pääosin seurausta ihmisen omasta toiminnasta. Suomalainen sananlasku “minkä taakseen jättää, sen edestään löytää” toiminee ohjenuorana ajattelevalle ihmiselle. Läheskään aina ajatteleva ihminen ei kuitenkaan ajattele, sen sijaan nopean voitontavoittelun toivossa ahneuksissaan hän tuhoaa omaa tulevaisuuttaan.

Solastalgia

Olin taas eräänä kesänä viettämässä aikaa rakkaassa mökkipaikassani kun se tapahtui. Aamuvarhaisella, kun olin vielä nukkumassa, heräsin ulkoa kantautuvaan meteliin. Tiesin heti, että kaikki ei ollut kohdallaan. Juoksin ulos ja koin järkyttävän näyn; pihapiiriin rajoittuvaan lähimetsään tehtiin avohakkuuta! Metsätyökoneet olivat vallanneet alueen ja kaatoivat puita kuin heinää. Monikymmenmetrisiksi kasvaneet hongat kaatuivat yksi toisensa jälkeen. Järkytyksestäni huolimatta sain haettua videokameran ja tallensin tapahtuman muistoksi tästä traagisesta tapahtumasta. (Myöhemmin tein tapauksesta videoinstallaation, mutta mieluummin olisin pitänyt paikan entisellään.)

Koneet tekivät tuhojaan usean tunnin ajan. Lopulta jäljellä oli valtava risukasa josta törrötti muutama pystyyn jätetty puupahanen. Olin sydänjuuriani myöten murtunut. Tunsin valtavaa raivoa metsänomistajaa kohtaan ja lohdutonta tuskaa siitä, että viimeinenkin turvapaikkani oli viety. Kaunis, idyllinen, sielunmaisemani oli tuhottu.

Jälkeenpäin luin kyseisestä ilmiöstä. Olin saanut tuntemuksen solastalgian käsitteestä. Solastalgia tarkoittaa ilmaston- tai ympäristönmuutoksen mukanaan tuomaa koti-ikävän tunnetta. Termi koostuu latinan sanasta *solacium* (mukava) ja kreikan sanasta *algia* (tuska) ja sen kehitti australialainen filosofi ja tutkija, Glenn Albrecht (Matilainen 2010). Käsitettä käytettiin kuvaamaan psykologisia oireita, joita tutkijat havaitsivat muun muassa avolouhoskaivosten runtelemilla alueilla asuvilla ihmisillä. Kun tuttu ja turvallinen maisema tuhoutuu, joutuu ihmisen psyyke koetukselle. Mielen valtaa ahdistava koti-ikävä vaikka olisikin edelleen kotona. Entinen kotipaikka on muuttanut muotoaan, eikä paluuta entiseen ole (Matilainen 2010).

Solastalgia on maailmanlaajuinen ilmiö ja niin kauan kuin ympäristö ympärillämme muuttuu, myös meidän tulisi muuttua sen mukana. Kuinka paljon sitten kärsimystä nämä muutokset tulevat aiheuttamaan onkin eri asia (Smith 2010).

Albrecht kuvaa maapallon lämpenemisen ja ilmastomuutoksen yhteisvaikutusta ilmastokaaokseksi. Nostalgia oli ennen melankoliaan verrattava sairaus ilmaistaessa tilaa jossa potilas oli kaukana kotoa ja halusi palata kotiin. Alkuperäiskansat, jotka ovat joutuneet jättämään kotiseutunsa ovat perinteisesti kärsineet monista fyysisistä ja psyykkisistä sairauksista. Alkoholismi, työttömyys ja rikollisuus ovat vaivanneet näitä ryhmiä. Albrechtin mukaan juuri kodittomuudesta aiheutuneen nostalgian, koti-ikävän, vuoksi. Nykyään koti-ikävää ei kuitenkaan enää pidetä sairautena tai ongelmiin johtavana tilana. On myös ihmisiä jotka kokevat koti-ikävää, vaikka eivät olekaan pakolaisia. Paikat on menetetty, vaikka ihmiset eivät ole edes muuttaneet pois kodeistaan. Jokin tietty maisema voi tarjotota lohtua, jota ei muualta saa (Albrecht 2007). Jos henkilö hakee lohtua paikasta jota hävitetään, hän kokee ahdistusta ja kipua.

Solastalgia on termi, joka kuvaa kipua tai sairauden kaltaista tilaa, joka ilmenee silloin kun kotipaikalle tehdään fyysistä pahoinpitelyä. Solastalgia on eletty kokemus, menetyksen tunnetta, koti-ikävää kotona ollessa. Mikä tahansa tilanne, jossa paikan henki muuttuu voi aiheuttaa solastalgiaa. Maailman ja ilmaston muuttuminen on nopeutunut ja se tekee ihmisen sopeutumisen muutosvauhtiin vaikeaksi ellei lähes mahdottomaksi. Jotkut saattavat kokea muutoksen haluamalla palata vanhaan aikaan tai paikkaan, jotkut taas ylläpitämällä asioita jotka antavat lohtua. Solastalgiaa voivat aiheuttaa sekä luonnonkatastrofit, että ihmisen aiheuttamat muutokset. Kuivuus, tulipalot, tulvat, sota, terrorismi, kaivostoiminta tai avohakkuut vaikuttavat kaikki ympäristöön radikaalilla tavalla. Kaikki voimat, jotka heikentävät henkilökohtaista tai yhteisön identiteettiä, yhteenkuulumisen tunnetta ja vaikuttamisen mahdollisuutta, voivat aiheuttaa solastalgiaa

(Albrecht 2007).

Muutosten ei tarvitse olla näin radikaaleja aiheuttaakseen henkilökohtaisia tragedioita; jopa rakkaan puutarhan tuhoutuminen voi johtaa solastalgiaan ja masennuksen kaltaisiin tuntemuksiin. Kokonaisia yhteisöjä koskevia yhteisiä menetyksen tunteita koetaan esimerkiksi kaivosalueilla kun rakas ympäristö peittyy pölyyn, meluun ja saasteisiin. Albrechtin mukaan paikan ja ihmisen välinen yhteys voi olla niin suuri, että sen menetettyään ihminen voi jopa vakavasti sairastua. Asian tunnustaminen ja ihmisten auttaminen ovat avaimia ongelmien ratkaisussa. Kunnioittava suhtautuminen elämää ja ympäristöä kohtaan kaikilla elämän alueilla olisi Albrechtin mukaan vastaus solastalgian voittamiselle (Albrecht 2007).

Nykyään yhä useampi joutuu kokemaan ympäristön muutosten mukanaan tuoman solastalgian. Luonnonmullistukset muuttavat maisemaa radikaalisti joka puolella maailmaa. Ehkä suurimmat mullistukset ympäristöön tekee kuitenkin ihminen. Tutut maisemat katoavat kun ympäristöämme muokataan kiihtyvällä tahdilla. Kaivos-, rakennus- ja metsäteollisuus käyttävät kaikki luontoa omiin tarpeisiinsa. Vanhat talot puretaan ja tilalle rakennetaan sieluttomia laatikoita. Metsät hakataan paperin raaka-aineeksi ja puut kaadetaan tieverkostojen tieltä. Tehokkuus voittaa estetiikan ja henkisen hyvinvoinnin menen tullen. Sydämen mielenrauha järkkyy ja sydämeen jää ikuinen, ahdistava ikävä. Juurettomuus ja koti-ikävä voi tavoittaa meidät, vaikka asuisimme koko ikämme samassa paikassa.

Tarvitsemme muutosta kehitykseen. Me kaikki olemme ihmiseläiminä osa luontoa, vaikkakin nykyään enemmän ja enemmän luonnosta irtautuneita. Tunnemme luonnostaan yhteenkuuluvuutta ympäröivään luontoon, koska olemme siitä itsekkin kehittyneet. Ei liene siis ihme, että kauniissa maisemassa sielu lepää ja aivot rauhoittuvat, runnellussa maisemassa mieli ahdistuu, eikä ihminen enää pysty tuntemaan kaipaamaansa yhteyttä ympäristöönsä. Markkinatalouden arvot alistavat luonnon ja koko kulttuuriympäristömme

kyseenalaiseksi, ainakin mikäli me ihmiset annamme sen tapahtua.

Jos solastalgian käsite kuvaa kipua ja sairauden aiheuttamaa kyvyttömyyttä saada lohtua omasta kotiympäristöstään, niin Albrechtin uusi käsite *soliphilia* kuvaa rakkautta ja vastuuta paikasta ja koko planeetasta (Albrecht 2009). *Soli* tulee sanasta solidaarisuus, *philia* muiden luomista termeistä kuten E.O. Wilsonin käsitteessä *biophilia* ja Tuanin käsitteessä *topophilia*, joka tarkoittaa paikkaa kohtaan tuntemaan rakkautta. Albrechtin *soliphilia* käsite kuvaa rakkautta elämää ja paikkaa kohtaan sekä solidaarisuutta toisiamme kohtaan. *Solastalgia* on kontrollin katoamista, voimattomuutta, lohduttomuutta, paikattomuuden tunnetta, melankoliaa ja toivottomuutta. *Soliphilia* on myötätuntoa kaikkia eläviä olentoja kohtaan, solidaarisuutta kokonaisuutta, kaikkea, kohtaan sekä avuliaisuutta ja huolehtivuutta kaikkia kohtaan. Albrechtin mukaan Occupy -liikkeessä on vahvaa sisällöllistä yhteyttä *soliphilian* käsitteeseen (Albrecht 2009).

Kenties kansalaisaktivismi on tie *solastalgian* leviämisen vastustamiseksi ja *soliphilian* lisäämiseksi. Ehkä voisimme ottaa askeleen taakse päin ja luoda uudelleen vanhat suhteet pyhiin puihin ja luonnon henkiin. Jos kasvit ja eläimet olisivat tovereitamme tuskin haluaisimme niitä tuhota. Jos ympäröivästä luonnosta tulisi mielipaikka jokaiselle, tahtoisimme sitä varmasti suojella.

Matka loppuu, etsintä ei

Oli taas kesä ja vietin mökkilomaa rakkaassa paikassani. Lapsuudestani tutussa koulurakennuksessa järjestettiin vanhan tavarán myyjäiset ja päätin lähteä katsomaan mitä siellä olisi tarjolla. Samalla halusin tarkkailla minkälaisia tunteita ja muistoja koululle meneminen minussa herättäisi.

Mökkipiha kuusiaidan takaa kulkee soratie. Muutaman kymmenen metrin päästä vastassa on risteys hieman isommalle tielle. Puiden välistä pilkahtaa vanha talonrähjä. Ennen piha oli täynnä vanhoja autosia ja talo oli pieni ja tunkkainen. Talo on edelleen pieni, mutta auton osat ovat vaihtuneet komeaan kuljetuskalustoon.

Kuljen eteenpäin ja oikealla aukeaa pelto. Hetken päästä vasemmalla näkyy koulurakennus karjalaiseen väritykseen, mustapunaiseksi, maalattuna. Ennen se oli vaalean vihreä. Tielle päin olevasta ovesta pääsi ennen koulun käytävään, jonka oikealla puolella oli jumppasalit. Niissä oli mukava kiivetä puolapuissa ja keinua paksuissa katosta roikkuvista köysistä. Erään kerran mummon letti jäi kiinni seinäkoukkuun ja se oli mielestäni huvittavaa. Koulun takana oli pihakeinu, nyt siellä kasvaa terijoensalavaa.

Kierrän etupihalle ja saavun auki olevien ovien eteen. Ulko-ovi on juuri samanlainen kuin muistinkin. Tuntuu lähes pelottavalta astua sisään, ihan kuin astuisin menneisyyden muistoihin. Tuosta oikean puoleisesta ovesta mentiin alakertaan, jossa oli lämmityskattilat ja kellari, tuosta vasemman puoleisesta ulko-ovesta mentiin tädin asuntoon ja yläkerrassa olevien opettajien asuntoon.

Astun sisään rappukäytävään ja tunnen tutun puutalon tuoksun. Lattialla on sama muovimatto kuin ennenkin. Myyjäiset ovat yläkerrassa enkä pääse tutkimaan alakerran tiloja. Yläkerran opettajien asunnon

muistan erilaisena kun se nyt on, vaikka sitä ei ole luultavasti muutettu mitenkään. Muisti ei ole lokeroinut tätä paikkaa huolellisesti, kävinhän täällä vain jokusen kerran vieraisilla. Myynnissä on irtaimistoa, jokunen sohva, sekä vanhoja pulpetteja. En muista nähneeni tavaroita aiemmin. Tädin asunnon irtaimisto sen sijaan on pääosin mökillä käytössä ja niistä on muistoja myös koululla viettämistäni ajoilta. Muistan, kuinka tädin mies istui vihreässä keinuissa ja kertoi tarinoita Ville-kissasta, puolivillistä kollista, jolle tuntui sattuvan kaikenlaisia kummelluksia.

Myyjäistavarat on nähty ja lähden kohti alakertaa ja ulos pihalle. Entinen pallokenttä on puskitunut. Kävelen hiekkatietä takaisin mökille. Jokunen vuosi sitten avohakattu metsä on edelleen risukkoa, jätetty hoitamatta. Koulurakennus jää taakse ja saavun mökkipihalle. Kuusialta on kasvanut valtavaksi, vanhat koivut sinnittelevät yhä hengissä. Uusia pensaita ja puita on istutettu pihalle, pusikoita raivattu, kukkapenkkejä kunnostettu. Vanha paikka elää vanhojen ja uusien elementtien sulassa sovussa. Jokainen paikassa asunut ja elänyt on jättänyt siihen oman kädenjälkensä. Ihmisten toiminta on muokannut paikkaa sellaiseksi kun se nyt on. Näiden toimien johdosta ja ansiosta paikasta on muistoja, jotka pysyvät ja tulevat mieleeni aina kun olen tuossa paikassa.

Käynti koululla auttoi minua ymmärtämään, että kaikkia paikkoja ei voi eikä ole tarpeenkaan pitää ennallaan. Muistot pysyvät mielessäni, elävät ja ehkä muuttuvatkin, tuovat pintaan tunteita ja ajatuksia, muokkaavat identiteettiäni. Muistot paikasta elävät minussa ja myös minä elän paikan muistoissa. Ajat muuttuvat, mutta muistot elävät paikoissa ja paikat muistoissa. Nostalgia ei välttämättä tarkoita vanhan säilömistä vaan muistojen kunnioittamista ja uuden luomista vanhaa kunnioittaen.

Muistot voivat elää myös tavaroissa. Ihminen voi ottaa irtaimiston mukaansa muuttaessaan, mutta kokonaista taloa harvoin siirretään, saati puita tai kokonaista maisemaa. Ne pysyvät. Muuttuvat toki ajan

mukana, mutta hitaasti. Sellainen on myös mökkipaikkani harvaan asutulla maaseudulla. Siellä ihminen muokkaa metsää elinkeinonaan, mutta sinne ei rakenneta moottoriteitä eikä kerrostaloja; maisema pysyy pitkään samankaltaisena. Siellä on helppo palata menneeseen, on helppo ottaa etäisyyttä nykyisyydestä, kaupunkien äänekkyystä ja vilkkaudesta. Siellä on helppo palata juurille, kuunnella haarapääskyjen liverrystä ja joutsenten huutoa järven yllä, antaa tuulen huminan puissa täyttää ilman. Siellä minun on helppo tuntea olevani kotonani.

Tutkimusmatkani on päättymässä. Olen kolunnut kirjoja, katsonut elokuvia ja muistellut omia kokemuksiani paikoista. Tietoni paikan vaikutuksesta ihmisiin on kasvanut ja olen tullut tietoiseksi, että se mitä olen kokenut paikoissa on ollut totta. Jokaisen ihmisen paikkakokemus on koettua todellisuutta. Se ei ole taikauskoa eikä mielen kuvitelmaa. Jokaisella paikalla on oikeasti tunnelmansa, paikan henki, ja sen voi aistia. Se vaikuttaa kaikkeen elämiseen ja kokemiseen. Se vaikuttaa paikkaan sopeutumiseen ja kotiutumiseen. Itseään ei voi paeta, mutta paikkaa voi aina vaihtaa. Paikkaa voi myös yrittää ymmärtää ja rajattujen mahdollisuuksien puitteissa myös muuttaa. Oma paikkaansa maailmassa voi aina laajentaa omassa mielessään ja sydämessään, siinä paikassa joka on aina aidosti jokaisen oma kotipaikka.

Yksiselitteisiä syitä paikattomuuden tunteelle en ole löytänyt. Siihen vaikuttanevat useat eri tekijät; rakennettu ympäristö, äänet, hajut, mahdollisesti myös lämpötila, yhteiskunnan sosiaalinen ja kulttuurinen tila, sekä henkilön omakohtaiset elämäkokemukset. En ole myöskään löytänyt yksiselitteistä selitystä sille, miksi en itse ole kotitunut asuinpaikkaani. Voivatko ehkä historialliset tapahtumat olleet vaikuttamassa kaupungin ilmapiiriin siten, että koen vaikeutta kotiutua asumaani kaupunkiin. Voisin vastata kysymykseen myöntävästi, mutta minulla ei ole väitteen tueksi tieteellistä näyttöä. On vaan tunne asua kaupungissa, jossa

mielestäni on masentava ja lannistava ilmapiiri. Syitä oman paikkaidentiteettini puuttumiselle lienee vaikuttaneet useat tekijät; rakennettu ympäristö, joka ei ole miellyttänyt esteettistä silmääni, omat henkilökohtaiset paikkakokemukseni, samastumisvaikeus paikallisiin ihmisiin, omat ominaisuuteni ja luonteenpiirteeni ja ehkä vielä jotkut muut selvittämättömät syyt. Selvää on kuitenkin se, että kotiutumiseen ja kotipaikkatunteen syntymiseen vaikuttavat useat asiat.

Tahojen, jotka rakennettuun ympäristöön voivat toimillaan vaikuttaa, tulisi mielestäni ottaa huomioon monenlaisten ihmisten tarpeet ja lähtökohdat suunnitelmissaan. Suunnitelmat, jotka tehdään keskivertoihmiselle, eivät palvele ketään. Suunnitelmat, jotka tehdään pelkästään funktionaalisista lähtökohdista esteettisyydestä piittaamatta, jättää jälkeensä tyhjän hengettömän kuoren. Viihtyvyys paikassa saa ihmisen kiinnittymään paikkaan, kokemaan kuuluvansa siihen ja siten myös toimimaan paikan hyväksi. Kodittomuuden ja paikattomuuden tunne saa eristäytymään ja vetäytymään, sekä olemaan välittämättä paikan tulevaisuudesta. Hyvinvointia lisäävät asuinpaikat olisivat kaikkien yhteiseksi hyväksi.

Paikan kokeminen on kuitenkin omakohtainen kokemus. Jokainen havaitsee ympäristöään omista taidoistaan ja kokemuksistaan riippuen. Itse olen tällä matkallani oppinut paljon; näen ja koen paikkaa ehkä eri tavalla kuin aiemmin. Omat havaintoni maailmasta ovat ainutlaatuisia, koska kukaan toinen ei voi nähdä maailmaa täysin samoin. Tämä ei silti tarkoita sitä etteikö asioita voisi ja tulisikin jakaa. Aina voi löytyä joku, läheltä tai kaukaa, joka jakaa saman näkemyksen. Itse olen joskus joutunut etsimään kotipaikkaa hyvinkin kaukaa. Tutkimusmatkani kotipaikkojen etsimiseen jatkuu ehkä ikuisesti ja toivottavasti jatkuukin. Etsiminen on kulkemista, löydettyään joutuisi ehkä pysähtymään.

Olen tullut tietoiseksi siitä, että paikalla on merkitystä niin ihmisen hyvinvointiin kuin kotitumiseenkin. Voi olla, että kehitys on mennyt liian pitkälle ja suuntaa on vaikea kääntää. Luulen kuitenkin,

että ympäristömme ja meidän kaikkien tällä planeetalla asuvien hyvinvoinnin vuoksi kehitystä olisi hyvä kehittää toiseen suuntaan, ekologisempaan, kaikkia lajeja kunnioittavampaan suuntaan. Tulevaisuus näyttää kuinka itsekkään ihmisen voittokulun käy. Oma näkemykseni ihmisen ja koko planeetan tulevaisuudesta ei ole kovin optimistinen. Luulen, että yhä useammat paikat tulevat kokemaan tuhoja ihmisten aiheuttamien toimien myötä ja yhä useammat ihmiset sekä eläimet tulevat kokemaan kotipaikkansa katoavan. Toivottavasti olen väärässä.

Unelmoin yhä täydellisestä kotipaikasta. Koska unelmien kotipaikkaa ei kuitenkaan ole olemassa, ei sitä myöskään voi löytää. Mahdollista on ehkä löytää jonkinlainen toimiva kompromissi. Unelmien täydellisten kotipaikan voisi ehkä löytää vaan sisältään, mikäli löytäisi rauhan. Rauhan olla sinut itsensä kanssa. Olla tyytyväinen itsensä kanssa. Mutta siihen on vielä matkaa.

VISUAALINEN OSUUS

Yleistä

Opinnäytteeni visuaalinen osuus koostuu kahdesta näyttelystä sekä videoinstallaatiosta. Rööperin Taidesalongissa Helsingissä oli 13.2.-3.3.2013 esillä näyttely nimeltä *Paikkoja Places* ja 30.8.-19.9.2013 Galleria 3H+K:ssa Porissa näyttely nimeltä *paikkoja koettuna*. Videoinstallaatio *Solastalgia* oli esillä Porin yliopistokeskuksen Värjäämön ylätilassa 18.11.2011.

Opinnäytteen taiteellisen osion teoksillani olen pyrkinyt tuomaan visuaalisin keinoin näkyväksi tuntemuksia ja ristiriitoja, joita paikan kokeminen voi aiheuttaa. Lähtökohtana ovat olleet omassa elämässäni kokemat paikat; paikat, joissa olen kokenut jotakin merkityksellistä. Näiden koettujen paikkojen hyvät ja huonot muistot ovat jääneet elämään mieleeni ja saivat tässä yhteydessä tulla esiin visuaalisina objekteina.

Paperiteoksissa olen käyttänyt materiaalina paperimassasta tekemääni kierrätyspaperia. Halusin tällä materiaalivalinnalla omalta osaltani ottaa kantaa luonnonvarojen käyttämiseen taiteessa ja tutkia miten vähäisistä materiaaleista pystyisin tekemään kiinnostavia, maalauksenomaisia, teoksia. Halusin teosteni olevan mahdollisimman vähän luontoa kuormittavia, joten tein sanomalehdestä ja muusta jätepaperista paperimassaa ja laitoin näin puun raaka-aineen uudelleen kiertoön omiin teoksiini. Paperin tekemiseen käytetään puuta ja koska tutkimukseni sisältää myös kannanottoa luonnonvarojen käyttöön, koin etten voisi tässä yhteydessä käyttää kovin paljon luontoa rasittavia materiaaleja. Sillä, että paperiarkit ovat käyriä ja reunoiltaan epätasaisia, halusin korostaa käsillä tekemisen jälkeä.

Varsinaista maalausta paperitöissä on vain pienet ikkunat, joista näkyy yksityiskohta paikasta. Saman paikan tiekartasto on maalattu käsintehdyn arkin pintaan. Halusin tällä esittävän kuvan ja tiekartaston rinnastuksella luoda näkökulmaa paikoista monelta eri kantilta. Kartasta tarkasteltuna paikasta tulee etäinen tai neutraali, esittävänä kuvana paikasta tulee enemmän elävä, koettu paikka.

Kasvun tie teoksessa käytin materiaalina paperia, vesiväriä ja leikattua karttaa. Maalasin paperille kantikkaita kuvioita sinisen, vihreän ja ruskean eri sävyissä. Päälle liimasin saksilla ja paperiveitsellä laikkaamiani tiekartastoja joista muodostui siluetti isosta puusta. Puusta tulee paperia ja teoksissani paperista tuli puu. Suorien ja orgaanisten muotojen sekä tiekartaston ja puukuvion yhdistämisellä halusin luoda vastakohtaa ihmisen ja luonnon välisestä vuorovaikutuksesta ja toisaalta myös jatkuvasta tilasta taistelemisesta.

Seuraavalla aukeamalla:

Kasvun tie, 2012-13

212x118 cm, vesiväri ja kartta paperille

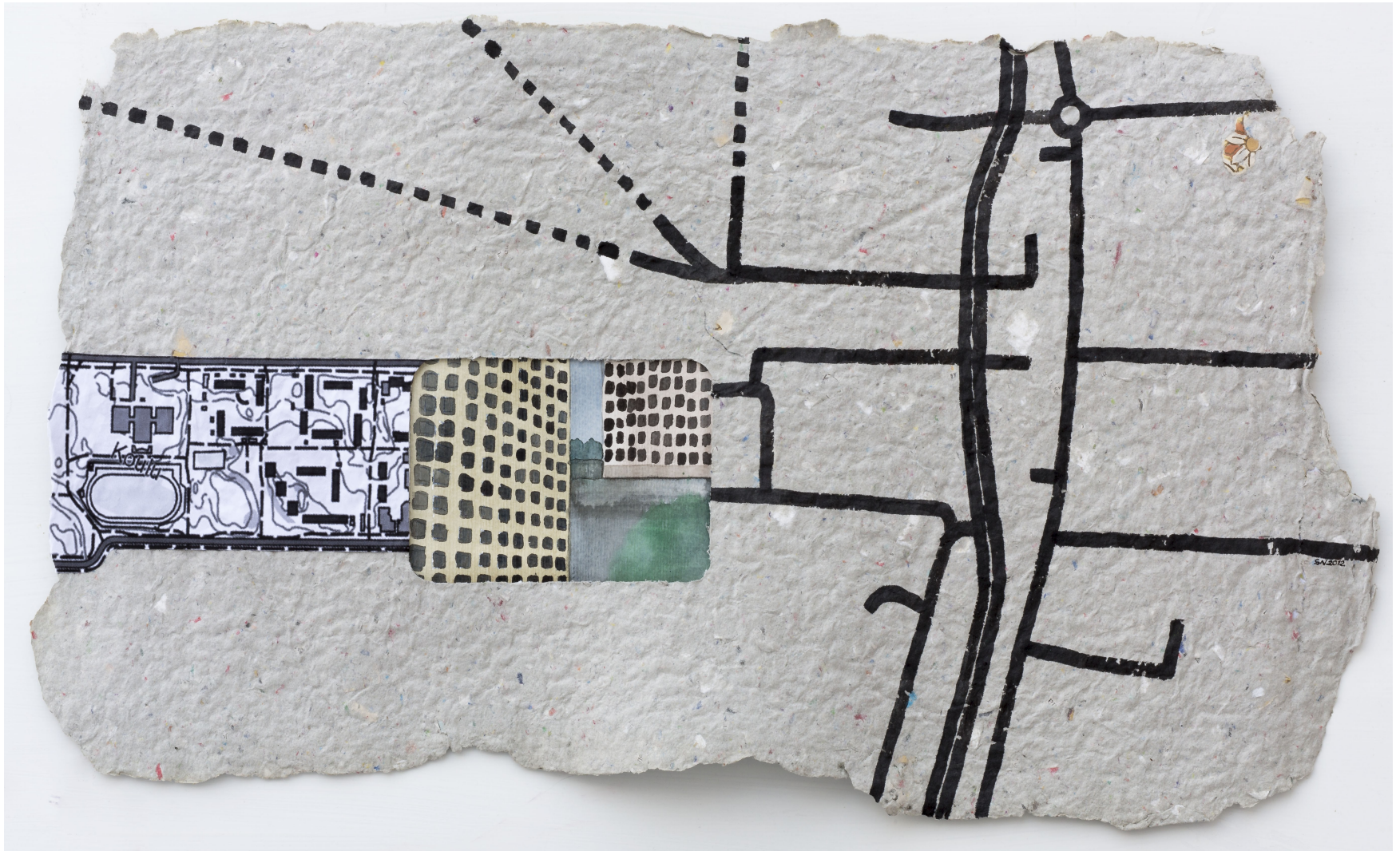

sarjasta *Paikkoja*, 2012-13

noin 30x60 cm, paperi, vesiväri ja tussi

sarjasta *Paikkoja*, 2012-13

noin 30x60 cm, paperi, vesiväri ja tussi

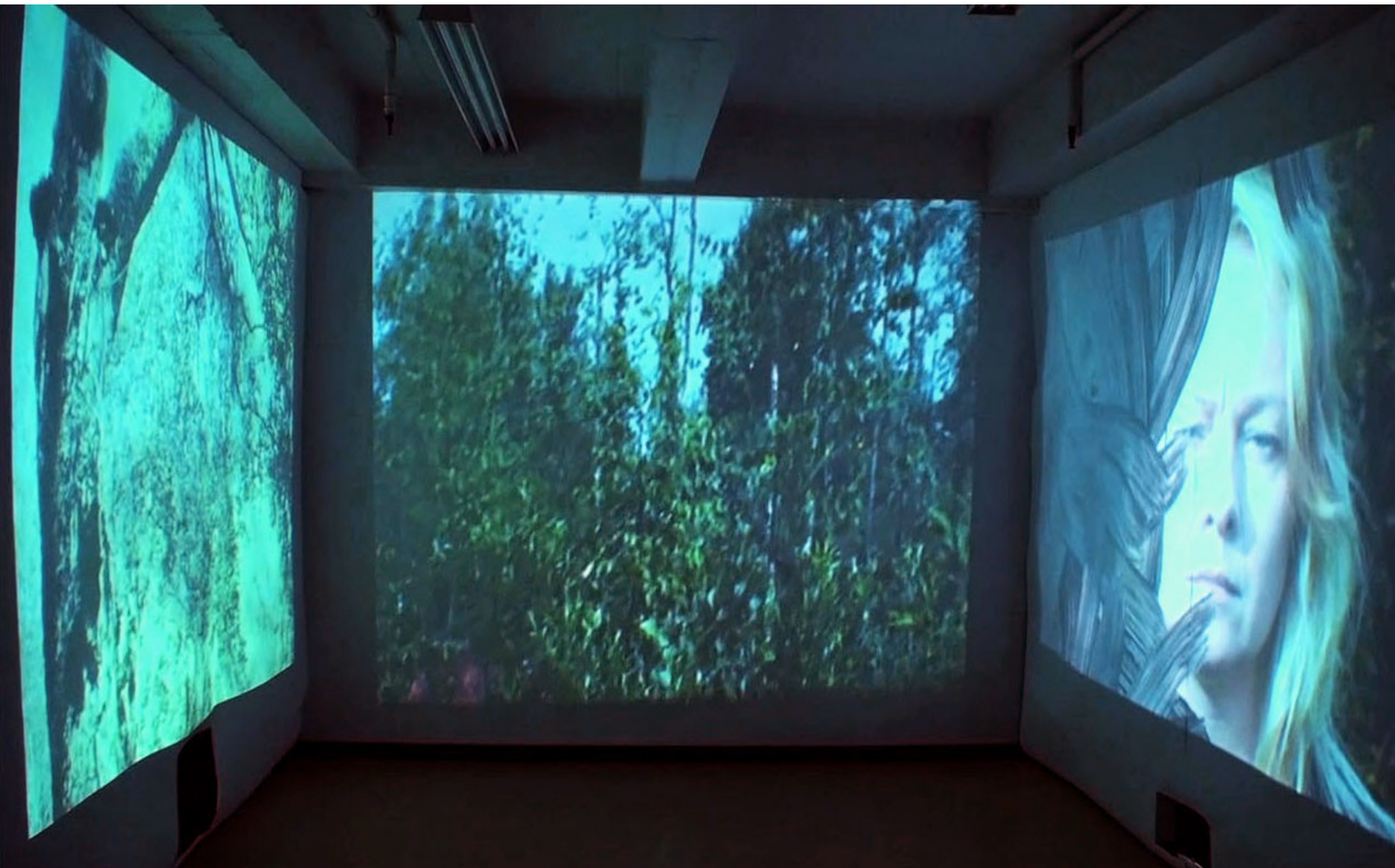
Solastalgia

Porin yliopistokeskuksen Värjäämön ylätilassa 18.11.2011

Videoinstallaatio *Solastalgia*lla olen halunnut tuoda katsojalle vahvan kokemuksen tunteesta, jonka rakkaan paikan menettäminen voi aiheuttaa.

Kuten tekstiosuudessa kuvasin *solastalgia* on kontrollin katoamista, voimattomuutta, lohduttomuutta, paikattomuuden tunnetta, melankoliaa ja toivottomuutta. Kuten edellä olen maininnut, termi koostuu latinan sanasta *solacium* (mukava) ja kreikan sanansta *algia* (tuska). *Solastalgia* kuvaa kipua tai sairauden kaltaista tilaa, joka johtuu kodin nykytilasta ja ilmenee silloin kun kotipaikalle tehdään fyysistä pahoinpitelyä. *Solastalgia* on eletty kokemus, menetyksen tunnetta, koti-ikävää kotona ollessa (Albrecht 2007).

Solastalgia, 2011

videoinstallaatio kolmella projektorilla, 3.30 minuuttia (loop)

Paikkoja Places

13.2.-3.3.2013, Rööperin Taidesalonki, Helsinki

Paikkoja Places -näyttelyn teemana oli paikka ja sen vaikutus ihmisen elämään. Lähtökohtanani oli ajatus, että koska ihminen elää aina jossakin paikassa, paikka vaikuttaa ihmiseen tavalla tai toisella. Jotkut voivat kutsua asuinpaikkaansa kotipaikaksi, jotkut taas tuntevat olonsa juurettomaksi joka paikassa. Sekä lapsuus että myöhemmät kokemukset vaikuttavat kotiutumisen ja juurtumisen prosessiin. Myös se miten paikat koetaan on yksilöllistä; sama paikka voi olla toiselle rakas ja mieluisa, toiselle taas epämiellyttävä ja luotaantyöntävä. Kaikki ihmisten rakentamat elementit, kuten tiet, kadut, puistot, rakennukset, kylät ja kaupungit, vaikuttavat kuitenkin ihmisten hyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Samoin vaikuttavat myös monet näkymättömät asiat, kuten äänet ja hajut. Havaintomme ympäristöstä ja paikan luonteesta muodostuu siis monista tekijöistä ja ne vaikuttavat meihin joko tietoisella tai tiedostamattomalla tasolla.

Paikat ovat tärkeitä myös muistoissamme. Muistot linkittyvät aina joihinkin paikkoihin. Ei ole muistoja, jotka eivät ole tapahtuneet missään. Värit, valot, tekstuurit, hajut, äänet; kaikenlaiset pienet fragmentit muistuttavat meitä joistakin tapahtuneesta ja samalla paikasta, jossa tapahtunut otti paikkansa. Näissä paperiteoksissa yritin kuvata noista pienistä paloista muodostuvia omia muistikuviani, fragmentteja paikoista ja tapahtumista.

Paikkoja, 2012-13, Rööperin Taidesalongissa
noin 30x60 cm, paperi, vesiväri ja tussi

Paikkoja, 2012-13, Rööperin Taidesalongissa
noin 30x60 cm / osa, paperi, vesiväri ja tussi

Kauneus on kirosana, 2012, 73x63 cm, paperi

Pieni pala onnea 1-3, 2013, 30x60 cm / osa, paperi, vesiväri ja tussi

Paikkoja koettuna

30.8.-19.9.2013, Galleria 3H+K, Pori

Paikka koettuna -näyttely jatkoii samaa teemaa paikkojen vaikutuksesta ja paikoissa koettavista tunnelmista. Esillä oli samoja paperiteoksia kun Paikkoja Places -näyttelyssäkin, mutta mukana oli myös yksi uusi paperiteos sekä pari videoteosta.

*Paikkoja, 2012-13, Galleria 3H+K:ssa
noin 30x60 cm / osa, paperi, vesiväri ja tussi*

Aloittaessani teoksen *Terveiset täältä ei mistään* tekemistä pohdin kysymyksiä onko paikka koettu, jos siellä ei ole käynyt ketään? Entä onko kokemus todellinen, jos se koetaan kokemusta varten suunnitellussa paikassa?

Turistit menevät paikkaan usein juuri paikan vuoksi. Joskus nämä turistipaikat ovat jopa varta vasten turisteille rakennettu. On myös turisteja, jotka etsivät paikkoja, joissa ei ole juuri kukaan käynyt. Kaikki turistit etsivät kuitenkin kokemuksia ja turistina olemisen kokemus voidaan usein parhaiten kokea sellaisessa paikassa, joka on erilainen kuin oma arkiympäristömme (Urry 2002).

Jos oletetaan, että missään ei ole mitään tai, että kaikkialla on samankaltaista, voitaneen ehkä olettaa, että turismi ei tuota ihmisille mielihyvää, kokemuksia tai mitään muutakaan, mikä saisi heidät etsimään uteliaasti uusi kokemuksia uusista paikoista. Paikka, jossa ei ole mitään, olisi todellisuuden ulkopuolinen paikka ja samalla myös kokemusmaailmamme ulkopuolella.

Terveiset täältä ei mistään kuvaa miltä turistikortit näyttäisivät, jos eläisimme tyhjiössä ilman paikkoja, ja tilannetta, kun paikoilla ei olisi merkitystä kokemuksissamme.

Terveiset täältä ei mistään, 2013

15 osaa, 10x15 cm / osa

Kuten edellä olen todennut *nostalgia* sana tulee kreikankielisistä sanoista *nostos* (kotiinpaluu) ja *algos* (kipu, tuska) ja suoraan käännettynä se tarkoittaa koti-ikävää. Nostalgia oli aikoinaan melankoliaan verrattava sairaus ilmaistaessa tilaa, jossa potilas oli kaukana kotoa ja halusi palata kotiin. Nykyään koti-ikävää ei kuitenkaan enää pidetä sairautena tai ongelmiin johtavana tilana. Nostalgia -termi on siis kokenut sisällön perusteellisen muuttumisen vakavasti otettavasta sairaudesta kaukokaipuuksi ja kevytmieliseksi haihatteluksi. (Sallinen 2004; Albrecht 2007.)

Puhutaan vanhojen aikojen nostalgisoinnista kun tarkoitetaan menneiden aikojen ihannointia ja eräänlaista “aika kultaa muistot” -asennetta. Nostalgia -videoon olen kuvannut vanhaa puuta, sukumme pyhää pihapuuta. Tuo puu edustaa minulle kaikkea tuossa puuta ympäröivässä pihapiirissa nähtyä ja koettua; iloa, riemua, surua, kaipuuta, koti-ikävää.

Paikan nostalgiaa, 2013

video, 7.05 min.

Soliphilia on australialaisen filosofin ja tutkijan Glenn Albrechtin luoma käsite kuvaa rakkautta elämää ja paikkaa kohtaan sekä solidaarisuutta toisiamme kohtaan. Soliphilia on myötätuntoa kaikkia eläviä olentoja kohtaan, solidaarisuutta kokonaisuutta, kaikkea, kohtaan sekä avuliaisuutta ja huolehtivuutta kaikkia kohtaan. *Soli* tulee sanasta solidaarisuus, *philia* muiden luomista termeistä kuten E.O. Wilsonin käsitteessä *biophilia* ja Tuanin käsitteessä *topophilia*, joka tarkoittaa paikkaa kohtaan tuntemaan rakkautta. (Albrecht 2009)

Missä oot, Soliphilia? kuvaa kaiken tuon edellä mainitun hyvän ja esimerkillisen, elämää ylläpitävän toivon voiman etsimistä maailman ääristä, sitä kuitenkin löytämättä.

Missä oot, Soliphilia?, 2013

video, 2.05 min.

Lähteet:

Kirjalliset lähteet:

Aarnio Jouni, 2000, ”Paikkatietojärjestelmät ja historiallinen karttamateriaali” teoksessa Raantupa Heikki (toim.), *Kartta historian lähteenä*, Kampus Kustannus, Jyväskylä

Abu-Hanna Umayya, 2012, ”Lottovoitto jäi lunastamatta”, Helsingin Sanomat, 30.12. 2012,
<http://www.hs.fi/sunnuntai/Lottovoitto+j%C3%A4i+lunastamatta/a1356756791315>

Albrecht Glenn, 2007, “ Solastalgia: A new psychoterratic condition”, The Healthearth blog:
<http://healthearth.blogspot.com/2007/03/solastalgia-new-concept-in-human.html>

Albrecht Glenn, 2009, “Soliphilia”, The Healthearth blog:
<http://healthearth.blogspot.fi/2009/02/soliphilia.html>

Appelsin Ulla, 2012, ”Kommentti Abu-Hannasta: Prinsessa ja herne”, Iltasanomat, 31.12.2012,
<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288528270267.html>

Aura Seppo, Horelli Liisa, Korpela Kalevi, 1997, *Ympäristöpsykologian perusteet*, WSOY, Helsinki

Bachelard Gaston, 1957, *Tilan poetiikka*, Kustannusosakeyhtiö Nemo, Helsinki, suom. Tarja Roinila, 2003

Benjamin Walter, 1986, *Silmä väkijoukossa*, Suom. Antti Alanen, alkuteos *Über einige Motive bei Baudelaire* 1939, Kustannus Oy Odessa, Helsinki

Benjamin Walter, 1989, “Taideteos teknisen uusinnettavuutensa aikakaudella” teoksessa Benjamin Walter, *Messiaanisen sirpaleita. Kirjoituksia kielestä, historiasta ja pelastuksesta*, toim Koski Markku, Rahkonen Keijo, Sironen Esa, suom. Sironen Raija, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Berleant Arnold, 2006, “Mitä on ympäristöestetiikka?”,(suom. Martti Honkanen), teoksessa Haapala Arto, Honkanen Martti, Rantala Veikko (toim.), 2006, *Ympäristö arkkitehtuuri estetiikka*, Yliopistopaino, Helsinki
von Bonsdorff Pauline, 2007, “Maisema toiminnan ja kuvittelun tilana” teoksessa Sepänmaa Yrjö, Heikkilä-Palo Liisa, Kaukio Virpi (toim), *Maiseman kanssa kasvokkain*, 2007, Maahenki Oy, Helsinki

von Bonsdorff Pauline, 2012, “Unen maisemat” teoksessa Rapetti Rodolphe, Thomson Richard, Fowle Frances, von Bonsdorff Anna-Maria, Bakker Nienke, 2012, *Symbolismin maisema 1880-1910*, Ateneumin Taidemuseo, Mercatorfonds, Brysseli

Casey Edward S., 1987, *Remembering, A Phenomenological Study*, Indiana University Press, Bloomington

de Certeau Michel, 2013, *Arkipäivän kekseliäisyys I Tekemisen tavat*, suom Tapani Kilpeläinen, niin&näin, Tampere

Eliade Mircea, 2003, *Pyhä ja profaani*, Saksankielinen alkuteos *Das Heilige und das Profane*, 1957, suom. Teuvo Laitila, Loki-Kirjat, Helsinki

Forss Anne-Mari, 2007, *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*, Yliopistopaino Kustannus, Helsinki

Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille ja Tani Sirpa, 1997, ”Johdatus nykymaantieteeseen” teoksessa Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille, Tani Sirpa (toim.), 1997, *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, Vastapaino, Tampere

Harmon Katharine, 2004, *You are here. Personal Geographies and Other Maps of the Imagination*, Princeton Architectural Press, New York

Harmon Katharine, 2009, *The Map as Art. Contemporary Artists Explore Cartography*, Princeton Architectural Press, New York

Heikkilä Tapio, 2007, *Visuaalinen maisemaseuranta*, Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 76, Kustannusosakeyhtiö Musta Taide, Helsinki

Heiskanen Irma, 2006, "Lauluinen luontomme" ja "Luonnonherruuden mieli ja valta" teoksessa Heiskanen Irma, Kailo Kaarina (toim.), 2006, *Ekopsykologia ja perinnetieto*, Green Spot, Helsinki

Häkli Jouni, 1997, "Näkyvä yhteiskunta, kansalaiset ja kaupunkisuunnittelun logiikka" teoksessa Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille, Tani Sirpa (toim.) 1997, *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, Vastapaino, Tampere

Hännikäinen Outi-Kristiina, 2010, *Identiteettien maisemat Saskatchewanin Uudessa Suomessa – Uudisasutuksesta uusidentifikaatioon*, Painosalama Oy, Turku

Häyrynen Maunu, 2005, *Kuvitettu maa, Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen*, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Junkala Pekka ja Sääskilahti Nina, 1999, *Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta*, Atena Kustannus Oy, Jyväskylä

Järvinen Jari, 2000, "Teemakartat tutkijan apuvälineenä" teoksessa Raantupa, Heikki (toim.), 2000, *Kartta historian lähteenä*, Kampus Kustannus, Jyväskylä

"Kadonnut thaimaalainen marjanpoimija löytyi kuolleena", 12.8.2010, mtv3

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/kadonnut-thaimaalainen-marjanpoimija-loytyi-kuolleen/2010/08/1169693>

Karjalainen Pauli Tapani, 2004, “Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan” teoksessa Mäntysalo Raine (toim.), 2004, *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Atena kustannus, Jyväskylä

Kivi Jussi, 2010, *Kaunotaiteellinen eräretkeilyopas*, Kustannus Oy Taide, Helsinki

Kokkonen Pellervo, 1997, “Kartan sosiaalinen todellisuus” teoksessa Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille, Tani Sirpa (toim.) 1997, *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, Vastapaino, Tampere

Kovalainen Ritva ja Seppo Sanni, 2006, *Puiden kansa*, Hiilinielu Tuotanto ja Miellotar, Kemiönsaari

Kukkonen Pirjo, 2007, “Nostalgian semiosis. Keveyden ja painon dialogia”, teoksessa Rossi Riikka ja Seutu Katja (toim.), 2007, *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki

Kupiainen Reijo, 2004, “Taiteen ei-teknologinen maailmasuhde”
<https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792414/kupiainen.pdf?>

[version=1&modificationDate=1348583157000](#)

Latikka Anne-Maria, 1997, *Tilaa mielenterveydelle – Mielenterveys ja fyysinen ympäristö*, Aiheita 8/1997, Stakes, Helsinki

Lindenmayer David B., Blanchard Wade, McBurney Lachlan ym., 2012, “Interacting Factors Driving a Major Loss of Large Tree with Cavities in a Forest Ecosystem”, Plos One vol. 7, <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0041864>

Luoma Essi, 2011, “Ympäristötuhoja vähätellään liikaa”, Aamulehti / Lukijalta, 17.11.2012

Massey Doreen, 2008, *Samanaikainen tila*, Vastapaino, Tampere, toim Lehtonen Mikko, Rantanen Pekka & Valkonen Jarno, suom. Rovio Janne

Matilainen Tuulia, 2010, “Maisema on erottamaton osa ihmistä”, Aamulehti / Alakerta, 8.3.2010

Meriläinen-Hyvärinen Anneli, 2010, “Sanopa minulle, onko meidän hyvä olla täällä?”. Paikkakokemukset kolmen Talvivaaralaisen elämässä, Elore vol. 17-1/2010, Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry, http://www.elore.fi/arkisto/1_10/art_merilainen_1_10.pdf

Neisser Ulric, 1982, *Kognitio ja todellisuus*, (Cognition and reality, 1976 , suom. Helena Jahnukainen),

WeilinGöös, Helsinki

Nyman Kaj, 2004, "Arkkitehtuuri ruumiillisuutena ja representaationa" teoksessa Mäntysalo Raine (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Atena kustannus, Jyväskylä

Olsson Gunnar, 2007, *Abysmal. A Critique of Cartographic Reason*, The University of Chicago Press, Chicago ja Lontoo

Pallasmaa Juhani, 1994, "Identiteetti, intimitetti ja kotipaikka. Huomioita kodin fenomenologiasta", *Arkkitehti* 1/1994

Pickles John, 2004, *A History of Spaces. Cartographic reason, mapping and the geo-coded world*, Routledge, New York

Pyhtilä Marko, 2005, *Kansainväliset situationistit – speaktaakkelin kritiikki*, Like, Helsinki

Raantupa Heikki, 2000, "Maakirjakartat" teoksessa Raantupa, Heikki (toim.), 2000, *Kartta historian lähteenä*, Kampus Kustannus, Jyväskylä

Raivo Petri, 1997, "Kulttuurimaisema, alue, näkymä vai tapa nähdä" teoksessa Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille, Tani Sirpa (toim.) 1997, *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen*

maantieteeseen, Vastapaino, Tampere

Rajanti Taina, 1999, *Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua.*, Tutkijaliitto, Helsinki

Ranta Pertti, 2012, “Hiljaista pimeyttä etsimässä”, Aamulehti / Alakerta, 18.3.2012

Rapetti Rodolphe, Thomson Richard, Fowle Frances, von Bonsdorff Anna-Maria, Bakker Nienke, 2012, *Symbolismin maisema 1880-1910*, Ateneumin taidemuseo, Mercatorfonds, Brysseli

Rapetti Rodolphe, 2012, “Maisemia ja symboleja” teoksessa Rapetti Rodolphe, Thomson Richard, Fowle Frances, von Bonsdorff Anna-Maria, Bakker Nienke, 2012, *Symbolismin maisema 1880-1910*, Ateneumin taidemuseo, Mercatorfonds, Brysseli

Riikonen Heikki, 1997, “Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä, sukupolvet ja muistinvaraiset alueet” teoksessa Haarni Tuukka, Karvinen Marko, Koskela Hille, Tani Sirpa (toim.) 1997, *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, Vastapaino, Tampere

Rossi Riikka, 2007, “Arki ja haaveet. Naturalismin antinostalginen kaipuu” teoksessa Rossi Riikka ja Seutu Katja (toim.), 2007, *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki

Sallinen Susanna, 2004, "Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena", teoksessa Granö Päivi, Suominen Jaakko, Tuomi-Nikula Outi (toim.), *Koti. Kaiho, Paikka, Muutos*, 2004, Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Salonen Kirsi, 2005, *Mieli ja maisemat, Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*, Edita, Helsinki

Salonen Kirsi, 2006, "Ihminen on luontoa", teoksessa Heiskanen Irma, Kailo Kaarina (toim.), 2006, *Ekopsykologia ja perinnetieto*, Green Spot, Helsinki

Salonen Kirsi, 2010, *Mielen luonto, Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*, Green spot, Helsinki

Sepänmaa Yrjö, 1994, *Tuhatjärvinen. Esseitä ympäristökulttuurista*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki

Serres Michel, 1990, *Luontosopimus*, Vastapaino, Tampere, (suom. Aila Virtanen & Jussi Vähämäki, 1994)

Skolimowski Henryk, 1984, *Ekofilosofia*, Kirjayhtymä, Helsinki (suom. Taisto Nieminen)

Smith Daniel B., 2010, "Is There an Ecological Unconscious?", The New York Times :<http://www.nytimes.com/2010/01/31/magazine/31ecopsych-t.html>

Strang Jan, 2000, "Suomen kartastot" teoksessa Raantupa, Heikki (toim.), 2000, *Kartta historian lähteenä*, Kampus Kustannus, Jyväskylä

Tuan Yi-Fu, 2003 (Third Printing), *Space and Place, The Perspective of Experience*, University of Minnesota Press, Minneapolis

Urry John, 2002, *Tourist Gaze*. Second edition, SAGE Publications Ltd, London

http://books.google.fi/books/about/The_Tourist_Gaze.html?id=bhhtg1sz0YAC&redir_esc=y

Muut lähteet / elokuvat:

Nostalgia (Nostalgija)

Ohjaus: Andrei Tarkovski

Käsikirjoitus: Andrei Tarkovski, Tonino Guerra

Tuottaja: Franco Casati, Daniel Toscan du Plantier

Kuvaaja: Giuseppe Lanci

Leikkaaja: Erminia Marani, Amedeo Salfa

Musiikki: Gino Peguri

Pääosissa: Oleg Yankovsky (Andrei Gortsakov), Domiziana Giordano (Eugenia), Erland Josephson (Domenico)

Valmistusmaa: Italia

Tuotantoyhtiö: RAI – Radiotelevisione Italiana, Opera Film Produzione, Sovinfilm

Valmistumisvuosi: 1983

Kesto: 125 minnuuttia

Alkuperäiskieli: Venäjä

Onnellisten aika (Days of Heaven)

Ohjaus: Terrence Malic

Käsikirjoitus: Terrence Malic

Tuottajat: Bert Schneider, Harold Schneider

Säveltäjä: Ennio Morricone

Kuvaajat: Nèstor Almendros, Haskell Wexler

Leikkaajat: Billy Weber, Caroline, Ferriol, Marion Segal, Susan Martin

Pääosissa: Richard Gere (Bill), Brooke Adams (Abbey), Sam Shepard (farmari), Linda Manz (Linda)

Valmistusmaa: Yhdysvalat

Tuotantoyhtiö: Paramount Pictures

Ensi-ilta: 1978

Kesto: 95 minuuttia

Toscanan auringon alla (Under of the Tuscan Sun)

Ohjaus: Audrey Wells

Käsikirjoitus: Frances Meyers

Tuottaja: Tom Stenberg

Säveltäjä: Christophe Beck

Kuvaaja: Geoffrey Simpson

Leikkaaja: Arthur Coburn

Pääosissa: Diana Lane (Frances Mayers), Sandra Oh (Patti), Lindsay Duncan (Katherine)

Valmistusmaa: Yhdysvallat

Tuotantoyhtiö: Touchstone Pictures

Valmistumisvuosi: 2003

Kesto: 113 minnuuttia

Villi Pohjola (Northern Exposure)

Tekijät: Joshua Brand, John Falsey

Tuottajat: Joshua Brand, John Falsey

Pääosissa: Rob Morrow (Joel Fleischman), Barry Corbin (Maurice J. Minnifield), Janine Turner (Maggie

O'Connell), John Cullum (Holling Vincoeur), Darren E. Burrows (Ed Chigliak), John Corbet (Chris Stevens),

Cynthia Geary (Shelly Marie Tambo), Elaine Miles (Marilyn Whirlwind), Peg Phillips (Ruth-Anne Miller)

Valmistusmaa: Yhdysvallat

Tuotantoyhtiö / verkko: CBS

Esitetty: 1990-1995 kuusi kautta, yhteensä 110 jaksoa

